EL PATI DE L'ESCOLA EN IGUALTAT

Diagnòstic i intervenció de gènere a l'espai d'esbarjo

Dafne Saldaña Blasco

Vull donar les gràcies a les meves companyes Carla Amat, Helena Cardona i Julia Goula, amb les que aprenc cada dia. Sense elles aquest treball de recerca no hagués existit. També vull agrair a l'escola Joan Solans per la seva participació en la recerca i, en especial, a l'alumnat de tercer, que m'ha fet emocionar i a Laura, la seva tutora, pel seu entusiasme i suport constant.

1a edició: novembre 2015

Disseny gràfic i maquetació:

Equal Saree - www.equalsaree.org

Imatge de la coberta:

Julia Goula Mejón

EL PATI DE L'ESCOLA EN IGUALTAT

Diagnòstic i intervenció de gènere a l'espai d'esbarjo

Dafne Saldaña Blasco

Treball final de màster per a l'obtenció del títol:

Màster Oficial en Estudis de Dones, Gènere i Ciutadania

Institut Interuniversitari d'Estudis de Dones i Gènere (IIEDG) - 2015

Tutoritzat per:

Anna Ortiz Guitart.

ÍNDEX

LLISTAT DE FIGURES

1. INTRODUCCIÓ

Aquest treball és una experiència de recerca-acció que s'ha desenvolupat durant el curs 2014-2015 al Centre d'Educació Infantil i Primària (CEIP) Joan Solans, situat al municipi de Granollers (Barcelona), amb la participació del professorat i l'alumnat de tercer de primària. La finalitat d'aquesta recerca és disminuir les desigualtats i jerarquies que es produeixen en l'ús que nenes i nens fan del pati d'esbarjo de les escoles de primària a través d'un canvi qualitatiu en l'espai. Als espais d'esbarjo es reprodueixen rols de gènere tradicionalment femenins i masculins i existeixen fenòmens d'exclusió i menysvaloració per raó de sexe, basats en els estereotips sexuals i en la jerarquia de gèneres. L'objectiu d'aquesta recerca-acció és organitzar un mètode de diagnosi i intervenció de gènere als espais d'esbarjo, que sigui fàcilment reproduïble i que potencii un canvi de conductes dintre i fora del centre educatiu.

La importància de treballar en aquest àmbit es deu a que a la infància és quan es consolida la identitat de gènere de les persones, reflectint-se en actituds i conductes i en les expectatives socials sobre elles i ells. El sistema educatiu reprodueix pautes patriarcals que construeixen de forma diferent la identitat de nenes i nens, definint rols diferenciats segons el sexe. Entre els factors més influents trobem els espais i els temps escolars. Alguns factors condicionants són el context geogràfic i social del centre i l'ús i el disseny de l'aulari, patis i espais comuns. El pati és on més es visibilitzen les desigualtats de gènere, ja que el professorat acostuma a intervenir menys que a les aules i els usos i les normes són menys rígids, donant lloc a una imposició de rols socials i culturals i podent-se detectar més fàcilment les possibles situacions de desequilibri, jerarquia i violència. La forma de posicionar-se i relacionar-se en l'espai és quelcom que s'aprèn al pati de l'escola i que després es reprodueix en actituds a l'espai públic urbà. Per tant, els patis d'esbarjo són els espais més adequats per realitzar una diagnosi i intervenció d'igualtat de gènere.

Actualment existeixen iniciatives que aposten per una coeducació efectiva. L'escola coeducativa seria aquella que educa per a la igualtat des de la diferència, replanteja els coneixements i les actituds que fomenta i transversalitza la perspectiva de gènere a tots els plantejaments

pedagògics i programacions. Les experiències coeducatives que han tingut lloc fins al moment es centren a millorar aspectes de contingut, com el llenguatge i el material didàctic, i les expectatives del professorat sobre els i les alumnes. Encara que reconeixen la importància de l'espai en la generació de desigualtats de gènere, aquest àmbit no ha estat estudiat a fons i, almenys a Catalunya, no s'han aportat propostes concretes per aconseguir uns centres educatius amb espais igualitaris. Aquesta recerca pretén posar el focus en les qualitats espacials i com aquestes influeixen en la perpetuació de les desigualtats de gènere.

2. ANTECEDENTS I JUSTIFICACIÓ

2.1 Situació i problemàtica existent a l'espai d'esbarjo

A la infància és quan es consolida la identitat de gènere de les persones, que es reflexa en actituds i conductes i en les expectatives socials sobre elles i ells. L'àmbit educatiu no té una estructura patriarcal tan visible com la família, però reprodueix pautes patriarcals que construeixen de forma diferent la identitat de nenes i nens, definint rols diferenciats en funció del gènere (Subirats, 1994; Tomé, 2008). Entre els factors més influents trobem els espais i els temps escolars, las relacions que es donen en els centres en tota la seva diversitat i complexitat, les desigualtats que es produeixen al centre, els materials escolars, els coneixements que s'imparteixen a les aules, les expectatives del professorat i l'alumnat, els continguts i el llenguatge dels llibres de text, els jocs, les relacions del professorat i les famílies, les reunions del claustre, etc. A nivell espacial, condiciona la ubicació del centre en el context geogràfic-social, la construcció de l'edifici, l'ordenació de l'aulari, l'ús i aspecte dels patis, la il·luminació, la mida i l'ús dels espais comuns, la vegetació, etc. (Tomé, 2008). Altres estudis realitzats a Espanya demostren que, dintre dels centres educatius, l'espai d'esbarjo és on més es visibilitzen les desigualtats de gènere, per tant són els espais més adequats per realitzar un estudi i intervenció d'igualtat de gènere (Bonal, 2000; Carreras 2011; Carreras et al., 2012). Per què centrar-se en aquests espais? Les aules són espais amb usos més delimitats i amb unes normes més rígides. El pati de l'escola és l'espai on el professorat acostuma a intervenir menys i dona més llibertat a les nenes i els nens. Així es generen desigualtats en l'ús del pati, essent un espai on s'imposen els rols socials i culturals de manera més clara (Rönnlund, 2015). Com es recull a diferents estudis, els nens solen ocupar l'espai central del pati i tenen papers actius en els jocs, ocupant l'espai de forma dinàmica. Generalment, les modalitats de joc que escullen són invasives. Les nenes solen ocupar racons i espais perifèrics, mostrant actituds més passives i estàtiques. La modalitat de joc desenvolupada generalment per les nenes és el joc simbòlic (Bonal, 2000; Tomé, 2008; Carreras et al., 2012).

La novetat d'aquest treball es deu a que les experiències coeducatives que han tingut lloc fins al moment es centren a millorar aspectes de

contingut, com el llenguatge i el material didàctic, i les expectatives del professorat sobre els i les alumnes. Tot i reconèixer la importància de l'espai en la generació de desigualtats de gènere, aquest àmbit no ha estat estudiat a fons i, almenys a Catalunya, no s'han aportat propostes concretes per aconseguir uns centres educatius amb espais igualitaris. Aquesta recerca es centra en la relació entre els aspectes qualitatius de l'espai i la perpetuació de les desigualtats de gènere. La proposta combina una part de sensibilització amb una part de diagnosi i intervenció. La primera, per a que el professorat i el propi alumnat prenguin consciència de les desigualtats de gènere que es donen en l'ús de l'espai i tinguin eines per evitar-les i prevenir-les. La segona, per identificar i gestionar problemàtiques existents, amb l'objectiu d'aconseguir uns espais educatius que ofereixin les mateixes oportunitats a totes les persones.

2.2 Aportacions prèvies: anàlisi i intervenció d'igualtat de gènere en centres educatius

Per conèixer les aportacions més rellevants al tema d'estudi s'han revisat tots els articles publicats durant els últims 10 anys a les revistes *Chilhood, Children's Geographies i Gender and education*, per considerar-se les revistes científiques de referència en els àmbits que abasta la recerca. El tema principal d'aquesta recerca s'ha tractat en alguns d'ells de manera tangencial però no ha estat desenvolupat a fons. Aquest estudi té la voluntat de profunditzar en un àmbit que ha estat poc estudiat fins al moment.

Les aportacions en referència a la importància dels espais educatius en la configuració dels rols de gènere s'han fet majoritàriament als països anglosaxons i nord-europeus. Les aproximacions en aquest camp s'han fet des dels àmbits de la psicologia, la pedagogia i les ciències de l'educació pel que s'ha profunditzat en les relacions que s'estableixen entre nens i nenes i entre alumnat i professorat, el temari i el material escolar i les expectatives sobre ells i elles. Diferents estudis reconeixen l'escola com un espai clau per a la incorporació de les nocions i articulacions sobre el gènere i la seva confluència amb altres factors però, en les seves aproximacions, no han tingut en compte la influència del disseny de l'espai (Öhrn, 2009; Fuller, 2010). Altres autores, en canvi, han estudiat les estratègies d'apropiació i dominació de l'espai per l'alumnat però no

han considerat el gènere com un element específic en la generació de les desigualtats o, si bé han notat que existeixen diferències en l'ús dels diferents espais, no han analitzat les causes de la desigualtat (Reh et al., 2011; Dyment et al., 2013). La majoria d'aquests estudis es basen en les percepcions i criteris de les persones investigadores i no tenen en compte les vivències de l'alumnat ni potencien la participació del professorat.

Maria Rönnlund (2015), ha estudiat els processos de construcció de les identitats de gènere en el pati d'una escola sueca a partir de les narracions dels nens i nenes participants en la recerca. Segons el seu estudi, els diferents espais del pati contribueixen a la construcció d'identitats de gènere diferenciades, que poden ser individuals o grupals, arribant a la conclusió que els patis d'esbarjo amb una major varietat d'espais i elements afavoreixen la generació de diverses formes de processar la identitat de gènere, en comparació als patis amb una baixa diversitat espacial. L'associació *CoeducAcció* i algunes de les seves membres, Marina Subirats, Amparo Tomé i Anna Carreras, han realitzat intervencions en centres educatius de primària i en escoles bressol amb l'objectiu d'eliminar les desigualtats i les jerarquies de gènere a l'àmbit educatiu. Els seus treballs, basats en estratègies de recerca-acció, es centren en el treball conjunt amb les educadores i educadors per transformar els continguts i les activitats escolars, els estereotips i expectatives de gènere en la relació professorat-alumnat i la gestió dels espais, especialment dels espais de joc. Encara que els seus treballs reconeixen l'espai com un factor determinant en la perpetuació del sexisme als centres escolars no s'analitzen en profunditat les seves característiques ni es proposen canvis qualitatius en la seva configuració.

Els intents de quantificar els aspectes socials i psicològics de l'espai han portat a diferents autors i autores a elaborar mètodes d'observació, diagnosi o avaluació d'espais. Gary T. Moore (1994) i Paul J. Tranter i Karen Malone (2004) sistematitzaren mètodes d'observació d'espais infantils que posaven en relació les actituds i els patrons de relació dels nens i nenes amb la seva ubicació a l'espai i, en funció d'això, elaboraren sistemes per avaluar la qualitat d'aquests espais. No obstant, la dimensió de gènere no es va tenir en compte a l'hora d'elaborar les seves propostes. T. L. McKenzie (2005) ha dissenyat SOPLAY (*System for Observing Play and Leisure Activity in Youth*), una eina d'observació de l'activitat física i la seva relació amb les característiques de l'entorn als espais de

joc. Aquesta eina permet recollir dades separades segons el gènere. Xavier Bonal en *Cambiar la escuela: la coeducación en el patio de juegos* (2000) va elaborar unes fitxes que permeten realitzar, de forma fàcil i per qualsevol persona, una diagnosi de gènere als centres educatius. El sistema que proposa està potser massa simplificat i no té en compte els aspectes qualitatius de l'espai. Per acabar, la recent publicació d'Adriana Ciocoletto i Col·lectiu Punt 6, *Espais per a la vida quotidiana. Auditoria de Qualitat Urbana amb perspectiva de Gènere* (2014) té la intenció de quantificar, en base a un sistema d'indicadors qualitatius, la qualitat dels espais urbans des d'una perspectiva feminista. Tots aquests exemples han servit d'inspiració per al treball que aquí s'exposa.

3. OBJECTIUS I PREGUNTES DE RECERCA

L'objectiu general d'aquesta recerca és conèixer com les qualitats de l'espai influeixen en la perpetuació del sexisme i els rols de gènere als espais d'esbarjo, sistematitzar el procés de diagnosi i potenciar un canvi, dintre i fora del centre educatiu. D'una banda, es tracta d'elaborar un sistema que està pensat per ser fàcilment reproduïble, possibilitant la seva ràpida extensió a altres centres educatius, podent arribar a utilitzar-se com una forma de control de qualitat que utilitzin les administracions públiques o els propis centres per conèixer el grau d'igualtat de gènere als seus espais d'esbarjo. D'altra banda, al tractar-se d'un procés que requereix la implicació de l'alumnat, el professorat i, eventualment, de les famílies, i que es realitza a partir de la reflexió i el debat conjunt, els canvis en les actituds que tinguin lloc al centre s'estendran també fora d'aquest.

Per a iniciar aquest treball es plantegen diferents preguntes de recerca en relació a com afecten les qualitats de l'espai a les relacions entre gèneres i que tenen en compte els paràmetres dels elements i els espais que s'estudiaran: **diversitat, flexibilitat, relació, confort, representativitat i gestió**. La diversitat és la varietat d'elements i espais i de les seves característiques. Per flexibilitat s'entén la capacitat d'un espai o un element per adaptar-se a diferents situacions i usos. Per estudiar la relació entre espais i elements tindrem en compte paràmetres com la distància, els límits o la visibilitat. El confort té a veure amb les característiques dels espais i elements que permeten el benestar de les persones que els utilitzen. La representativitat té a veure amb el reconeixement i la visibilitat real i simbòlica dels homes i les dones i també de la seva participació en la presa de decisions. Per últim, la gestió fa referència al paper i al tipus d'intervenció del professorat, especialment a l'hora de l'esbarjo.

Les preguntes de recerca són les següents:

- La diversitat d'elements i espais afavoreix una distribució i un ús més igualitari de l'espai?

- La flexibilitat dels elements i els espais permet un major ventall d'usos i, per tant, el desenvolupament d'unes activitats menys estereotipades

per gènere?

- Els diferents paràmetres de relació (distància, visibilitat, proporció, límits, etc.) entre els elements i espais perpetuen les desigualtats entre nens i nenes?

- Els espais que garanteixen el confort de totes les persones afavoreixen una distribució i un ús més igualitari de l'espai?

- La representativitat simbòlica dels elements i espais influeix en com els nens i les nenes s'identifiquen amb aquests i se'ls apropien?

- La gestió que el professorat fa de l'espai d'esbarjo influeix en un ús desigual per part de nens i nenes?

Els objectius específics es detallen a continuació i s'estructuren en quatre blocs:

Contextualització prèvia:

- Conèixer l'escola i el seu entorn a nivell geogràfic-social i educacional.

- Obtenir informació gràfica sobre el pati de l'escola, els seus espais i elements.

Recollida de dades:

- Conèixer el tipus d'activitats i formes de joc, distribució i ús de l'espai i relacions entre nens i nenes d'una classe de tercer de primària durant l'esbarjo.

- Conèixer les percepcions de l'alumnat d'una classe de tercer curs i el professorat del centre en relació a les vivències al pati d'esbarjo.

Presa de consciència:

- Potenciar una presa de consciència de l'alumnat d'una classe de tercer de primària i el professorat del centre sobre la problemàtica de gènere al pati de l'escola.

- Sensibilitzar al professorat sobre com condicionen els rols de gènere en l'ús de l'espai d'esbarjo.

- Donar visibilitat al procés i potenciar la participació.

- Informar i discutir els resultats obtinguts amb totes les persones implicades en el procés.

Accions per al canvi:

- Sistematitzar un procés de diagnosi de gènere basat en les qualitats espacials del pati d'esbarjo.

- Generar criteris de gestió i disseny espacial per la transformació efectiva de l'espai d'esbarjo i el seu ús en condicions d'igualtat de gènere.

4. CONTEXTUALITZACIÓ TEÒRICA

4.1 Societat patriarcal i sistema sexe/gènere

El concepte de gènere va ser anticipat per Simone de Beauvoir el 1949 amb la seva cèlebre frase «la mujer se hace, no nace» (Beauvoir, 1949:13b). La influència del seu assaig «El segundo sexo» en el desenvolupament de la teoria feminista va permetre al feminisme de la tercera onada (anys seixanta i setanta) qüestionar les teories biologicistes que havien naturalitzat la desigualtat entre sexes. La diferenciació conceptual del binomi gènere/sexe va suposar un canvi en el pensament occidental a partir de la primera meitat del segle XX: si el sexe ve determinat per diferències biològiques entre éssers humans, el gènere és una construcció cultural i, per tant, la seva deconstrucció és possible (Novas, 2014). Unes dècades més tard, en l'assaig «El tráfico de mujeres. Notas sobre la economía política del sexo» (1975), Gayle Rubin va definir el concepte *sistema sexe/gènere* com «el conjunt de disposicions pel qual una societat transforma la sexualitat biològica en productes de l'activitat humana, i en el qual es satisfan aquestes necessitats humanes transformades» (Rubin, 1986:97). Rubin tractava de descobrir els mecanismes històrics i socials que produeixen el gènere i l'heterosexualitat obligatòria i que releguen les dones a una posició secundària en les relacions humanes. Al posar nom al concepte li atribueix però, aquests termes neutres (no especifica la relació entre sexe biològic i rol de gènere assignat -femení/dona; masculí/home) per reivindicar que, en aquest sistema, l'opressió no és inevitable sinó que és producte de les relacions socials específiques que l'organitzen.

El sistema patriarcal s'organitza a partir de relacions jeràrquiques entre gèneres, assignant-los rols diferents i desiguals en funció del sexe i categoritzant allò femení com a alteritat respecte a allò masculí. Aquesta alteritat de la que parlava Beauvoir ha determinat la construcció social del món que habitem. La construcció del gènere, igual que la construcció de la raça o de la classe, s'ha definit en relació a un subjecte universal de referència, el que representa el model occidental: blanc, burgés, heterosexual, sa i masculí. Aquest model s'anomenarà a partir d'ara «masculinitat hegemònica». Establir un model com a subjecte central de la cultura implica un procés de selecció i, en conseqüència, d'exclusió

de totes aquelles persones que no entren en el model (Novas, 2004). Aquesta recerca parteix de la base que ser dona en una societat patriarcal implica estar sotmesa a fenòmens d'exclusió social i/o discriminació.

4.2 Igualtat formal i sexisme a l'escola mixta

Un dels elements que configuren la forma de ser, de sentir i de pensar de les persones en la nostra societat és l'escola. La seva influència es deu al temps que hi romanen els i les alumnes i a la plasticitat de la psique de les criatures en aquestes edats. L'escola actua com un mecanisme de reproducció social, econòmica i cultural. Dintre de les pautes de reproducció es troben també les de caràcter patriarcal, pròpies de la nostra cultura androcèntrica (Santos, 2010). L'escola actua i influeix de forma diferent en els alumnes i les alumnes. Els estudis de gènere de les últimes dècades descriuen patrons sexistes en la socialització escolar. Als anys 70, nombrosos estudis assenyalaven desigualtats de gènere en l'accés i en els èxits educatius així com diferències en l'accés al món laboral per a homes i dones amb el mateix nivell educatiu. Als anys 80 es va focalitzar en la interacció entre professorat i alumnat i en els textos i el material didàctic. A la dècada de 1990 va cobrar rellevància l'estudi del contingut curricular i els mètodes pedagògics així com les interaccions entre gènere, classe, ètnia i orientació sexual en els àmbits educatius (Graña, 2006).

L'escola mixta va facilitar a les alumnes l'accés a uns continguts tradicionalment reservats per als homes però aquests continguts seguien prioritzant els sabers necessaris per a la vida pública i excloent tot allò que és útil per la vida privada, tradicionalment atribuïda a les dones. Aquesta jerarquització androcèntrica dels sabers difosos per l'escola mixta va suposar la desaparició dels valuosos aprenentatges abans impartits a les nenes. Aquests aprenentatges seran desvaloritzats precisament perquè se'ls associa a «sabers de dones» (Graña, 2006). L'escola mixta, com a espai educatiu on les nenes i els nens tenen accés als mateixos continguts pedagògics, els mateixos docents i els mateixos materials didàctics pot causar un efecte d'igualtat que en realitat té un efecte pervers: contribueix a camuflar les formes reals de discriminació socioeconòmica, racial i sexual que els sistemes educatius no reconeixen institucionalment. La desigualtat real encoberta facilita

una interiorització de la mateixa que la torna «normal» i acceptable. Un aspecte central d'aquesta interiorització són els estereotips de gènere (Graña, 2006; Santos, 2010). A l'escola, nens i nenes són tractats com dos grups diferents, són classificats segons el seu sexe al llarg de la jornada escolar, aprenen que certes aptituds són indissociables del seu gènere. No obstant, el professorat generalment no discrimina de manera conscient i intencional. Més aviat, és habitual que considerin que estan actuant de manera igualitària i mostren resistència a acceptar el contrari (Graña, 2006; Santos, 2010).

Diverses recerques mostren que les percepcions del professorat sobre les nenes i els nens estan travessades per estereotips de gènere. Els nens són percebuts com independents, expansius, entremaliats, violents i segurs. Les nenes com dependents, passives, detallistes, pacients, tranquil·les i insegures. Els nens es fan més visibles que les nenes i concentren l'atenció i les preocupacions del professorat degut a que solen presentar més problemes de disciplina que les nenes. D'altra banda, si les persones educadores afavoreixen les situacions de cooperació entre l'alumnat per sobre de les de competència, les nenes obtenen millors resultats (Graña, 2006).

4.3 Espai físic i espai social

En la nostra societat dones i homes tenen diferent estatus en relació al control de la propietat, al control del treball i a la participació política. La majoria de teories per explicar aquesta estratificació de gènere es basen en interpretacions biològiques, econòmiques, psicològiques o socials. No obstant, la comprensió de les desigualtats de gènere pot ser més complerta si considerem el context espacial on aquestes es donen. Els espais, com les persones, estan configurats per la construcció sexuada d'una cultura que privilegia un sexe sobre l'altre. Així, a cada sexe se li assigna un lloc, un espai que és tant físic com social.

El que anomenem espai físic -el territori, les ciutats i els edificis- no és neutre sinó que representa els valors de la societat que el planifica, el construeix i el gestiona. L'espai físic també té dimensions socials, culturals i polítiques que, al superposar-se, constitueixen el que anomenem «lloc». Un lloc és el conjunt de relacions que s'entrecreuen en una dimensió

espacial; el que el defineix són «*les pràctiques socioespacials, les relacions socials de poder i exclusió*» (McDowell, 2000:15) que es desenvolupen en aquest. Això vol dir que existeix una relació dialèctica entre l'espai social – l'estatus d'una persona en una societat- i l'espai físic que li és assignat; que les relacions socials i les relacions espacials es creen mútuament i, per tant, l'espai, el lloc i el gènere estan interconnectats (Weisman 1994; McDowell, 2000). En una societat patriarcal aquesta interconnexió s'organitza en termes de privilegi i opressió. Per mantenir aquest binomi és essencial crear un univers simbòlic que es basi en el concepte de dicotomia. Classificar les persones en grups oposats (ric/pobre, home/dona, blanc/negre, jove/vell, heterosexual/homosexual) crea un sistema social que justifica i dóna suport a l'explotació humana i a la supremacia masculina hegemònica (Weisman, 1994).

La sociòloga Daphne Spain ha estudiat la relació entre la segregació espacial i la posició social de les dones a través de l'anàlisi de diferents societats preindustrials i industrials. Segons l'autora, al llarg de la història i en totes les cultures, la distribució espacial geogràfica i arquitectònica ha reforçat les diferències d'estatus entre homes i dones (Spain, 1992). La forma en que els homes i les dones han estat segregats ha reduït l'accés de les dones al coneixement -prohibint-les l'accés a les universitats, limitant el seu accés als espais públics- i això ha reforçat aquest estatus inferior de les dones respecte als homes. Altres autores com Mónica Cevedio defensen la hipòtesi de que «la divisió del treball entre homes i dones va ser l'origen de la diferent concepció i divisió dels espais» (2004:94): l'espai públic i el productiu per als homes; l'espai privat i el reproductiu per a les dones. Aquesta divisió sexual de l'espai jerarquitza els territoris i defineix els que han de ser ocupats pels homes i prohibits per les dones. Aquestes dicotomies espacials que defineixen els regnes duals de la superioritat masculina i la inferioritat femenina són protegits i mantinguts pel control i la dominació territorial dels homes (Weisman, 1994).

Però, per què aquest comportament territorial sembla tan essencial? Els espais gestionen la identitat personal establint la frontera espacial i psicològica entre jo i els altres, sigui aquest jo individual o col·lectiu. Els «guanyadors» en la societat són aquells «capaços de conquerir l'espai, envair i adquirir el dels altres i defensar el propi» (Weisman, 1994: 24). Però no totes les criatures que creixen en una societat patriarcal

aprenen les mateixes lliçons territorials. Els nens petits són socialitzats per a convertir-se en els homes que han de continuar salvaguardant la supremacia masculina. Les nenes petites són socialitzades per convertir-se en les dones que els donaran suport. Els nens són educats en la nostra societat per ser espacialment dominants. Els encoratgem per ser aventurers, per descobrir i explorar el seu entorn. Aprenen com reclamar més espai que les nenes a través de la seva postura corporal, a través de l'assertivitat verbal, etc. Les nenes són educades per esperar i acceptar limitacions espacials. Des de la infància la seva franja espacial està restringida als «protegits» i homogenis voltants de la casa i el veïnat proper. Són educades per ocupar però no per controlar l'espai. Aprenen a mantenir les seves fronteres espacials permeables i a tolerar freqüents irrupcions. Segons Leslie Kanes Weisman (1994), la finalitat del comportament territorial és posar i mantenir les persones, literal i figurativament, als seus llocs socials.

4.4 Noves formes de veure i entendre el món

4.4.1 Arquitectura i urbanisme amb perspectiva de gènere

És important saber que l'androcentrisme, al llarg dels segles, ha implicat un biaix que invalida la suposada neutralitat de la producció i transmissió de coneixement des dels seus orígens. En el disseny dels espais, l'experiència de les dones ha estat invisibilitzada, d'una banda, per la inexistència -o manca de reconeixement- de dones en les professions relacionades, i d'altra, per la suposada objectivitat científica de la disciplina arquitectònica i la seva base en un subjecte universal utilitzat com a model per al disseny dels edificis i les ciutats. Però, ben al contrari, en una societat on els rols de gènere estan fortament diferenciats, dones i homes adopten diferents valors i actituds davant l'entorn i la forma en que el perceben i l'experimenten també varia. Per això, analitzar l'espai des d'una perspectiva de gènere ens ajuda a comprendre d'una forma més complerta les nostres experiències quotidianes i els supòsits culturals en que estan immerses.

Les primeres recerques que posaren en relació l'arquitectura i el gènere van aparèixer a finals de la dècada de 1970, majoritàriament escrites per dones i des d'una posició clarament feminista. Durant molts anys

aquesta feina va quedar dintre dels límits de la disciplina, preocupant-se bàsicament pel paper de les dones en la professió arquitectònica i pels temes en relació al *man-made environment* (Rendell et al., 1999). El 1992, Beatriz Colomina va editar el volum *Sexualitat i Espai,* el primer recull de treballs que portava al camp de l'arquitectura idees sobre el gènere generades en altres camps. Aquest recull va proveir eines i models útils per fer una crítica de la cultura arquitectònica: del disseny, de la teoria i de la història.

A Catalunya, la primera dona que va posar en relació la teoria de gènere amb el disseny arquitectònic i urbà va ser Anna Bofill, introduint el concepte d'urbanisme amb perspectiva de gènere. L'anomenat urbanisme de gènere parteix de la idea de que l'apropiació de l'espai, és a dir, el procés pel qual ens identifiquem i ens posicionem en aquest, és un acte polític i que, per tant, qualsevol acció o procés que modifiqui l'ús i la distribució de l'espai està inherentment relacionat amb el canvi social. Es tracta, doncs, de repensar els espais, tant els públics com els privats, no en funció dels rols establerts en funció dels sexes, sinó perquè aquests ofereixin el major ventall possible d'opcions individuals (Cevedio, 2004).

Planificar les ciutats i els edificis amb criteris de gènere vol dir reconèixer la interrelació entre l'estructura dels espais i la de la societat, entenent que els llocs configuren la nostra manera de viure, les nostres oportunitats de trobar feina, el grau de dificultat per moure'ns en la ciutat i la capacitat per relacionar-nos amb les altres persones (Bofill, 2008). Aplicar la perspectiva de gènere a l'urbanisme significa reconèixer que aquest no és neutre i que, per tant, si planifiquem en termes «universals» estem prioritzant les experiències i criteris de la minoria masculina hegemònica.

D'altra banda, l'urbanisme amb perspectiva de gènere supera el concepte d'igualtat de drets, i busca la igualtat en la diferència, recuperant els valors orientats cap al benestar de les persones i, per tant, cap a les activitats de cura i gestió de la vida quotidiana (Bofill, 2008). En l'aproximació de gènere al projecte urbà és imprescindible tenir en compte l'experiència de les persones, especialment la de les dones, ja que aquesta ha estat invisibilitzada al llarg de la història. Per a aconseguir-ho és imprescindible treballar conjuntament amb la ciutadania, a partir de processos de participació col·lectiva on les dones tinguin un paper actiu (Ciocoletto, 2014).

4.4.2 Geografies de la infància

Des de la dècada de 1990, els debats en les ciències socials han estat marcats pels assumptes de la identitat i la diferència i això ha influït en la consideració d'altres col·lectius no hegemònics (Baylina et al., 2011). Les geografies de la infància són una altra perspectiva que ha afavorit la visibilització de col·lectius tradicionalment neutralitzats per la identitat masculina hegemònica. Aquest camp de la geografia humana s'ha desenvolupat majoritàriament als països anglosaxons, especialment al Regne Unit (Ortiz, 2007). Aquesta perspectiva posa de relleu que, generalment, la identitat de les criatures es construeix en oposició a l'etapa adulta i no en relació amb elles mateixes. Igual que passa amb el binomi home/dona, la infància es defineix en termes dicotòmics i oposats amb l'adultesa. Mentre les persones adultes son éssers sexuats, responsables i amb capacitat de decisió; les criatures són éssers asexuats, irresponsables i vulnerables. Aquesta concepció de la infància reforça la segregació espacial de les criatures i justifica la relació jeràrquica entre criatures i persones adultes (Valentine, 2003). Però, a qui ens referim quan parlem de criatures? La categoria de criatura varia segons el context social i cultural i, per tant, les geografies de la infància no haurien de definir-se només com aquelles que estudien la vida de les persones d'una determinada edat, ja que la infància no és una categoria fixa i estàtica sinó que és un procés flexible i ambigu (Ortiz, 2007).

Les geografies de la infància estudien els espais ocupats, imaginats i desitjats per les criatures; els espais on són excloses o marginades, els espais on juguen, formen i construeixen les seves identitats (Phillips, 2001). Aquests estudis comprenen un ampli espectre de temàtiques i perspectives que van des de les geografies materials, on s'estudien casos concrets a l'espai públic o privat, fins a les geografies dels imaginaris i les representacions de la infància en diferents àmbits (Ortiz, 2007). A l'hora d'investigar en aquest camp, és important reconèixer que les experiències quotidianes de les criatures no són homogènies i que existeix una multiplicitat d'infàncies que requereix una aproximació

des de diferents perspectives i a través de tècniques diverses. Els estudis que requereixen la participació de criatures impliquen dilemes ètics i morals que tenen a veure amb portar a terme una recerca respectuosa i no autoritària. Això ha portat a diferents autores i autors a proposar recomanacions i bones pràctiques a seguir durant el procés de recerca (Ortiz, 2007). El treball de camp amb la participació de les criatures ha tingut un paper fonamental en aquesta recerca, pel que aquest tema es desenvoluparà més detalladament a l'apartat 5.1, que tracta sobre la metodologia de recerca.

Algunes recerques empíriques realitzades a la ciutat d'Amsterdam sobre l'ús dels espais de joc en funció del gènere de les criatures mostren que la presència de nenes és menor que la de nens així com el temps que passen en aquests i l'espai que utilitzen per jugar (Baylina et al., 2006). Diversos autors i autores assenyalen la importància d'afavorir la participació de les criatures i les persones joves en el disseny dels espais públics o els espais de joc i d'animar la presència de nenes en els àrees de joc infantil. Respecte a l'últim punt, apunten algunes recomanacions per al disseny d'aquests espais: han de ser suficientment grans per a facilitar els jocs d'ambdós sexes, l'espai destinat als jocs amb pilota no ha de ser més gran que l'espai destinat a altres usos i han de comptar amb un manteniment adequat (Baylina et al., 2006).

5. METODOLOGIA, PLA DE TREBALL I ÀREA D'ESTUDI

5.1. Investigació Acció Participativa (IAP)

Seguint els preceptes epistemològics de la ciència positivista, les ciències socials tradicionals han abordat l'estudi de les poblacions i els col·lectius com si es tractara de simples objectes. Així, des de la posició de les persones investigadores, suposadament objectiva i, no obstant, carregada de valors i prejudicis, s'han estudiat les societats des de fora tractant de definir-les i cercant solucions a problemes definits també des de fora. Aquest tipus de recerca ha estat realitzat des de les instàncies de poder per assegurar-se la seva superioritat i posició en la jerarquia social. No obstant això, des de mitjan segle XX han sorgit noves visions i noves pràctiques encaminades a superar aquesta concepció limitada de la recerca social que busquen, precisament, donar veu als col·lectius oprimits. Des d'aquest enfocament socio-crític s'han anat construint col·lectivament noves formes de fer recerques socials donant lloc al que avui es coneix com Investigació Acció Participativa (IAP). Aquesta nova metodologia incorpora a l'acció investigadora la voluntat de transformar les realitats que oprimeixen a determinats col·lectius. La IAP és una metodologia científica que parteix del diàleg i, a través d'aquest, les persones participants involucrades investiguen la seva realitat concreta, buscant una millor comprensió dels problemes centrals per elles escollits, actuant en propostes conjuntes i perseguint la seva resolució o, almenys, una major conscienciació sobre els seus orígens i possibles solucions. Els tres eixos fonamentals en els que es basen la majoria de les IAP són la recerca, l'acció i la formació (Oliveira i Waldenez, 2010).

Pel que fa als orígens de la IAP, la majoria d'autores coincideixen en reconèixer al psicòleg social Kurt Lewin com un dels primers autors en incorporar la pràctica transformadora, i per tant l'acció, a la recerca i la intervenció social. Aquest autor, en contraposició al subjecte investigador del paradigma positivista, entenia que la persona investigadora havia de constituir-se com a subjecte transformador i, per això, proposava combinar teoria i pràctica a través de l'anàlisi del context, la categorització de prioritats i l'avaluació (Balcázar, 2003). Gràcies a les seves aportacions sorgeix al voltant de 1950 el que denominem

Investigació-Acció. Posteriorment, al voltant de la dècada de 1970, altres autors com Orlando Fals Borda comencen a treballar en el que en un principi es va denominar Investigació Militant però que, finalment, es coneixerà com Investigació Participativa. Aquest corrent no només té en compte l'acció transformadora que comporta el subjecte investigador sinó que, a més, fa especial èmfasi en el compromís amb la comunitat. Així doncs, aquests dos corrents, la Investigació-Acció i la Investigació-Participativa són l'origen del que avui coneixem com Investigació Acció Participativa. Des d'aquesta perspectiva s'entén que els i les membres de la comunitat són agents de canvi que han de participar tant en la definició dels problemes que té la comunitat com en la cerca de possibles solucions (Balcázar, 2003).

Es considera la IAP com la metodologia que millor s'adequa per a realitzar aquesta recerca, ja que s'entén que fer una anàlisi d'una situació injusta no és suficient sinó que s'ha d'actuar per canviar-la. La participació de de totes les persones implicades (educadores i educadores, nenes i nens i famílies) és imprescindible, especialment de les persones educadores, ja que són elles qui planifiquen els espais, qui escullen els materials i, finalment, qui es relacionen directament amb els nens i les nenes i amb les famílies i qui, en tots els casos, poden erigir-se com a agents de canvi. Per a algunes autores o autors, aquesta recerca no podria considerar-se estrictament una IAP ja que la voluntat inicial no sorgeix des de l'escola sinó que és una proposta meva i jo he estat qui ha elaborat els objectius i el disseny metodològic de la recerca. Tot i així, la problemàtica tractada era d'interès de l'escola i els objectius i les activitats han estat debatudes i redefinides en funció de la voluntat de les persones participants. En qualsevol cas, es tracta d'una Investigació Acció perquè la seva finalitat última és potenciar el canvi social.

La participació de l'alumnat ha estat fonamental per al treball de camp d'aquesta recerca. Per fer una recerca respectuosa i no autoritària s'han seguit les recomanacions d'algunes geògrafes i geògrafs especialistes en la recerca amb criatures (Ortiz, 2007; Ortiz et al., 2012). Els nens i les nenes han estat informades sobre els objectius de la recerca, els motius pels quals es requeria la seva participació i han decidit de manera voluntària participar en la mateixa. L'anonimat de les persones menors que participen en la recerca està garantit. Els noms de les criatures que s'utilitzen per a la redacció de les activitats realitzades i l'anàlisi de

resultats són ficticis. Pel que fa als noms de les professores i professors, alguns són reals i d'altres ficticis, d'acord amb la voluntat de les persones participants. Les investigacions participatives defensen la combinació de diferents mètodes de recerca. Els anomenats mètodes child friendly, estan dissenyats per resultar divertits i agradables per a les criatures i combinen enfocaments visuals i verbals com el dibuix, una de les tècniques qualitatives més utilitzades en les geografies de la infància (Ortiz et al., 2012).

Durant el procés de recerca s'ha intentat ser coherent amb l'epistemologia feminista (Harding, 1987; Haraway, 1991) considerant la producció de coneixement com quelcom col·lectiu i involucrant a totes les persones que han participat en la recerca com a subjectes actius. Es considera que el coneixement de totes les persones és igualment vàlid, pel que la principal font de dades per a la producció de coneixement són les experiències de l'alumnat i el professorat, posant especial atenció en visibilitzar l'experiència de les dones. S'ha tractat d'establir una relació d'interdependència entre teoria i pràctica. D'una banda, es produeix teoria a partir de la pràctica (vivències, activitats quotidianes, relacions entre persones, etc.). D'altra banda, una de les activitats principals de la recerca és la realització d'una acció conjunta i l'elaboració d'unes recomanacions i propostes de canvi en les que es recorre el camí a la inversa, la teoria produïda serveix per decidir l'acció i els canvis a realitzar. Es reconeix la relació de poder que s'estableix per la posició com a investigadora pel que s'ha estat en tot moment en disposició de modificar i redefinir els objectius i activitats proposades en funció de la voluntat de les persones que participen en el procés (Haraway, 1991). En aquest sentit, s'ha establert el compromís de difondre els resultats obtinguts i tots els processos han estat transparents i debatuts.

5.2 Pla de treball

En aquest apartat detallaré breument el procés que ha permès desenvolupar la recerca i finalment elaborar aquest treball. Aquesta recerca va començar a gestar-se el maig de 2014, quan a Equal Saree, col·lectiu d'arquitectes del que formo part, vam decidir començar a estudiar, dintre del camp de l'arquitectura i l'urbanisme amb perspectiva de gènere, l'ús de l'espai durant la infància. Vaig plantejar el meu projecte

de recerca sobre aquest tema, proposant-me estudiar, concretament, com afecten les qualitats espacials a la generació de desigualtats de gènere als espais d'esbarjo. Durant l'estiu de 2014 em vaig posar en contacte amb l'Àrea d'Igualtat de l'Ajuntament de Granollers, municipi amb el que ja havia col·laborat en altres ocasions per temes relacionats amb l'urbanisme i el gènere, i vaig proposar-les de portar endavant la recerca en una de les escoles del municipi. En aquell moment, vam descartar la possibilitat de que aquesta consistís en una comparativa, ja que implicava realitzar un treball d'investigació més ampli que suposava molt més de temps i dedicació. Tanmateix, va quedar oberta la possibilitat de realitzar la comparativa més endavant. Durant els mesos de juliol i agost es va realitzar el disseny de la investigació, fent un recull d'investigacions realitzades prèviament i definint les preguntes de recerca i els objectius. A principis de setembre vam decidir que el centre on es realitzaria la recerca seria el CEIP Joan Solans, per estar situat a un barri on Equal Saree, en col·laboració amb l'Àrea d'Igualtat de l'Ajuntament de Granollers, tenia previst organitzar un taller participatiu d'urbanisme i gènere. L'escola Joan Solans seria un dels punts clau del taller, per tant, coneixeria l'entorn del centre i alguns membres de l'equip docent. A partir de llavors, es van organitzar diverses trobades amb les persones responsables d'Educació del municipi i amb l'equip directiu de l'escola per definir el procés de recerca, que es va concretar de la següent manera:

Fase 1: Contextualització prèvia [Setembre-Desembre 2014]. Disseny del marc teòric i conceptual de la recerca. Descripció detallada del treball de camp i disseny i elaboració del material necessari per a la recerca. Realització d'observacions pilot.

Fase 2: Estudi d'igualtat de gènere en relació a l'ús de l'espai d'esbarjo [Gener-Abril 2015]. L'estudi es basa en l'observació de l'ús de l'espai per nens i nenes, mapejos, entrevistes a personal docent i alumnat i tallers on l'alumnat pren consciència de les desigualtats en l'ús de l'espai d'esbarjo. Anàlisi de la informació recollida i elaboració dels resultats. Realització d'una acció simbòlica en una jornada festiva per a donar visibilitat al procés i ampliar la participació a totes les persones que utilitzen el centre.

Fase 3: Sistematització de la recollida i l'anàlisi de dades. Propostes de millora i recomanacions [Abril-Juny 2015]: Sistematització del procés de recollida i anàlisi de dades portat a terme per tal de facilitar la seva futura aplicació en altres centres educatius. Elaboració de recomanacions per a millorar els espais d'esbarjo o canviar-ne els usos existents perquè tingui lloc un ús igualitari en termes de gènere.

Fase 4: Elaboració del document final [Juliol 2015]: Redacció del document final del treball de recerca.

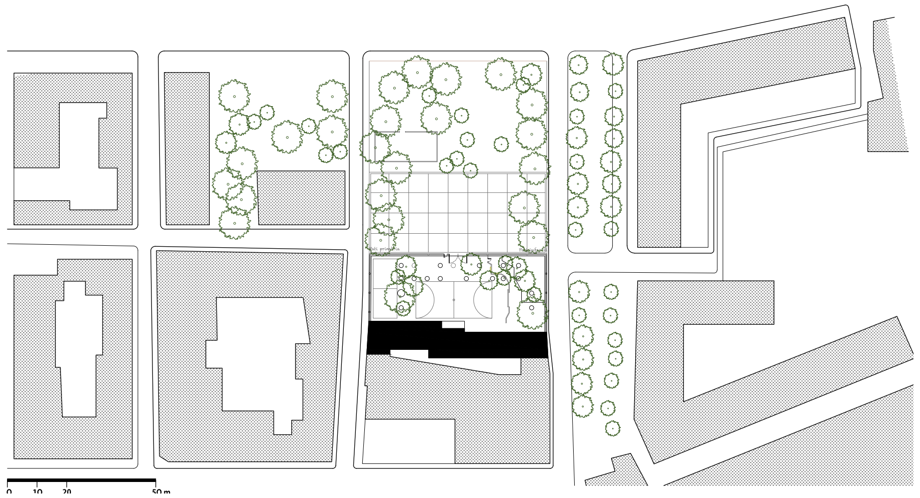
5.3 Àrea d'estudi

Aquest treball d'investigació-acció s'ha portat a terme al Centre d'Educació Infantil i Primària (CEIP) Joan Solans, situat a Granollers (Barcelona).

Granollers és un municipi situat al Vallés Oriental, que compta amb aproximadament 60.000 habitants. En els darrers anys s'ha preocupat per la incorporació de la perspectiva de gènere en la gestió urbana, elaborant projectes com el del barri del Congost (Col·lectiu Punt 6, 2011). També s'ha portat a terme un projecte consistent en la realització d'una "Guia sobre joguines no sexistes", on van participar, entre altres agents, el Consell dels Infants, una entitat on hi participa una criatura representant de cada escola de Granollers. Una de les conclusions que se'n va extreure és que s'hauria de debatre sobre l'ús dels patis de les escoles, que haurien de permetre un joc més compartit entre nens i nenes. L'Ajuntament de Granollers compta amb una Regidoria d'Igualtat Dona-Home amb la que es va establir el primer contacte per poder realitzar aquest treball de recerca.

El CEIP Joan Solans es troba al barri de Sant Miquel [Figura 1], un dels barris amb més residents de Granollers, amb prop de 8.000 persones (any 2010). En el barri hi resideixen el nombre més gran d'immigrats de Granollers procedents de Marroc, Bolívia, Senegal. El grup majoritari de població és la d'adults-joves, i amb un major percentatge d'homes que dones degut a la immigració masculina de diferents països. Les veïnes i veïns del barri, pateixen dificultats econòmiques i desemparament legal degut a la seva situació sociocultural (Granollers Acció Municipal, 2012; Gasull et al., 2003). Aquesta diversitat i situació es veu reflectida directament en l'alumnat de l'escola Joan Solans.

Figura 1. Plànol de l'entorn de l'escola Joan Solans.

Font: Elaboració pròpia

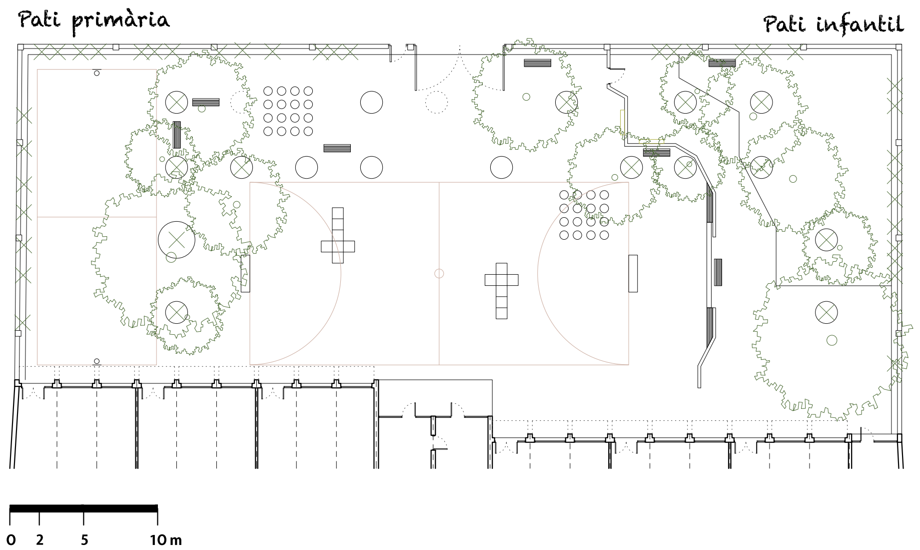
El centre és un dels més antics del municipi, pel que algunes parts de l'edifici estan envellides. Aquesta percepció augmenta en comparar-lo amb altres escoles del municipi. L'espai destinat a l'esbarjo és bastant reduït i, en general, manca espai [Figura 2]. Algunes de les activitats, com música, tenen lloc en altres edificis propers. Segons l'Ajuntament, l'escola està considerada d'alta complexitat, per l'alt percentatge d'alumnes procedents de famílies nouvingudes i amb pocs recursos econòmics. El treball de recerca es realitza amb la participació de la classe de tercer de primària i algunes persones docents. La classe de tercer de primària comptava, a l'inici de la recerca, amb 19 alumnes, 10 nenes i 9 nens, d'entre 8 i 9 anys d'edat. Cap al final de la recerca es va incorporar una nova alumna. Aquesta nena només va participar en les darreres activitats de la recerca, destinades a la presa de consciència i a la difusió del treball realitzat.

Tot i que sóc conscient que altres factors, com el fenotip o el lloc de procedència, agreugen la discriminació per motiu de gènere i que, de fet, això s'ha fet patent en algunes de les activitats realitzades, en la recerca no s'ha tingut en compte i en cap moment es fa referència a les característiques socials i culturals de les persones participants. Els noms ficticis han estat escollits per les persones participants i en cap cas fan referència a un origen cultural específic. La diversitat fenotípica es considera un tret característic de les societats contemporànies en les que vivim i aquesta recerca parteix de la base que la discriminació per motiu de gènere és un fet comú a totes les societats patriarcals.

Figura 2. Plànol del pati de l'escola Joan Solans.

Font: Elaboració pròpia

6. DESCRIPCIÓ DETALLADA DEL PROCÉS DE RECERCA

Aquesta recerca-acció parteix de la base que als espais d'esbarjo de les escoles es reprodueixen els rols típicament femenins i masculins, i existeixen fenòmens d'exclusió o menysvaloració per raó de sexe, basats en estereotips sexuals i en la jerarquia de gèneres. La finalitat de la proposta és potenciar la igualtat real d'oportunitats al pati de l'escola o a l'hora de lleure. S'ha realitzat un estudi en profunditat per conèixer les qualitats de l'espai que potencien la situació de desigualtat que es genera tant en la distribució i ús de l'espai com en les formes de joc entre nenes i nens. Aquesta fase ha servit tant per a la recollida de dades com per a potenciar una presa de consciència de l'alumnat i el professorat sobre les desigualtats de gènere a l'espai a través de la seva participació en el procés de recerca i acció. Una de les activitats ha consistit en una acció simbòlica per visibilitzar el procés i estendre la participació a la resta de persones que utilitzen o treballen al centre. Tenint com a base aquesta diagnosi s'han elaborat unes recomanacions i propostes de canvi en relació a les necessitats del centre que tindran efectes a curt i a llarg termini i, si les condicions foren favorables, es podrien posar en marxa. Paral·lelament, s'ha sistematitzat el procés de recollida i anàlisi de dades per facilitar la seva posada en pràctica en altres centres.

6.1 Activitats de contextualització

Les activitats de treball de camp es van iniciar al mes de novembre de 2014 i van acabar l'abril de 2015. A les activitats s'han utilitzat diferents tècniques en funció dels resultats que es volien obtenir. Aquesta combinació de tècniques diferents no s'utilitza per augmentar els resultats sinó per donar una visió més holística de la realitat. Alguns autors consideren que els resultats obtinguts amb diferents mètodes de recerca més que complementar-se es contradiuen. Lluny de veure això de forma negativa, aquesta opció ens ofereix la possibilitat d'entendre millor les complexitats de la vida social (Ortiz et al., 2012).

En una primera fase es realitzaren reunions amb les persones responsables d'educació del municipi, amb els càrrecs directius del centre educatiu i

amb el personal docent per obtenir informació sobre el centre i els seus principis educatius. Durant el mes de novembre de 2014 es realitzaren diverses observacions informals del pati d'esbarjo de l'escola Joan Solans. Aquestes serviren per obtenir la informació necessària per elaborar el material gràfic i les taules de recollida d'informació per les observacions que es realitzarien posteriorment amb la participació ocasional del professorat.

Paral·lelament, per conèixer el context geogràfic i social del centre es va organitzar un taller de reconeixement urbà amb les veïnes del barri de Sant Miquel, on està situada l'escola, la major part de les quals eren mares o familiars dels nens i les nenes de l'escola. El taller es va realitzar el dissabte 22 de novembre de 2014, coincidint amb unes jornades sobre urbanisme i gènere organitzades per Equal Saree, col·lectiu d'arquitectes del que formo part, i l'Ajuntament de Granollers. El punt de trobada va ser el CEIP Joan Solans i, a partir d'aquí es van realitzar dos recorreguts de reconeixement pel barri amb la participació de 32 veïnes i una posada en comú de les observacions per tal d'extreure conclusions. L'objectiu de l'activitat era fer una diagnosi participativa del barri, on l'experiència quotidiana de les dones que viuen, treballen o passegen de forma habitual va ser essencial per comprendre les necessitats, els desplaçaments i els usos quotidians que s'hi desenvolupen i si l'espai, els serveis i les infraestructures són adequades [Figura 3].

Figura 3. Fotografies durant el taller amb les veïnes de Granollers

Autoria: Associació Equal Saree

6.2 Observacions

Les diferents observacions han permès recollir informació específica sobre l'ús de l'espai, les activitats i els patrons de conducta segons el gènere i la seva relació amb els diferents elements i les seves característiques. S'han realitzat quatre tipus d'observacions:

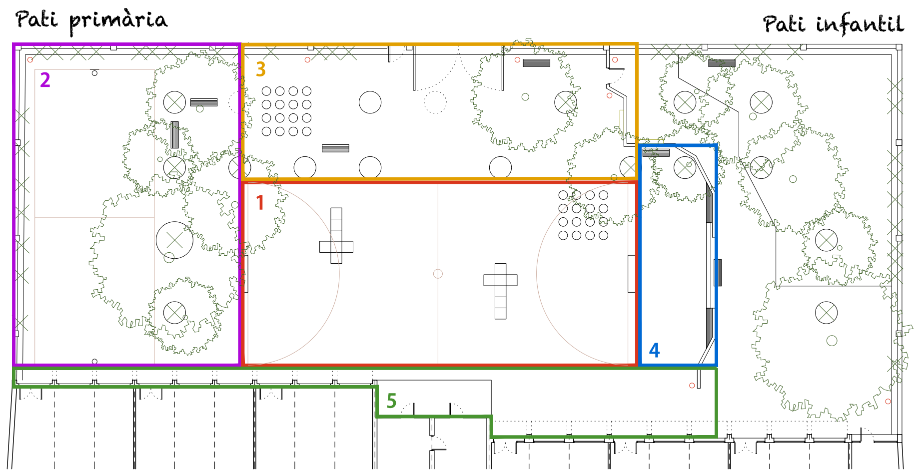
Observació general: Per realitzar aquesta observació es proposa una sèrie de preguntes sobre els espais i els seus elements en relació a les qualitats que es defineixen com a principals en aquest estudi: flexibilitat, diversitat, relació, confort i representativitat (veure Annex 2).

Observació per grups: L'objectiu d'aquesta observació és recollir informació sobre les relacions que s'estableixen entre nenes i nens a partir de les formes de joc i el tipus d'activitat i la seva distribució a l'espai. Es tracta d'observar els paràmetres de conducta d'una persona en relació al grup amb el que interactua i en referència al lloc on aquest s'ubica en el pati. S'han realitzat 7 observacions en dies diferents, observant a 4 nenes i 3 nens i el grup amb el que interactuen (veure Annex 3).

Observació per sectors: L'objectiu d'aquesta observació és recollir informació sobre la masculinització o feminització dels diferents sectors del pati i de les activitats que es desenvolupen en cadascun d'ells. Per poder realitzar aquesta observació s'hauran d'haver delimitat prèviament les diferents zones del pati, en funció de les seves característiques i el tipus d'activitats que hem pogut veure que es realitzen a partir d'observacions més informals. Es poden definir tants sectors com creguem necessaris. En aquest cas s'han delimitat 5 sectors diferenciats, que corresponen amb la pista de futbol, la pista de bàsquet, la zona de la porta d'accés, la zona del mur i la zona de l'edifici [Figura 4].

Aquesta observació permetrà visibilitzar si existeixen espais de dominació masculina o femenina i si això es relaciona amb el tipus d'activitats que es realitzen i amb la posició d'aquests espais en relació a la globalitat del pati. S'han realitzat 4 observacions d'aquest tipus, en dies diferents (veure Annex 4).

Figura 4. Esquema del pati dividit per sectors.

Font: Elaboració pròpia

Mapa de recorreguts: L'objectiu d'aquestes observacions és grafiar els recorreguts que realitzen les nenes i nens en un interval de 15 minuts durant l'esbarjo, per analitzar-los en relació al gènere i a les característiques espacials. Un sistema de codis ens permetrà registrar les parades que realitzen les persones observades durant el seu recorregut, quin és el motiu de la parada i si té relació amb algun element o característica de l'espai. L'objectiu final és obtenir un document amb la superposició de tots els recorreguts per identificar les àrees de moviment de l'alumnat en funció del gènere i reconèixer l'impacte dels diferents elements en la delimitació d'aquestes àrees. En total s'han realitzat 8 mapes de recorreguts, corresponents a 4 nenes i 4 nens, en dies diferents (veure Annex 5).

6.3 Activitats amb el professorat

Les activitats amb el professorat han estat destinades, d'una banda, a conèixer les seves percepcions sobre les desigualtats de gènere a l'espai d'esbarjo, sobre la capacitat de detectar situacions de jerarquia i/o violència de gènere i les estratègies que segueixen per solucionar-les i prevenir-les. D'altra banda, un dels objectius era potenciar la presa de consciència sobre les desigualtats de gènere en l'ús dels espais i donar eines per poder detectar-les i prevenir-les.

Entrevistes individuals: S'han realitzat dues entrevistes, una amb la tutora actual de tercer curs i una amb la tutora de l'any anterior. Aquestes entrevistes estaven destinades a conèixer les percepcions de les professores sobre els conflictes i les desigualtats de gènere entre l'alumnat i a conèixer les estratègies per solucionar-les i prevenir-les. Degut al poc temps disponible per realitzar cada entrevista (30 minuts), aquestes es van plantejar com entrevistes estructurades, tot i que les preguntes es van adaptar en funció de les respostes de les persones entrevistades. L'estructura inicial contenia les següents preguntes [Figura 5]:

Figura 5. Preguntes per les entrevistes individuals.

1. *Veus diferències en el joc entre nenes i nens? Juguen junts?*
2. *A l'hora del pati, ocupen llocs diferents? Per què creus que és així?*
3. *Creus que els elements del pati (bancs, pistes, arbres, pilotes, xarranques…) influeixen en un ús diferenciat de nens i nenes?*
4. *Temps destinat a la cura i embelliment dels espais. Qui ho pensa? Qui ho fa?*
5. *Quin tipus de conflictes es donen al pati amb més freqüència? Creus que tenen a veure amb el gènere?*
6. *Expliqueu que heu treballat el joc inclusiu al pati i la convivència. Com ho heu fet? Heu seguit alguns criteris específics? Quins resultats i canvis has observat?*
7. *Al llarg de la teva trajectòria com a mestra, has notat canvis al llarg dels anys en els comportaments de nenes i nens al pati (tipus de joc, posició que ocupen a l'espai, apropiació d'elements fixes o temporals…)?*

Font: Elaboració pròpia

Entrevista grupal: S'ha realitzat una entrevista grupal amb el professorat sobre les desigualtats de gènere a l'espai d'esbarjo. L'objectiu principal d'aquesta activitat era potenciar una presa de consciència sobre les desigualtats de gènere i les seves manifestacions al pati de l'escola. Van participar 4 professors i 5 professores. L'entrevista va durar aproximadament 1 hora.

Programació d'activitats i discussió de resultats parcials: Al llarg del procés s'han fet diverses trobades amb la tutora de tercer curs

per programar i coordinar les activitats a realitzar tant amb l'alumnat com amb la resta de professores i professors i per exposar i discutir els resultats parcials.

6.4 Activitats amb l'alumnat

Les activitats amb l'alumnat tenen com a objectiu conèixer les percepcions i desitjos de l'alumnat sobre l'espai d'esbarjo, les seves vivències sobre les actituds i els conflictes que hi tenen lloc i, alhora, potenciar la presa de consciència sobre les desigualtats de gènere al pati de l'escola i donar eines per evitar-les i prevenir-les.

Qüestionari: La tècnica escrita del qüestionari s'ha fet per facilitar la participació de tota la classe de tercer i obtenir el màxim de respostes possibles sobre els temes tractats. Al qüestionari van participar 18 de les 19 persones que formen part de la classe de tercer: 9 nens i 9 nenes. L'objectiu del qüestionari era obtenir informació sobre les experiències de l'alumnat a l'espai d'esbarjo. El qüestionari incloïa les següents preguntes, que van ser redactades amb el suport de la tutora per a la bona comprensió dels nens i les nenes [Figura 6].

Figura 6. Qüestionari per a l'alumnat.

1. *Què fas quan surts al pati?*
2. *Amb qui jugues?*
3. *Quins són els teus jocs preferits?*
4. *A quins jocs jugaries amb les teves amigues?*
5. *I amb els teus amics?*
6. *A quina part del pati jugues?*
7. *Quin lloc t'agrada més del pati? Per què?*
8. *Quin lloc t'agrada menys del pati? Per què?*

Font: Elaboració pròpia

Activitat de dibuix «Com t'agradaria que fos el teu pati?»: El dibuix permet motivar i estimular la participació de les criatures, així com crear un ambient relaxat i divertit per a la recerca. A més, el dibuix és un exercici que solen realitzar a l'escola i amb el que es troben còmodes. El dibuix és una forma natural de comunicació i d'expressió personal i, a la vegada, resulta un mitjà útil per aconseguir que les criatures prenguin consciència de les qualitats visuals de l'entorn i de les possibilitats de millora (Ortiz et al., 2012). L'activitat es planteja durant l'hora de Plàstica, i es proposa a tota la classe de tercer realitzar un dibuix en el que mostrin com els agradaria que fos el seu pati. L'objectiu d'aquesta activitat és conèixer quines qualitats dels espais i els elements prioritzen els nens i les nenes a l'hora de decidir com els agradaria que fos el seu pati d'esbarjo. En total realitzen l'activitat 8 nenes i 9 nens. Mentre les nenes i els nens realitzen els dibuixos es va passant per les taules i demanant que expliquin els seus dibuixos.

Entrevistes grupals: Per aconseguir una informació més detallada de les experiències, emocions i sentiments de l'alumnat s'han utilitzat tècniques orals, en aquest cas, l'entrevista semi-estructurada. Aquesta tipologia d'entrevista permet tractar els temes des d'un enfocament obert i flexible. Per fer-les més agradables i que els nens i les nenes es sentin més còmodes, les entrevistes s'han realitzat per grups. S'han realitzat 3 entrevistes grupals, una mixta, una amb nenes i una amb nens. A les 3 entrevistes es van plantejar les mateixes qüestions, entorn a les activitats i els conflictes al pati, tot i que es van anar adaptant segons el desenvolupament de cadascuna. Les entrevistes van durar entre 20 i 40 minuts. A l'entrevista mixta van participar 3 nenes i 3 nens; a les entrevistes no mixtes van participar 7 nenes i 6 nens, respectivament. Tots els nens i les nenes de la classe van participar en alguna de les entrevistes.

Escenificació de conflictes al pati: Aquesta activitat es proposa com una devolució a l'alumnat sobre les activitats explicades anteriorment i també funciona com a activitat de presa de consciència. Es realitzen 4 sessions de taller de teatre en les que l'alumnat posa en escena algunes de les situacions de desigualtat que s'han detectat durant el procés de recerca. A partir de la primera improvisació els i les alumnes busquen solucions conjuntament a les diferents situacions de desigualtat. Després

de la primera sessió es realitza un guió que serveix de base per a una obra de teatre on es mostren, a través d'escenes curtes, els conflictes i les solucions proposades per l'alumnat de tercer curs. Les situacions de desigualtat tenen a veure amb les relacions jeràrquiques entre gèneres i amb els estereotips però no necessàriament aquests papers són interpretats per nens en la posició d'opressors i nenes en la posició d'oprimides. El que es pretén mostrar és que un pati més igualitari en termes de gènere beneficia a totes les persones que no ocupen el rol masculí hegemònic, independentment del seu sexe. La tutora de tercer participa en els assajos i en l'elaboració del guió de l'obra de teatre. Es busca la forma en que totes les persones de la classe participin en condicions d'igualtat: tots els personatges tenen el mateix protagonisme i apareixen aproximadament la mateixa quantitat de temps en escena. Tots i totes les alumnes de tercer participen en l'activitat.

6.5 Activitats de sensibilització i difusió

Les activitats de sensibilització i difusió tenen l'objectiu de donar visibilitat al procés i potenciar la participació de l'alumnat, el professorat i les famílies.

Difusió del procés a través del bloc de l'escola: durant el procés de recerca s'ha penjat informació sobre les activitats realitzades al bloc de l'escola, http://blocs.xtec.cat/ceipjoansolans/, per facilitar que totes les persones que utilitzen o treballen al centre i també les famílies puguin conèixer el projecte i seguir el procés.

Reunions transversals: S'han realitzat 3 reunions transversals al llarg del procés. La primera es va realitzar al setembre de 2014 amb persones tècniques de les Àrees d'Igualtat i d'Educació de l'Ajuntament de Granollers i amb càrrecs directius i altres docents de l'escola Joan Solans. La segona reunió es va realitzar a l'abril de 2015, per parlar sobre el desenvolupament de la recerca i exposar i debatre sobre els resultats obtinguts fins al moment. En aquesta reunió també es va parlar sobre expectatives de les diferents parts, el grau de satisfacció de l'escola i les possibilitats de continuïtat del projecte més enllà del Treball Final de Màster. Finalment, s'ha realitzat una exposició pública de les conclusions de la recerca i les propostes de millora, al juny de 2015, a la que han assistit els càrrecs directius i el personal docent de l'escola i les responsables de les Àrees d'Igualtat i d'Educació de l'Ajuntament.

Representació teatral «El pati de l'escola en igualtat»: El dia 23 d'abril, coincidint amb la jornada festiva de Sant Jordi, la classe de tercer va realitzar l'obra de teatre elaborada a partir de l'escenificació de conflictes al pati. L'objectiu d'aquesta activitat era transmetre valors inclusius i no sexistes, estenent la participació als membres del professorat i l'alumnat que no han participat a la resta d'activitats de la recerca. La representació va tenir lloc al pati de l'escola, amb assistència oberta a totes les persones que utilitzen o treballen a l'escola i també a les famílies de l'alumnat.

Difusió en Jornades i Congressos: Es va presentar una comunicació sobre el procés de recerca al Segon Congrés Internacional sobre Arquitectura i Gènere celebrat a Lisboa del 18 al 20 de març de 2015. També està previst participar en altres esdeveniments i fer un treball de difusió dels resultats de la recerca mitjançant diferents canals durant el curs 2015-2016.

6.6 Sistematització del procés i recomanacions

Paral·lelament, s'ha fet un treball de sistematització de la recollida d'informació i l'anàlisi dels resultats, elaborant les taules que s'adjunten als annexes, de manera que pugui funcionar com a mètode de diagnosi de gènere als espais d'esbarjo i que té per objectiu poder ser reproduït, a partir d'una posada en pràctica de fàcil execució, en altres centres educatius. Per últim, s'han elaborat unes recomanacions i propostes de millora a partir dels resultats obtinguts a la recerca.

7. ANÀLISI DE RESULTATS

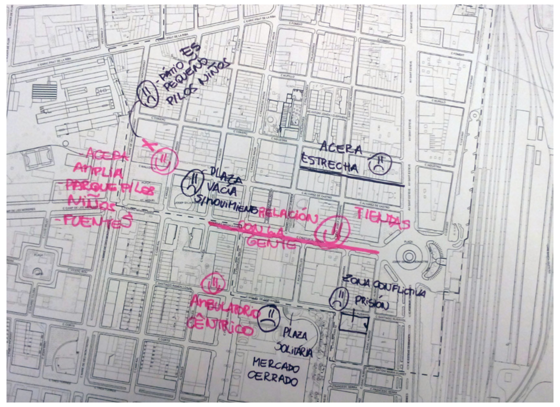
7.1 Impacte del context social i cultural

El context social i cultural del barri on s'ubica l'escola i, en conseqüència, del seu alumnat és un factor clau per entendre els resultats de les activitats realitzades durant la recerca com, per exemple, algunes de les opinions del professorat en relació al gènere i a les situacions de desigualtat. Com ja s'ha dit anteriorment, l'alumnat de l'escola prové de famílies nouvingudes i amb baixos recursos econòmics. Aquest fet, segons el professorat, ha creat un estigma sobre l'escola que, segons diuen, està mal considerada en comparació amb altres escoles del municipi. A això es suma que és una de les més antigues del municipi i que falta manteniment en algunes parts de l'edifici i del pati. El barri de Sant Miquel és un dels més pobres de Granollers, on hi viu la major part de la població migrada.

Durant els recorreguts urbans amb les veïnes [Figures 7 i 8] es va identificar que al barri de Sant Miquel no existeix una xarxa quotidiana de proximitat que faciliti els desplaçaments diaris i la conciliació de la vida familiar, personal i laboral, degut a que el petit comerç de barri gairebé ha desaparegut i les voreres estretes i la predominança de la prioritat del trànsit de vehicles dificulta l'autonomia dels infants i, per tant, la dependència de les persones cuidadores. Durant el recorregut es fa èmfasi en la manca de relació amb les persones comerciants com, per exemple, la que hi havia amb les de les antigues parades del mercat. S'identifiquen alguns espais molt utilitzats per les veïnes, essent utilitzats per persones d'una amplia franja d'edat, com la plaça de Sant Miquel, que està molt ben situada en relació amb l'escola Joan Solans. També destaquen la presència de fonts als espais públics com a factor positiu. Malgrat això, manca un major nombre de bancs per tal de generar trobades que enforteixin les relacions entre la comunitat. Aquests han de ser adequats a l'ús intensiu de la plaça, especialment per a persones que vigilen el joc de les criatures. També falten serveis públics arreu del barri i hi ha una queixa generalitzada de falta de manteniment i neteja dels espais públics i els carrers. També s'identifiquen places infrautilitzades en alguns punts del barri. Com a comentari generalitzat, es troben a faltar zones per a adolescents. La percepció d'inseguretat al barri de Sant Miquel està associada en general a la manca d'il·luminació i de

Figura 7 (esquerra). Recorreguts pel barri realitzats durant el taller.
Figura 8 (dreta). Anotacions d'una veïna sobre el recorregut pel barri.

Font: Associació Equal Saree

manteniment dels carrers i els espais i, en alguns casos, per trobar-se en un estat degradat produït per un canvi d'ús, com és el cas de l'antic mercat. La manca d'il·luminació, a vegades, es deu a que el tipus de lluminàries no són adequades i queden ocultes entre els arbres. Aquest fet s'agreuja en zones infrautilitzades, com els voltants del Palau d'esports i l'antic edifici del mercat o en espais que es tanquen a la nit, com el parc situat als carrers Francesc Macià amb Indústria. Les zones limítrofs acostumen a ser llocs que generen percepció d'inseguretat. La zona del barri on està ubicada l'antiga presó (antic límit de la ciutat), s'identifica amb la venda de drogues i la manca d'activitats diverses. S'identifica clarament com una zona conflictiva on la majoria dels caps de setmana ha d'intervenir la guàrdia urbana. Molts espais d'aquesta àrea estan dominats per homes i moltes dones es senten incòmodes al passar. Aquest fet pot ser degut a la població d'homes sols del barri, majoritàriament nouvinguts que han deixat les seves famílies al país d'origen. Pel que fa a la representativitat de les dones, de tots els carrers del barri de Sant Miquel només un està nomenat amb nom de dona, Carrer Mare de Deu de Montserrat. Aquest, representant a un Verge, perpetua els estereotips i els models de gènere associats tradicionalment a les dones. Per saber més sobre els recorreguts urbans realitzats amb les veïnes de Sant Miquel es pot consultar l'informe sobre el taller participatiu (Camina Tamshi, 2014).

7.2 Distribució i ús de l'espai segons el gènere

7.2.1 Resultats de l'observació general

A partir de l'observació directa es va donar resposta a la guia de preguntes que s'havien elaborat prèviament en relació als temes centrals de la recerca: flexibilitat, diversitat, relació, confort i representativitat (veure Annex 2). Pel que fa a la flexibilitat, el disseny del pati i els seus elements es podria millorar. D'una banda, el fet de comptar amb un espai central pavimentat ampli i sense mobiliari ni arbrat permet la realització d'activitats que reuneixin un gran nombre de persones, com celebracions o jocs en equip, encara que l'espai no està adaptat perquè aquestes puguin tenir lloc. Es podria considerar que l'espai permet un ús polivalent, tot i que no compta amb elements mòbils o temporals, excepte les cordes de saltar que es fan servir alguns dies a l'hora d'esbarjo. Els pocs elements amb que compta el pati són fixes: arbres, bancs, porteries; no hi ha elements que puguin ser modificats o desplaçats per l'alumnat i adaptats a les necessitats dels diferents jocs. La flexibilitat dels elements i espais permet donar cabuda a un major nombre d'usos i activitats, adaptant-se a les formes de joc de les diferents persones i podent modificar-se segons les necessitats, sense prioritzar un ús o activitat sobre un altre. Un espai flexible permet ser modificat al llarg del temps, adaptant-se als canvis dels usuaris i les usuàries. Un espai poc flexible no s'adapta a activitats i usos diferents, ancorant l'espai a un o uns pocs usos determinats en detriment dels altres.

Tot i ser un espai petit compta amb alguns elements que permeten delimitar àrees diverses: espais de joc en equip, zones de descans o espera. L'espai permet realitzar diversos jocs adaptats per a nens i nenes de diferents edats, ja que no existeixen desnivells ni elements que puguin resultar perillosos o inaccessibles. Tot i així, no existeixen diferents colors o textures que permetin identificar àrees diferenciades de l'espai d'esbarjo i l'espai destinat al joc tranquil o simbòlic és mínim o inexistent. Els dos únics elements de joc a part de la pista de futbol i la pista de bàsquet són dues xarranques i dos twisters pintats al terra. Els espais per seure i xerrar són limitats: uns pocs bancs, la majoria situats de cara a la pista de futbol, i el graó entre el pati i l'edifici de l'escola que s'utilitza per seure durant l'esbarjo. La manca de diversitat d'elements i espais dona prioritat a unes poques activitats i usos dominants, que

ocupen la major part de l'espai del pati, excloent altres activitats que podrien ser realitzades per una major diversitat de persones i amb un repartiment més igualitari de l'espai.

Els paràmetres de relació són els relacionats amb la visibilitat, l'accessibilitat i la proximitat entre els espais i els elements. Al tractar-se d'una escola petita, la proximitat no és un àmbit problemàtic en aquest cas. Els elements d'ús bàsic, com les fonts d'aigua, les papereres i els lavabos estan com a màxim a un minut i mig de distància des de qualsevol punt del pati. Pel que fa als lavabos, no existeix una entrada directa des del pati, havent d'entrar a l'edifici de l'escola per utilitzar-los. Els de nenes són els més allunyats en tots els casos, situant-se sempre al fons dels passadissos de distribució de les aules, mentre que els de nens es situen a l'entrada dels passadissos. En el cas de la classe de tercer això no perjudica el temps d'esbarjo de les nenes, ja que es destina un temps abans a classe per poder anar al lavabo. El pati no té desnivells ni elements que dificultin l'accessibilitat arreu d'aquest ni entre aquest i l'exterior. Per accedir a l'edifici de l'escola existeix un petit desnivell que pot dificultar l'accessibilitat. L'accés a les aules del primer pis i a la biblioteca es realitza únicament a través d'unes escales i el centre no compta amb ascensor. La relació visual des de l'interior de l'edifici de l'escola permet la vigilància informal, augmentant la percepció de seguretat. La relació visual amb l'exterior, a través d'una tanca permeable, permet una major sensació d'amplitud i connecta visualment el pati de l'escola amb l'espai públic que hi ha just al davant. És important tenir en compte els paràmetres de relació per no crear desavantatges ni privilegis a determinats grups o persones.

El confort té a veure amb la sensació de benestar, la satisfacció de les necessitats i la percepció de seguretat a l'entorn. L'adaptació al clima, oferint espais de confort a l'estiu i a l'hivern i que permetin utilitzar el pati quan plou, facilita l'ús de l'espai al llarg de l'any, a la vegada que impedeix una apropiació desigual dels espais més confortables quan aquests no són suficients (zones d'ombra a l'estiu, zones de sol a l'hivern). El pati de l'escola Joan Solans no compta amb espais coberts per protegir-se de la pluja o l'assolellament intens. Compta amb alguns arbres que proporcionen ombra a l'estiu però aquesta és insuficient. A l'hivern, hi ha una gran part del pati que es troba en ombra, projectada pels edificis alts del voltant. El control visual de l'entorn del pati des de qualsevol punt, la manca de racons i zones obscures i la relació visual amb l'interior de l'edifici de l'escola augmenten la percepció de seguretat, fet que afavoreix als col·lectius més vulnerables, com les criatures més petites. Al pati no existeixen murs alts, racons o altres elements que impedeixin la visibilitat i la il·luminació és adequada durant el dia però insuficient a la tarda o el vespre, especialment durant l'hivern.

Pel que fa a la representativitat de les dones i els homes, tan literal com simbòlica, aquesta no és igualitària. La distribució dels elements no és uniforme en els diferents espais del pati ni totes les zones del pati tenen la mateixa importància. L'espai central del pati té molta importància i s'utilitza pels grups grans i per realitzar activitats que requereixen molt d'espai. Pel que fa al professorat, la presència de dones i homes al pati tampoc és igualitària, sempre hi ha més dones que homes vigilant al pati. Aquest fet pot ser degut a què el nombre de professores del centre és major al de professors però aquestes participen i intervenen més en el joc dels nens i les nenes i també a l'hora de resoldre conflictes. Al pati no hi ha murals que puguin transmetre construccions estereotipades dels gèneres. Dintre de l'escola, almenys durant la realització d'aquest estudi, la presència de representacions masculines en murals, dibuixos

Figura 9. Fotografies del pati de l'escola Joan Solans.

Autoria: Associació Equal Saree

o treballs és més elevada que la de dones, que és quasi inexistent. La participació en l'embelliment i el manteniment dels espais és igualitària quan aquesta s'organitza i es realitza al centre, implicant a l'alumnat i el professorat. No obstant, l'AMPA també s'encarrega de bona part de les millores que es realitzen al pati i altres espais del centre. La major part de les persones de l'AMPA són dones, encara que el president és un home.

7.2.2 Resultats de les observacions per grups

A partir de l'anàlisi de les relacions que s'estableixen entre nenes i nens en les formes de joc, activitats i distribució a l'espai de les i els alumnes de la classe de tercer observem que les nenes juguen en grups més reduïts (de 2 a 5 persones) i majoritàriament només del seu mateix sexe. En canvi, els nens juguen en grups més grans (de 4 a 8 persones) i generalment mixtes, tot i que amb un nombre superior de nens que de nenes. Pel que fa a la relació amb el joc i el tipus d'activitat, veiem que els nens no tenen diversitat, sempre juguen a un mateix joc, aquest és motriu i cooperatiu

Figura 10. Taula de resultats de les observacions per grups.

	Gènere	Paràmetres de conducta			Persones			Paràmetres espacials	
		Interacció	Actitud	Tipus de joc	Nº nenes	Nº nens	Total	Posició	Ús d'elements
Obs. 1	f	Cooperatiu	Activa	m.e.f	5-1		5	central	fixe
		Associat	Activa	verbal	2		2	perifèrica	fixe
Obs. 2	f	Cooperatiu	Activa	m.o.	15		15	central	temporal
		Associat	Inactiva	m.e.f	2	2	4	central	fixe
		Associat	Activa	verbal	3	1	4	perifèrica	fixe
		Associat	Activa	m. equip	1	1	2	perifèrica	fixe
Obs. 3	f	Cooperatiu	Activa	m.e.f	3-2		3	central	fixe
		Associat	Activa	verbal	3	1	4	central	-
Obs. 4	f	Associat	Activa	m.e.f	3		3	central	fixe
		Associat	Activa	verbal	3		3	perifèrica i central	-
		Associat	Inactiva	verbal	6	3	9	perifèrica	-
		Associat	Inactiva	simbòlic	5		5	perifèrica	fixe
Obs. 5	m	Cooperatiu	Activa	m. equip	3-4	5-12	16	perifèrica	-
		Solitari	Activa	-				perifèrica	fixe
		Solitari	Inactiva	-				perifèrica	fixe
Obs. 6	m	Cooperatiu	Activa	m. equip	2	2-5	7	central	fixe i temporal
Obs. 7	m	Solitari	Inactiva	-				-	-
		Cooperatiu	Activa	m. equip				perifèrica	fixe

Font: Elaboració pròpia

i sol ser en equip amb un objectiu específic, el que podem dir un joc típicament «masculí». En canvi les nenes desenvolupen una gran varietat de jocs de tots els tipus: interacció verbal, joc simbòlic i motriu amb estructura fixa o amb objecte i joc en equip. Aquestes activitats poden tenir o no un objectiu definit. Podem trobar tant nenes com nens en actituds inactives. Quan observem que els nens estan inactius és perquè no són integrants del joc sinó que són observadors externs d'algun fet, en canvi la major part de nenes que estan inactives tenen aquest rol dins del joc.

Tot això es reflecteix de manera directa en la ubicació de nenes i nens a l'espai. Les nenes es mouen per tant per zones perifèriques com centrals, resten poc temps al mateix lloc i, per tant, no estableixen un control sobre els espais que ocupen. En canvi els nens s'estableixen en una zona, ja sigui central o perifèrica, i es mantenen en aquella zona durant més temps, apropiant-se-la.

7.2.3 Resultats de les observacions per sectors

A partir de l'anàlisi dels sectors espacials al principi i al final de l'esbarjo es perceben les dominacions que hi ha. Aquestes tenen a veure amb la

Figura 11. Taula de resultats de les observacions per sectors.

OBSERVACIÓ A L'INICI DE L'ESBARJO												
Sector	Nº Persones				Dominació				Tipus de joc			
	Ob.1	Ob.2	Ob.3	Ob.4	Ob.1	Ob.2	Ob.3	Ob.4	Ob.1	Ob.2	Ob.3	Ob.4
S1	+30	+30	15-30	+30	x	f	x	x	simbòlic	motriu	motriu	motriu
S2	0-15	0-15	15-30	0-15	f	m	m	m	motriu	simbòlic	motriu	simbòlic
S3	0-15	0-15	0-15	15-30	m	x	x	f	motriu	motriu	motriu i simbòlic	simbòlic
S4	0-15	15-30	0-15	15-30	f	m	x	f	simbòlic	motriu	simbòlic	motriu
S5	0-15	0-15	0-15	0-15	m	x	f	f	simbòlic	motriu	simbòlic	

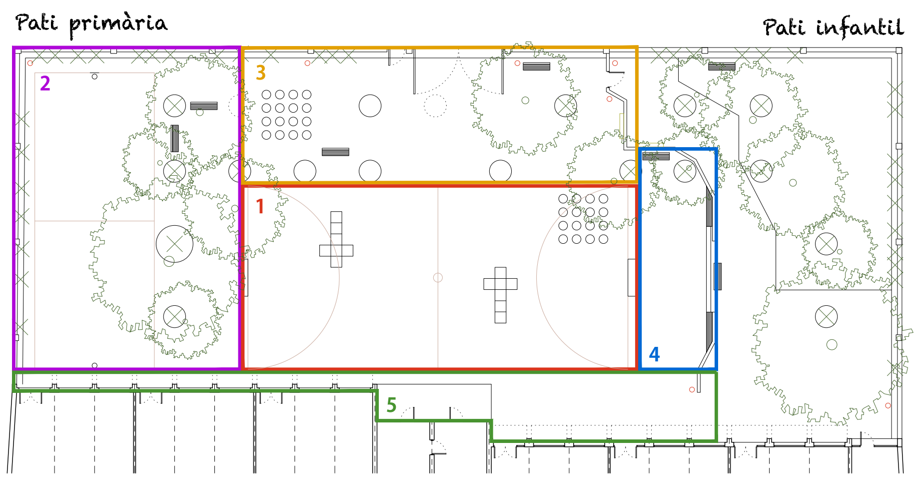
OBSERVACIÓ AL FINAL DE L'ESBARJO												
Sector	Nº Persones				Dominació				Tipus de joc			
	Ob.1	Ob.2	Ob.3	Ob.4	Ob.1	Ob.2	Ob.3	Ob.4	Ob.1	Ob.2	Ob.3	Ob.4
S1	+30	+30	15-30	+30	x	f	x	m	motriu i simbòlic	motriu	motriu	motriu
S2	0-15	15-30	15-30	15-30	m	x	x	x	simbòlic	simbòlic	motriu	motriu i simbòlic
S3	0-15	15-30	+30	15-30	m	m	m	x	motriu	motriu	-	simbòlic
S4	15-30	15-30	0-15	15-30	x	m	x	m	simbòlic	motriu	motriu	simbòlic
S5	15-30	0-15	15-30	0-15	f	m	f	x	simbòlic	motriu	simbòlic	simbòlic

Font: Elaboració pròpia

ubicació del sector en relació a tot al pati i amb els elements que conté.

Els sectors més nombrosos a l'inici són els que estan relacionats més directament amb l'entrada de l'edifici, els sectors 1 i 4. Els altres sectors es troben més allunyats de l'entrada i per tant tenen una variació de nombre més significativa entre l'inici i el final. Es pot entendre, doncs, que l'estabilització del pati no comença a produir-se fins que no passa una estona d'esbarjo, i que la situació inicial és transitòria. Quan els espais són més oberts i no contenen elements fixes o en contenen pocs, no hi ha dominació per part de cap sexe (sectors 1 i 2), ja que són espais més polivalents i es poden dur a terme jocs diversos i variables tot i que majoritàriament aquests són motrius. Contràriament, a la resta de sectors sí que trobem una dominació. Els elements fixes afavoreixen una apropiació de l'espai per part de nenes o nens, ja que són referents durant el joc o passen a formar part d'aquest, potenciant jocs més estereotipats. Els nens dominen l'espai de forma clara i constant al llarg de l'esbarjo. Veiem que a l'estat inicial dominen 1,5 dels 5 sectors i a l'estat final 2 de 5. En canvi, en les nenes no existeix una dominació clara, aquesta és variable i indefinida al llarg de l'esbarjo. A l'estat inicial dominen 1,75 dels 5 sectors i al final només el 0,75 de 5. L'activitat majoritària que hi ha a un sector es pot relacionar directament amb la dominació dels espais. Si hi ha un domini per part de les nenes, el joc majoritari és el simbòlic, i si els nens dominen l'espai, el joc majoritari és el motriu. Quan no existeix una dominació d'un espai per part de nenes o nens, els jocs motrius són els majoritaris.

Figura 12. Esquema del pati dividit per sectors.

Font: Elaboració pròpia

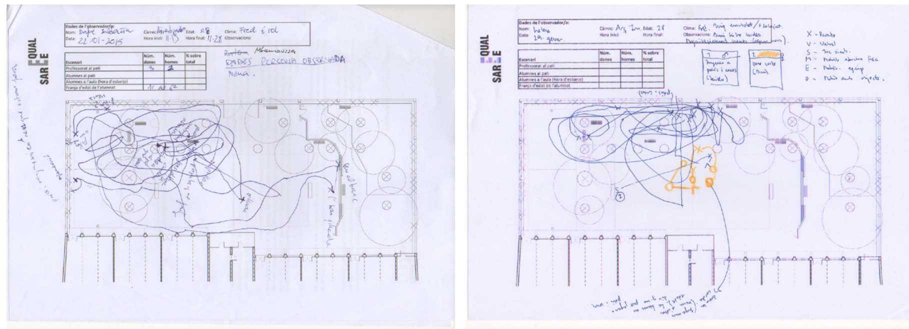

7.2.4 Resultats dels mapes de recorreguts

A partir de l'anàlisi dels recorreguts de diferents nenes i nens de tercer de primària durant l'hora d'esbarjo trobem que, generalment, la majoria d'alumnes de tercer es concentren a la zona d'accés a l'escola [Figura 13]. Dintre d'aquesta zona o sector, les nenes es distribueixen per tot l'espai, tant al centre com a la perifèria i els racons, mentre que els nens solen ocupar les zones més centrals [Figura 14]. A nivell general del pati, aquesta distribució es repeteix. Podem dir que, dins de l'espai

Figura 13. Mapes de recorreguts.

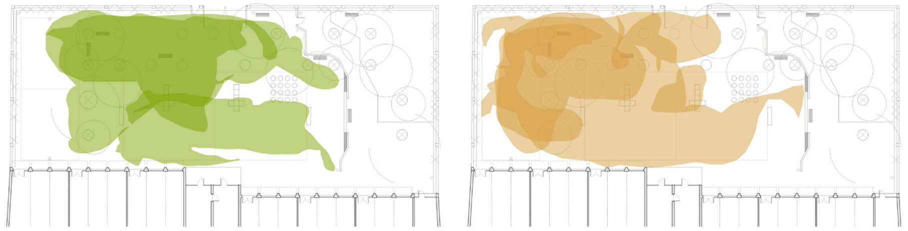

Font: Elaboració pròpia

utilitzat per la classe, els nens ocupen les àrees principals o centrals i que no deixen d'ocupar-les en cap moment. Les nenes, tot i que també ocupen àrees centrals en algun moment, de vegades es desplacen a zones de menor centralitat. Per tant, observem en les nenes una major flexibilitat en l'ús de l'espai i en els nens una tendència a mantenir-se i defensar la seva posició en els llocs considerats privilegiats de l'espai. Els recorreguts de les nenes són més fragmentats, realitzant activitats diverses durant els desplaçaments: menjar, beure aigua, seure, parlar... En canvi, els recorreguts dels nens són més directes i relacionats amb el desenvolupament d'una acció concreta. El tipus de joc majoritàriament desenvolupat per nenes o per nens també varia. Els jocs dels nens utilitzen en major mesura els elements fixes, interaccionant amb aquests de forma indirecta, de manera que els elements delimiten l'espai on es desenvolupa el joc. Per exemple, quan juguen a carreres utilitzen l'espai delimitat per les porteries de futbol; quan juguen a «polis i cacos» l'àrea de joc queda delimitada pels bancs, els arbres i la porta d'entrada. És a dir, els jocs considerats «masculins» tenen una clara definició de l'espai

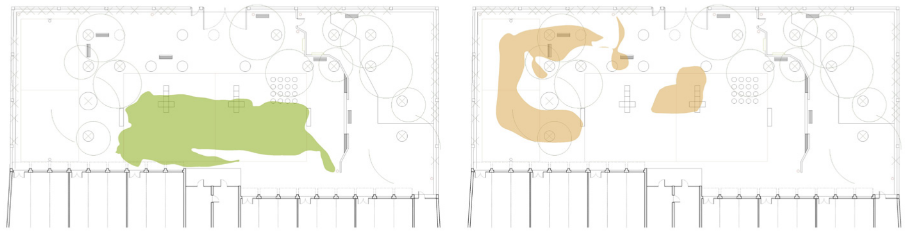
on es desenvolupen i ocupen una gran proporció del pati. Fàcilment s'associa un espai amb un joc, impedint que se'n puguin portar a terme d'altres. Les activitats desenvolupades majoritàriament per nenes, com jugar a la corda o parlar, no tenen un espai definit al pati i, per tant, s'han de portar a terme en els espais sobrants, els que no estan ocupats per les activitats «privilegiades» [Figura 15].

Figura 14. Àrees de recorregut (Nens: imatge esquerra; Nenes: imatge dreta).

Font: Elaboració pròpia

Figura 15. Àrees d'ocupació de l'espai per activitats (Carreres: esquerra; Corda: dreta)

Font: Elaboració pròpia

7.2.5 Interpretació dels resultats

Les observacions ens permeten analitzar com diferents paràmetres de l'espai, la **diversitat**, la **flexibilitat**, la **relació**, el **confort** i la **representativitat** es relacionen amb les actituds i les posicions que ocupen a l'espai les criatures en funció del gènere.

A nivell general, observem que es reprodueix l'anomenat comportament territorial (Weisman, 1994), relacionat amb la diferent educació espacial que reben els nens i les nenes. Aquest comportament posa en relació l'estatus social d'una persona amb l'espai que ocupa i desplega estratègies de control i defensa de l'espai propi i d'apropiació de l'espai dels altres. Hem pogut veure com determinades qualitats de l'espai poden facilitar o no aquest tipus de conductes.

Podem considerar que, en general, l'espai del pati és **flexible**, encara que no està preparat específicament per a que hi puguin tenir lloc activitats variades. La manca d'elements i espais **diversos** dóna prioritat a unes poques activitats i usos dominants que ocupen la major part de l'espai del pati. Per exemple, l'espai destinat a joc tranquil o simbòlic és mínim, pràcticament inexistent. D'altra banda, hem pogut comprovar que els elements fixes amb un ús definit com, per exemple, les porteries de futbol, potencien l'apropiació per determinats grups i el desenvolupament de jocs més estereotipats. Així, els jocs considerats «masculins» tenen una clara definició de l'espai on es desenvolupen i ocupen una gran proporció del pati. Les activitats majoritàriament desenvolupades per nenes no tenen un espai definit al pati i s'han de portar a terme als espais residuals, és a dir, els que no estan ocupats per les activitats «privilegiades». En referència al comportament territorial, els nens solen jugar sempre al mateix joc en el mateix espai, creant una relació associativa entre espai i activitat. Aquesta ocupació clara i constant de l'espai fa que sigui difícil realitzar en el mateix altres activitats que no siguin la dominant. Les nenes, en canvi, varien més en tots els sentits, canviant de joc (incloent tipus de jocs molt diversos) i desplaçant-se a diferents llocs del pati amb major freqüència. D'aquesta manera, com apuntava Weisman (1994), les nenes ocupen l'espai però no el controlen. Altres factors també influeixen en l'ocupació de l'espai en funció del gènere, com la relació d'aquest amb l'edifici de l'escola o els límits entre uns espais i altres, o les zones de confort, que poden crear una segregació entre els espais privilegiats i els incòmodes. En aquest cas, degut a les petites dimensions del pati, els paràmetres de relació i confort no són determinants per l'ocupació dels espais, tot i que influeixen en aspectes com la invasió de les àrees de joc tranquil i el poc espai disponible per a aquest tipus d'activitats. Pel que fa a la **representació** masculina i femenina, hem pogut observar que les professores interaccionen més amb l'alumnat durant l'esbarjo, participen més en el joc (generalment en jocs «femenins») i intervenen més en la resolució de conflictes.

7.3. Percepcions i creences del professorat

7.3.1 Resultats de l'entrevista amb el claustre de professores i professors

Quan es pregunta als professors i professores participants què entenen per desigualtat de gènere a l'espai d'esbarjo el primer que surt és el futbol, la dominació de la pilota i els jocs «masculins» i «femenins». De manera indirecta posen en relació la dominació en el joc amb la dominació de l'espai. Ho podem veure als comentaris del professorat (transcripció de l'entrevista complerta a l'Annex 9).

> *[Víctor] Els nens juguen a futbol i no deixen jugar a les nenes. Això és una desigualtat de gènere. Quan elles també podrien jugar a futbol o podrien jugar al que els donés la gana. No tenen perquè jugar a futbol sempre…*
>
> *[Maria] I dominar la pilota ells, i en canvi elles no ho fan.*
>
> *[Martí] I això d'alguna manera també determina que l'espai majoritari que és un camp de futbol sigui molt més, o sigui, abasti molta més superfície que no pas la part que teòricament en termes de gènere està adjudicada a les nenes.*

En general, pensen que els nens ocupen més espai quan juguen i que juguen a jocs més «moguts». Les nenes juguen a jocs tranquils en grups més petits que els nens. Com diu la Sònia «*en general els nens tenen una manera de jugar molt més moguda i agressiva que no pas les nenes. Les nenes juguen molt més en petit grup o grup reduït, en canvi els nens abasten tot i corren amunt i avall*».

A l'escola s'està fent un treball amb els nens per trencar els estereotips de gènere en relació als jocs. Els nens, generalment **no volen** jugar a jocs femenins, en canvi, com ha aparegut abans amb el tema del futbol, a les nenes **no les deixen** jugar a jocs masculins. Això significa que hi ha una desvalorització dels jocs tradicionalment considerats «femenins» i també una menysvaloració de les capacitats de les nenes per jugar a jocs «masculins». Aquest fet també reflexa tàcitament la històrica prohibició de l'accés de les dones als espais socials del homes i a les activitats masculines. També apareix la idea que a través de l'educació es poden canviar les actituds i que els nens que han estat educats en aquesta escola tenen actituds menys sexistes que la resta. Aquesta última idea té relació amb els estereotips culturals, dels quals es parlarà més endavant. A

continuació ho veiem a les intervencions del professorat:

> *[Sònia] Quan veuen que no hi ha les cordes al pati les demanen perquè no només juguen a saltar sinó que juguen a fer salts d'alçada, campionats, diferents activitats que se'ls hi acudeixen.*
>
> *[Maria] Les cordes ens van molt bé. I, algun nen que no ha estat escolaritzat en la nostra escola quan ve nou aquí no vol jugar a saltar corda, perquè el nen se sent mascle i creu que és un joc de nenes. En canvi els nens que han sigut educats aquí aquest problema no el tenen.*
>
> *[Laura] Això és veritat. No ho veuen com una cosa femenina. I amb el futbol ho hem d'aconseguir al revés també.*

Quan fan referència a les qualitats dels elements, com la flexibilitat i la diversitat, diuen que són beneficioses per un ús més igualitari. La diversitat d'elements o en les característiques dels mateixos és bona, ja que dóna peu a més jocs. Pensen que falta varietat de jocs i materials: per enfilar-se, fer equilibris, casetes, vegetació baixa per amagar-se darrere, etc. En general, parlen de manca d'elements relacionats amb el joc simbòlic. També identifiquen que els elements que simbòlicament fan referència a espais masculins o femenins poden produir un ús desigual de l'espai, com podem veure a les paraules del Xavier:

> *[Xavier] Jo, per exemple, eliminaria qualsevol espai que signifiqués haver de mantenir un rol masculí o un rol femení. Per exemple, perquè això implica possessió de terreny, d'espai. Per exemple, les porteries de futbol sala o de handbol, el que t'està dient és que aquest espai està limitat per als qui juguen a aquest tipus de jocs. Això que vol dir? Normalment hi juguen els nens, llavors els nens diuen que aquest espai és seu i juguen ells. I qualsevol que molesta el llencen perquè destorba i l'empenten i el fan fora. Llavors jo per començar no tindria uns espais fixes. Per exemple, les porteries a mi no m'agraden en un pati d'escola. La meva opinió. Tenir-les fixes. Perquè això implica domini de territori. I aquest espai està exclusivament pensat pels qui juguen a futbol. Perquè després la baralla sempre ve pel mateix: és que s'estan posant al mig a jugar a no sé que, és que estan jugant a la xarranca, i al final s'apropien de la majoria de pati els que juguen a futbol perquè la resta ni juga a handbol ni juga a res més que futbol.*

Són conscients que els conflictes entre nens són més visibles i més físics

i, per això, el temps destinat a solucionar-los és major que el destinat als conflictes entre nenes o entre nenes i nens. Tanmateix, tot i mostrar un alt grau d'implicació per l'eradicació de les desigualtats de gènere, el professorat conserva idees sobre el gènere arrelades en la cultura i que tenen a veure amb els estereotips de gènere i culturals, l'eurocentrisme i la naturalització de les diferències entre sexes.

Pel que fa als **prejudicis culturals i l'eurocentrisme**, el professorat identifica la violència i el sexisme com un tret present a les cultures no occidentals i superat als països europeus. Ho podem veure en el següent diàleg:

> *[Víctor] En aquesta agressivitat dels nens entren dues coses: d'una banda la violència de gènere però d'altra també la diferència cultural.*
>
> *[Montserrat] La cultural és brutal, eh? perquè per exemple a l'hora, això parlo de la classe, eh?, a l'hora de l'ordre i neteja és brutal. Les nenes, les «negritas» i les «magrebís» sobretot són molt currantes, m'entens?*
>
> *[Maria Dolors] Les veus com si fossin a casa. A casa deuen fer això (...).*
>
> *[Xavier] Jo crec que el Víctor està parlant de conflictes que s'acaben resolent de diferents maneres, en funció de la cultura. A l'hora de resoldre conflictes i problemes es resolen de diferent manera.*
>
> *[Laura] És el que veuen a casa, també influeix.*
>
> *[Víctor] La cultura el que és molt més pactista, va més de pactar coses, de jo tinc unes normes… mentre que les altres cultures fora d'Europa això no ho tenen, això és fins aquí perquè ho dic jo i punto.*
>
> *[Xavier] I a partir d'aquí la llei del més fort.*

Els **estereotips de gènere** més freqüents són en referència a les qualitats físiques o psíquiques dels nens i les nenes, que es construeixen en base a les dicotomies força/fragilitat, agressivitat/tranquil·litat, explícit/implícit, impuls/control.

> *[Maria] Les nenes són molt mandones. En general són mandones (...).*
>
> *[Martí] En temes potser d'espai i gènere (...) potser el nen el veus més, quan hi ha conflicte el pilles més ràpid, no? o s'evidencia més en termes d'espai però perquè és més extravertit i és una qüestió de gènere això i la nena el rotllo aquest de "va per sota". I és veritat això en general, no?*

Existeix un discurs que **naturalitza les diferències entre sexes,** atribuint als nens qualitats que justifiquen la violència com «agressivitat», «impuls» i «actitud primària». En canvi a les nenes se les atribueixen qualitats referents a la seva capacitat de manipulació psicològica com «perversitat», «ser mandones» o «anar per sota». El fet que les nenes juguin a jocs més tranquils i ocupin menys espai del pati que els nens es presenta com una diferència «natural» de conducta. Al següent fragment de l'entrevista ho podeu veure de forma molt explícita:

> *[Sònia] En els temes lingüístics, hi ha molts estudis científics que ho diuen, nosaltres utilitzem les dues parts del cervell a l'hora de parlar i llavors per això nosaltres en lloc d'anar a pegar a algú li anem a fer mal però dient-li una paraulota, o…*
>
> *[Laura] Més recargolat…*
>
> *[Sònia] Més de paraula. En canvi els nens tenen més l'instint primitiu de pegar (...).*
>
> *[Martí] (...) Hi ha una qüestió muscular i física de més fragilitat, vull dir, és evident (...).*
>
> *[E2] Jo crec que sí que té a veure una mica amb els rols tradicionals i amb el gènere perquè al final a la dona sempre se li ha associat la fragilitat i la que ha de ser cuidada.*
>
> *[Martí] Just aquesta setmana hem parlat d'això, sobretot a nivell físic de fins on pot arribar una dona, parlàvem de les curses i on pot arribar un home i és un 30% més i això va a missa, és físic. Llavors aquí s'hauria de veure que és de gènere, que és construït i que no. Vull dir, quan enfrontes una persona que aparentment és fràgil perquè és fràgil (...).*
>
> *[Glòria] Jo he rebut [quan solucionava un conflicte al pati], sort que hi ha els homes forts (...).*
>
> *[Montserrrat] Jo tinc un curs la mitat nens i la mitat nenes i això també és un avantatge. Jo em dono compte que les nenes (...) són molt més tranquil·les, en general, sí o no? vosaltres que penseu? (...) Bueno, agressivitat sí que n'hi ha, jo n'hi veig i més en els nens. Als nois jo els hi veig que tenen «pronto», és el que deieu de que el noi o el nen...*
>
> *[Martí] Explícit.*

[Montserrat] És més impulsiu.

[Maria] Primari.

[Montserrat] I salta de seguida. La nena no s'atreveix: «clar, és que jo...»

[Maria Dolors] Doncs, jo penso que no perquè sigui nen i més impulsiu ha de recórrer a l'agressivitat o la violència.

7.3.2 Resultats de les entrevistes amb les tutores

Les entrevistes individuals (veure Annex 10) han servit per profunditzar sobre algunes qüestions que ja s'havien tractat a l'entrevista grupal o per parlar sobre alguns temes que no havien aparegut i que es consideraven importants. Per això es va escollir per les entrevistes individuals a persones que haguessin tingut molt contacte amb la classe de tercer, com són la tutora del curs actual i la tutora del curs anterior. S'han tractat els temes de tipus de joc, ús dels elements del pati, conflictes i gestió durant l'esbarjo i incorporació dels valors de cura.

Pel que fa al tipus de joc, tant la Maria com la Laura veuen diferències entre nenes i nens. Com ja apareixia a l'entrevista grupal, les nenes juguen a jocs més tranquils i ocupen menys espai. La Maria creu que els jocs de les nenes són menys agressius i la Laura que canvien de joc amb major freqüència que els nens. Ho veiem a continuació:

[M] Sí que hi ha diferències, i sí que juguen junts. Hi ha de tot, perquè depèn. Les diferències són que els jocs dels nens són més violents i més agressius i més de moviment i les nenes, doncs, estan més quietes i no hi ha tanta agressivitat, és diferent, juguen més a mames i papes en canvi els nens juguen més a polis i a cacos.

[L] Per exemple les nenes, precisament avui ho he vist molt clarament, juguen a jocs més tranquils, després potser canvien de joc més sovint, i després els nens, sobretot amb els que m'he fixat jo, juguen amb joc més mogut que fan servir tot el pati. I després també el tipus de joc en els nens de vegades és una miqueta més agressiu encara que a ells els hi sembla que no ho és perquè estan jugant, i estan reproduint moltes vegades coses que veuen a la televisió.

Segons la Maria, les variants en el joc evolucionen amb l'edat, segons la capacitat de les criatures per organitzar-se i jugar en equip. En la recerca

de Baylina, Ortiz i Prats (2006) sobre espais de joc infantils en àrees urbanes de Catalunya també s'observa que la segregació de nens i nenes en el joc augmenta amb l'edat. La Laura diu que juguen en grups mixtes depenent del tipus de joc, però que normalment hi ha una predomini de nenes o de nens en els grups. La Maria no s'ha fixat mai si la diferència de jocs implica desigualtat en l'ús de l'espai. La Laura, en canvi, diu que els jocs que ocupen més espai, com «polis i cacos» són invasius per les persones que juguen a jocs més estàtics com la xarranca, les cordes, etc. Considera que l'edat és un factor que determina l'ús d'alguns espais, com podrien ser els racons. Encara que al principi ho nega, acaba reconeixent que hi ha diferències en l'ús dels elements del pati entre nens i nenes. Els nens utilitzen més espai, jugant a jocs moguts com «polis i cacos» o futbol, en canvi les nenes utilitzen més els nous elements del pati com la xarranca i les cordes.

[E] Creus que els elements del pati (bancs, pistes, arbres, pilotes, xarranques…) influeixen en un ús diferenciat de nens i nenes?

[L] Jo les cordes no, i a la xarranca no té perquè diferenciar. I lo de "polis i cacos" generalment els hi agrada més als nens. Però alguna nena s'hi cola també.

[E] Creus que generalment no influeix el gènere?

[L] Home, i si influeix hem d'intentar evitar-ho, però jo no ho sé. Pel que he vist, potser aquest tipus més del futbol quan n'hi havia futbol sí, i aquest de "polis i cacos" si mires juguen nens i nenes però juguen més nens que nenes, a les cordes i a la xarranca em sembla que no hi ha tanta diferència, encara que potser les cordes i la xarranca potser juguen més nenes que nens.

La Laura ens confirma que els elements i els espais tenen un impacte en les conductes i en les relacions entre l'alumnat i que poden contribuir a canviar-les. Veiem-ho:

[L] Per exemple, si posem un element, com hem vist amb la corda, que hem vist que canvia tot, potser hi ha altres elements que podem anar incorporant i que canvien el pati. Perquè aquests mateixos nens en un espai més gran no passa això, no vull disculpar-los ni molt menys. Però l'espai influeix molt, potser aquests nens que s'estan comportant tan violentament, potser és que no han trobat el joc que necessitarien, potser els podem donar alguna nova idea… amb aquest provem aquest joc. Un joc que puguem reduir… M'agrada compartir i

agafar idees per poder-les aplicar.

Segons la Maria, fa 20 anys que treballen el tema de la igualtat a l'escola, per exemple, educant des del parvulari a no fer una segregació sexista dels jocs i les joguines. Insisteix que els nens i nenes que venen de fora tenen problemes però els educats al centre juguen junts i no tenen cap problema. Aquesta idea de la diferència cultural ja havia aparegut a l'entrevista grupal. La Maria pensa que les diferències de gènere en l'ús dels elements són educatives. Segons ella, els nens que han estat educats a l'escola des de petits no fan diferència entre elements masculins o femenins, però els nous sí. Pensa que les famílies influeixen en les actituds de l'alumnat, animant als nens a utilitzar la violència.

[M] Mira, ara ha vingut un nen nou i aquest nen mostra aquesta actitud. Quan veu jocs que a ell li semblen que són de nenes com és el joc de la xarranca o saltar corda ell ni s'acosta allà. Però els altres nens participen, els nens que han estat educats amb nosaltres participen dels jocs indistintament, no fan diferència.

[E] I per què creus que hi ha aquesta major agressivitats en funció de si ets nen?

[M] Jo penso que ve de casa, de l'educació familiar. Perquè alguns nens responen quan tu dius "home perquè has pagat?", "és que el meu pare em diu que si em peguen jo pegui".

Igual que la Maria, la Laura també pensa que les famílies tenen un paper important a l'hora de transmetre valors. Segons Laura, els nens i les nenes copien els rols tradicionals que veuen a casa. Aquests es veuen més al pati, quan tenen més llibertat, a classe no es visibilitzen tant.

La Maria reconeix que les nenes també tenen conflictes però com que aparentment no són tan violents, és a dir, no hi ha violència física, no es tenen en compte i es prioritza solucionar els conflictes entre nens. En relació amb això trobem la idea que les nenes, com les dones, tenen formes més premeditades d'agressió, en oposició a l'impuls de pegar dels nens, formes més «recargolades» i «perverses». L'altre tipus de conflicte, que anomena assetjament, no és visible. A l'escola el treballen amb activitats d'autoestima i gestió de les emocions. La Maria pensa que els problemes d'agressivitat i els enfrontaments estan motivats per la competitivitat en els jocs. La Laura explica que tracten de solucionar

els conflictes escenificant-los, verbalitzant la situació i després debatent-la conjuntament. Considera que s'ha de potenciar que les solucions les trobin els i les alumnes.

Pel que fa a la cura dels espais, la Laura diu que qui s'encarrega en gran mesura és l'AMPA. Tot i que el president és un home, hi ha un major nombre de dones que hi formen part. Considera que per tenir temps de dedicar-se a l'AMPA no han de tenir una feina remunerada i que la majoria de persones en aquesta situació són dones. La Maria comenta que fa 15 anys es va treballar amb les famílies la millora del pati i que va sorgir el pati que hi ha actualment. Considera que s'hauria de tornar a fer, perquè els usuaris i usuàries han canviat. D'altra banda, no veu diferències de gènere a l'hora de cuidar i embellir els espais.

7.3.3 Interpretació dels resultats

Les activitats amb el professorat ens han permès obtenir informació sobre la **gestió** del pati, sobre els conflictes i les situacions de desigualtat; sobre la **representativitat** real i simbòlica dels gèneres, especialment sobre els estereotips i els valors socials i culturals i sobre l'impacte de les qualitats dels elements i els espais en la desigualtat entre gèneres, especialment els paràmetres de **diversitat, flexibilitat** i **relació**.

En primer lloc, tot el professorat es capaç de detectar les situacions de desigualtat, jerarquia i violència. També detecten, en molts casos, les implicacions espacials d'aquestes desigualtats. No obstant, tendeixen a ocultar i/o negar la influència del gènere en les desigualtats, encara que reconeixen que existeixen diferències entre nenes i nens.

Pel que fa a la **gestió** del pati, el professorat considera que hi ha una participació igualitària de homes i dones i que, tant professores i professors col·laboren en la cura de l'espai i en pensar estratègies de resolució de conflictes. Consideren que el principal problema del pati és l'agressivitat i les baralles que impliquen violència física i creuen que estan motivades pel tipus de joc i per la influència dels models que es difonen a la televisió i a les famílies. Aquests conflictes es donen majoritàriament entre nens. Per tant, la major part del temps que el professorat destina a la gestió del pati s'ocupa en resoldre els conflictes entre nens, tant a les tutories de cada curs com a les reunions de claustre. Les estratègies

de cada professora o professor a l'hora de resoldre conflictes varien; les de la Laura, tutora de tercer, van destinades a que l'alumnat sigui capaç de solucionar els conflictes a través del diàleg, sense recórrer a una figura d'autoritat. Tot i tractar-se d'estratègies no autoritàries, on l'alumnat participa i pren decisions de forma col·lectiva, la perspectiva de gènere no es té en compte i, per tant, no es garanteix una participació igualitària de les nenes i els nens en la presa de decisions. Tampoc existeixen estratègies específiques destinades a assolir la igualtat efectiva entre nenes i nens a l'escola i, especialment, al pati. D'altra banda, el pati es considera un espai on el professorat ha d'intervenir menys que a l'aula, deixant a l'alumnat una major llibertat. Aquesta idea fa que només s'intervingui en les situacions en que es considera estrictament necessari i aquestes solen ser les que impliquen violència física. Per tant, un altre cop, es prioritza la resolució de conflictes entre nens i s'invisibilitzen altres tipus de situacions de desigualtat que no impliquen la violència física i que afecten en major mesura a les nenes o totes aquelles situacions de desigualtat que no generen conflictes visibles degut a que són socialment acceptades o assumides.

Pel que fa a la **representativitat** real i simbòlica dels gèneres, tot i que la major part del professorat considera necessària una educació igualitària per a nens i nenes, existeixen en els seus discursos estereotips i valors socials sexistes i eurocentristes, que formen part de la cultura occidental en la que ens hem socialitzat. Els estereotips sexistes més freqüents són en referència a les qualitats físiques o psíquiques dels nens i les nenes, que es construeixen en base a les dicotomies força/fragilitat, agressivitat/tranquil·litat, explícit/implícit, impuls/control. Existeix un discurs que naturalitza les diferències entre sexes, atribuint als nens qualitats que justifiquen la violència com «agressivitat», «impuls» i «actitud primària». En canvi a les nenes se les atribueixen qualitats referents a la seva capacitat de manipulació psicològica com «perversitat», «ser mandones» o «anar per sota». El fet que les nenes juguin a jocs més tranquils i ocupin menys espai del pati que els nens es presenta com una diferència «natural» de conducta. No obstant, es reconeix que existeix una desvalorització per part dels nens dels jocs tradicionalment «femenins» i, per tant, un rebuig a jugar a aquests jocs. Aquests jocs solen ser poc invasius i ocupen poc espai. D'altra banda, existeix un qüestionament de les capacitats de les nenes per jugar a jocs considerats «masculins» pel que no les deixen

jugar o ocupen els papers més desvaloritzats en aquests jocs. Aquests jocs solen ocupar molt d'espai i ser invasius amb el joc de les altres persones. Apareix de manera reiterada la idea que les cultures no europees són més sexistes i es justifiquen les actituds sexistes d'alguns alumnes pel fet de provenir de famílies d'origen no occidental. Aquest prejudici cultural impedeix detectar el sexisme en la pròpia cultura i no reconeix que el patriarcat és un sistema que oprimeix a les dones i que està present en la majoria de les societats, siguin aquestes o no occidentals.

Per últim, tenen molt clar que l'espai influeix en les actituds dels nens i les nenes i que, d'alguna manera, això pot influir en una major o menor igualtat d'oportunitats entre gèneres. Pensen que una major **diversitat** d'espais i elements permetria jugar a més jocs diferents i que això beneficiaria a les persones que no juguen als jocs dominants que solen ocupar els espais centrals del pati. Han constatat que els nous elements del pati, les cordes i les xarranques, són més utilitzats per les nenes. Aquests elements han substituït a la pilota, que era considerada una font de conflictes, especialment entre nens. Una major **flexibilitat** dels espais i els elements ajuda a evitar la dominació territorial. Els espais amb usos fixes i delimitats, com la pista de futbol o les porteries, faciliten l'apropiació per determinats grups. Els espais amb usos fixes i de grans dimensions en **relació** a la totalitat del pati, fomenten un ús desigual de l'espai i beneficien als grups dominants, deixant molt poc d'espai per la resta d'activitats.

7.4 Percepcions i vivències de l'alumnat

7.4.1 Resultats del qüestionari sobre percepcions i ús de l'espai

A partir de les respostes de les nenes i els nens sobre les preguntes del qüestionari s'ha elaborat la taula de resultats [Figura 16]. Les dades mostren informació quantitativa. Tot i que la mostra és molt reduïda i que la metodologia emprada és principalment qualitativa, considero que les dades quantitatives suposen un bon punt de partida per analitzar, posteriorment, la informació de manera qualitativa.

Segons les respostes obtingudes, el 100% de les nenes i els nens de 3r de primària expressen que quan surten al pati juguen, encara que alguns especifiquen amb qui juguen o a quin joc. Un nen també especifica que

Figura 16. Taula de resultats del qüestionari a l'alumnat

P1. Què fas quan surts al pati?					
	Activitat motriu intensa	**Activitat motriu suau**	**Joc simbòlic o conversa**	**No s'especifica**	-
Nº de nenes	*0*	*0*	*0*	*9*	
Nº de nens	*0*	*0*	*0*	*9*	
P2. Amb qui jugues?					
	Amb 1 persona	**Fins a 5 persones**	**Més de 5 persones**	**Grups del mateix sexe**	**Grups mixtes**
Nº de nenes	*1*	*2*	*6*	*3*	*6*
Nº de nens	*2*	*3*	*4*	*4*	*5*
P3. Quins són els teus jocs preferits?					
	Joc únic	**Diversos jocs**	**Activitat motriu intensa**	**Activitat motriu suau**	**Joc simbòlic o conversa**
Nº de nenes	*0*	*9*	*6*	*6*	*2*
Nº de nens	*6*	*3*	*5*	*3*	*1*
P4. A quins jocs jugaries amb les teves amigues?					
	Joc únic	**Diversos jocs**	**Activitat motriu intensa**	**Activitat motriu suau**	**Joc simbòlic o conversa**
Nº de nenes	*2*	*5*	*3*	*5*	*2*
Nº de nens	*6*	*1*	*3*	*4*	*0*
P5. A quins jocs jugaries amb els teus amics?					
	Joc únic	**Diversos jocs**	**Activitat motriu intensa**	**Activitat motriu suau**	**Joc simbòlic o conversa**
Nº de nenes	*4*	*2*	*4*	*3*	*0*
Nº de nens	*6*	*0*	*6*	*0*	*0*
P6. A quina part del pati jugues?					
	Centre	**Perifèria**	**Tot**	-	-
Nº de nenes	*1*	*4*	*4*		
Nº de nens	*2*	*1*	*5*		
P7. Quin lloc t'agrada més del pati? Per què?					
	Centre	**Perifèria**	**Motius a veure amb qualitats de l'espai**	**Motius NO a veure amb qualitats de l'espai**	-
Nº de nenes	*5*	*2*	*2*	*2*	
Nº de nens	*6*	*0*	*3*	*2*	
P8. Quin lloc t'agrada menys del pati? Per què?					
	Centre	**Perifèria**	**Motius a veure amb qualitats de l'espai**	**Motius NO a veure amb qualitats de l'espai**	-
Nº de nenes	*0*	*3*	*3*	*3*	
Nº de nens	*0*	*3*	*3*	*3*	

Font: Elaboració pròpia

primer esmorza i després juga. Tot i que la majoria juguen en grups mixtes de més de 5 persones aquesta tendència és major en les nenes. En canvi, una major proporció de nens diu jugar en grups reduïts (2 persones) del mateix gènere. El joc preferit de la majoria (7 nenes i 4 nens) és «polis i cacos» i és el joc al que normalment juguen al pati en grups grans. Entre les nenes existeix una major diversitat de jocs preferits

i en nombren diversos (100% de les nenes). En canvi els nens nombren només 1 joc preferit (75% dels nens). Entre els jocs que nombren les nenes estan el «escondite», «pillar», «arrenca-cebes», saltar a la corda, la «comba», jocs de taula, o parlar. Entre els jocs preferits dels nens trobem el «tren xuxú», a «pillar» o jugar a ninja. Amb les amigues, els nens i les nenes de 3r jugarien majoritàriament a «polis i cacos», a «pillar», a saltar a la corda i al «tren xuxú». També jugarien a passejar amb els ulls tancats, a la xarranca, al «escondite», a «arrenca-cebes» i a jocs de palmes («el conejo de la suerte»). Amb els seus amics jugarien majoritàriament a «polis i cacos» i a «pillar». Només algunes nenes proposen jocs diferents per a jugar amb els seus amics, com «arrenca-cebes», saltar a la corda, el «escondite» o «gallinita ciega». De les preguntes referents al tipus d'activitats podem concloure que, tot i que no hi ha una forta segregació per gèneres i que la major part de la classe juguen junts a jocs motrius, sí que podem identificar algunes diferències en les preferències de joc. Entre les nenes apareixen una major diversitat de jocs i de persones amb les que jugarien. Es nombren també amb major mesura jocs tranquils o que no necessiten una gran quantitat d'espai per desenvolupar-se.

La major part de nens i nenes juguen *per tot el pati* però hi ha una predominança dels nens (75% dels nens i 50% de les nenes), un dels quals especifica que juga a la part del mig. Quan diuen que els agrada tot el pati, emfatitzen que els agrada perquè *té més espai*, el que em fa pensar que quan diuen tot el pati es refereixen a la part central, sense mobiliari ni arbres. Un nen especifica que juga a la pista de bàsquet i un altre a la xarranca. Un altre nen mostra sentiment de desarrelament i falta de pertinència ja que diu que "no té un lloc" al pati i que no li agrada cap part del pati. Dues nenes juguen a la part dels bancs i els arbres i dues altres a l'espai de l'entrada. Podem concloure que la majoria de nens i nenes utilitzen tot el pati sense restriccions. No obstant, quan especifiquen, els nens diuen que juguen a la part central o als espais amb un ús definit per al joc motriu, com la pista de bàsquet i la xarranca. En canvi, les nenes diuen que juguen a l'espai de la porta (perifèria) i als espais per a activitats tranquil·les, com la zona de bancs amb arbres. En aquest sentit, destacar que la zona de l'entrada, la pista de bàsquet i la zona del mur i la porteria, és a dir, tota la perifèria del pati, han estat identificades com a zones que no els agraden, per la manca d'espai i la formació de bassals quan plou. Les nenes han identificat una major

varietat d'espais de confort i malestar que els nens. Per exemple, una nena identifica el pati d'infantil com un lloc agradable i una altra la zona del menjador perquè hi pot trobar ombra. En canvi, la zona de la font no és confortable perquè fa massa sol.

7.4.2 Resultats de l'activitat de dibuix

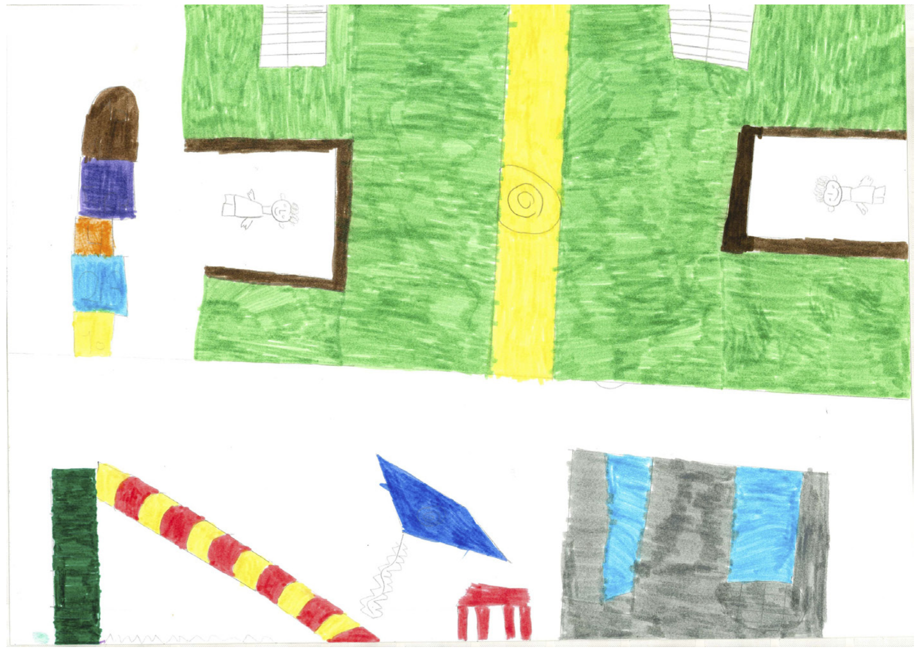
Els dibuixos realitzats per les nenes i nens de tercer es van analitzar a partir de la guia de preguntes que es pot consultar a l'Annex 12. Tant nens com nenes dibuixen una major diversitat d'elements dels que hi ha actualment al pati. Els elements nous que dibuixen són els que troben al parc, majoritàriament gronxadors i tobogans. Cal destacar que han aparegut 3 casetes, que identifiquen com espais recollits on desenvolupar activitats tranquil·les (jocs de taula, jugar a mares i pares, menjar). Els jocs en equip són més protagonistes als dibuixos dels nens (futbol, bàsquet i handbol). En canvi, tot i que als dibuixos de les nenes aquests espais també apareixen, estan ocupats per altres activitats. Tant nens com nenes dibuixen majoritàriament el terra d'herba. En el cas de les nenes apareix més diversitat de paviments: sorra i terra dur. A partir de l'anàlisi dels dibuixos trobem que tant als nens com a les nenes els agradaria tenir una major diversitat d'espais i elements al pati.

Figura 17. Dibuixos realitzats per l'alumnat (esquerra: nena; dreta: nen).

Font: Alumnat de 3r curs

Tenint en compte les reduïdes dimensions del pati, tant nens com nenes consideren que és possible realitzar múltiples activitats simultàniament. Això requereix que els espais i elements siguin flexibles en la capacitat d'acollir diversos usos.

Apareixen representats elements de vegetació a la major part dels dibuixos, especialment als de les nenes. Alguns nens dibuixen arbres i la majoria de nenes dibuixen arbres, plantes i flors. La font és un element que apareix representat als dibuixos de 3 nenes, en canvi cap nen dibuixa la font. El clima (Sol) apareix com un element important per les nenes, ja que 5 dels 8 dibuixos representen un Sol. En canvi, només 1 nen dibuixa el Sol. Podem concloure que els elements de confort són molt més importants per les nenes que pels nens. Aquest fet també s'ha comprovat en altres recerques amb criatures que utilitzen el dibuix com a eina de recollida d'informació (Ortiz et al., 2012). Les nenes marquen més els límits entre espais i elements i tenen més en compte la perifèria del pati: la tanca, el mur. Els nens destaquen més la relació entre el pati i l'edifici de l'escola.

Pel que fa a la representació de persones, els nens representen majoritàriament persones de gènere masculí als seus dibuixos. Un d'ells identifica als nens amb super-guerrers. En un dibuix apareixen dues persones sense gènere explícit. Només apareix una nena en un dels

dibuixos. En el cas de les nenes, apareixen majoritàriament persones de gènere femení que s'identifiquen pels cabells llargs, faldilla o color (rosa per a femení i blau per a masculí). Una d'elles dibuixa una nena vestida de princesa. Un dibuix mostra diferents persones sense un gènere explícit. En general no apareix cap figura d'autoritat als dibuixos, excepte al d'una nena que dibuixa una mestra.

7.4.3 Resultats de les entrevistes grupals amb l'alumnat

A les entrevistes grupals es van tractar aspectes relacionats amb les qualitats físiques de l'espai d'esbarjo i també amb les actituds i els conflictes en relació al domini de l'espai i sobre la presa de decisions. En total es van realitzar 3 entrevistes grupals: una mixta, una amb nenes i una amb nens. Crec que val la pena destacar les diferències en el desenvolupament de l'activitat en sí. En primer lloc, el grup mixte, composat per 3 nenes i 3 nens, va funcionar bé, es van respectar els torns de paraula i, tot i que va haver major participació d'unes persones que d'altres, aquesta no va ser deguda a interrupcions forçades o a falta d'escolta. A l'entrevista grupal amb nenes, aquestes van mostrar una gran solidaritat entre elles, identificant-se com a col·lectiu oprimit i expressant sense dificultat les situacions de discriminació, de les que són molt conscients. D'altra banda, amb el grup de nens va haver-hi moltes dificultats per portar a terme l'entrevista, ja que aquests no s'escoltaven entre ells ni respectaven el torn de paraula, en molts casos no responien a les preguntes realitzades o intentaven boicotejar l'activitat. En general, es va detectar un comportament competitiu, individualista i una manca de col·laboració entre ells.

Pel que fa al contingut, a l'entrevista mixta es va parlar més sobre les qualitats del pati (veure Annex 13). Totes i tots coincidien que els agradaria un pati amb més diversitat d'elements i textures. En general, volen tenir paviments més tous, com herba o sorra. Les nenes són les que fan més èmfasi en els paràmetres de confort, en aquest cas climàtic. També els agradaria tenir elements més flexibles, amb uns usos no tan condicionats. En aquest sentit, les nenes estan més condicionades a l'hora d'actuar per les normes de l'escola, les normes «socials». En canvi, els nens consideren que poden saltar-se les normes sempre i quan no els vegin.

[Marta] A mi la part que m'agrada és la part on fa Sol (...) Un lloc que no m'agrada molt és on fa la foscor, allà, que no hi ha Sol… allà al fons.

[E] La pista de bàsquet?

[Marta] Sí. Fa molt fred allà.

[Marco] Yo me congelo (...)

[E] I sobre el terra què? Us agrada tot el terra? O us agradarien coses més tovetes?

[Cristina] Com al palau d'esports.

[Marta] Per saltar com una colxoneta.

[Reins] Que ningú es faci mal.

[Marco] Con yerba.

En aquesta entrevista ja apareix la dominació dels nens en la presa de decisions i una segregació entre nenes i nens en els jocs. Aquests fets apareixeran amb més força a l'entrevista amb les nenes. Ho veiem en l'exemple següent:

[Reins] Avui hem jugat a "polis i cacos" els nens contra les nenes.

[Albert] Jo, el Reins, el Brian i el Roman contra totes les nenes.

[E] I per què us dividiu nens contra nenes?

[Marta] Alguns diuen "niños contra niñas". A vegades som menys nenes i més nens.

Una qüestió que va ocupar molt de temps a l'entrevista grupal mixta va ser la dominació d'un nen sobre la resta de la classe. Tant nenes com nens estaven molestes pel fet que aquest nen imposava les seves decisions sobre la resta, utilitzant amenaces i coacció. La Marta semblava especialment preocupada i proposava estratègies conjuntes per evitar l'opressió. El Reins semblava acceptar la seva posició subordinada si aquesta li permetia mantenir-se al costat del «fort». Això és el que deien les criatures:

[Marta] El Brian dice "¿quién quiere ir conmigo? a un lado los que quieren jugar al pilla pilla otro lado los que quieren jugar a polis y cacos". Entonces el Brian se

va a polis y cacos y todos le siguen y queda muy poca gente para el pilla pilla y al final todos nos quedamos con polis y cacos y hay gente que no quiere.

[E] I les cordes què, us agrada que hi hagi cordes?

[Marta] No perquè el Brian dice "si queréis iros a jugar con las cuerdas iros porque mañana no vais a jugar con nosotros".

A l'entrevista amb les nenes es va parlar sobretot dels conflictes i de les discriminacions que pateixen al pati. Segons les nenes, normalment juguen separades per gènere. Quan juguen amb els nens, sempre juguen al mateix joc ("polis i cacos"), que és escollit per alguns nens que imposen els rols en el joc. Aquests rols són discriminatoris per les nenes, ja que les assignen sempre el paper de «polis» que és el més avorrit. Pel que fa a les agressions, pateixen agressions físiques i verbals per part dels nens. Les agressions verbals tenen connotacions sexistes i racistes. També discuteixen entre elles, però això no ho veuen com un problema. Les nenes, especialment en els conflictes amb els nens, es posicionen en el paper de víctima, no es senten capaces de solucionar-ho per sí mateixes, es senten vulnerables i busquen la intervenció d'una persona d'autoritat. D'altra banda, veuen com una possible solució organitzar-se entre elles per tenir més força en les decisions.

A l'entrevista grupal amb nens parlem sobretot dels valors i els conflictes al pati. Al principi els nens han dit que juguen tots junts, nens i nenes. Després han reconegut que les nenes també juguen «a altres coses». Els nens tenen molt clar que qui decideix en els jocs és el Brian, però ho veuen com una cosa "natural", perquè corre més, perquè és el millor en el joc. El Brian té molt assumit el seu lideratge:

[Brian] Como soy el que más corre todos quieren jugar en mi equipo.

[Randy] Pero tu siempre eliges a los mismos...

[Brian] Pues claro. ¿Y que quieres que haga?

Entre els nens hi ha molts conflictes de baralles i agressivitat. Li donen molta importància a ser forts, són molt competitius entre ells. Amb les nenes a vegades juguen a «atacar-les». Quan els demanem com els agradaria que fos el pati no s'ho prenen seriosament. Alguns aprofiten

per provocar. Apareixen elements com tobogans, tobogans d'aigua o elements de lluita (làsers) i també pistes de diferents esports. En general s'interrompen molt i no s'escolten els uns als altres. Cadascú vol dir el que pensa encara que no tingui relació amb el que han dit els companys.

7.4.4 Resultats de l'escenificació de conflictes

Un cop realitzades les activitats anteriors, es proposa realitzar una escenificació de les situacions de desigualtat que ens han semblat més rellevants. Després de discutir els resultats de les activitats anteriors amb la Laura, tutora de tercer, escollim 4 temes a treballar: la invasió de l'espai de joc, la gestió dels conflictes al pati, l'equitat en la presa de decisions i els valors. L'alumnat escenifica situacions relacionades amb els temes descrits anteriorment i conjuntament busquen solucions per un pati més igualitari. Aquesta activitat funciona com a devolució per a l'alumnat per la seva participació en les activitats anteriorment descrites i també té l'objectiu de fer prendre consciència sobre les situacions de desigualtat i potenciar un canvi a partir de la cerca conjunta d'estratègies per evitar-les i prevenir-les. Entre les solucions proposades, trobem estratègies per a una presa de decisions més igualitària i per a repartir l'espai del pati d'una manera més equitativa. Aquesta activitat ens ha permès veure que els i les alumnes detecten les situacions de desigualtat, les identifiquen com a negatives i són capaces de buscar solucions conjuntes a través del diàleg. A partir dels exercicis d'escenificació de conflictes s'ha elaborar, conjuntament amb la tutora, un guió per a una obra de teatre que la classe de tercer ha preparat per fer una representació pública el dia de Sant Jordi. S'ha lliurat una filmació de la representació al centre, el guió complet de la qual es pot veure a l'Annex 14.

7.4.5 Interpretació dels resultats

Les activitats amb l'alumnat ens han permès obtenir informació sobre les seves vivències al pati en referència als conflictes i les situacions de desigualtat; sobre la **representativitat** real i simbòlica dels gèneres en els valors i els models de referència i sobre l'impacte en la desigualtat de gènere de les diferents qualitats dels elements i els espais: **diversitat, flexibilitat, confort i relació**. També s'ha treballat la presa de consciència

i les estratègies de **gestió** que poden ajudar a combatre les desigualtats.

Pel que fa a la **diversitat**, en totes les activitats apareix el desig, tant de nens com de nenes de tenir al pati més varietat d'espais i elements. Una major diversitat d'espais i elements beneficia a les persones que no ocupen els espais principals on es desenvolupen les activitats dominants, potenciant la realització d'activitats simultànies i variades i impedint la monopolització de l'espai per un o pocs usos dominants. Generalment, les nenes manifesten una tendència major a la diversitat en tots els aspectes: juguen a una major varietat de jocs que els nens i en grups més heterogenis. També ocupen espais més diversos al pati i varien més d'activitat al llarg del temps d'esbarjo.

Una de les desigualtats que genera major malestar en l'alumnat és el domini d'algunes persones en la presa de decisions en el joc. Una de les estratègies que proposen és planejar anticipadament activitats diferents per a cada dia de la setmana, per que totes les persones puguin jugar al seu joc preferit almenys un cop a la setmana. Per que això sigui possible, en un pati de dimensions acotades com el de l'escola Joan Solans, la **flexibilitat** dels elements i espais és essencial per permetre variar les activitats en funció de les necessitats.

El **confort** és quelcom que molts cops no es té en compte a l'hora de dissenyar els espais d'esbarjo o es considera com secundari o superflu. Com hem pogut comprovar al llarg de les activitats, el confort és un element important per les nenes, que apareix en relació al benestar físic i psicològic: fonts per beure aigua, adaptació dels espais al clima, vegetació i flors per embellir els espais. El confort està relacionat amb el benestar de les persones i, en aquest sentit, no és estrany que les nenes en siguin més conscients de la seva importància, ja que té a veure amb la cura i el manteniment de la vida, rol que culturalment s'associa a les dones.

La **relació** entre les diferents parts del pati i la delimitació entre espais amb usos o activitats diferents pot influir en una major o menor invasió d'unes activitats sobre les altres. La invasió de l'espai sol donar-se per part de les persones que juguen a jocs d'alta intensitat motriu i que són portats a terme en les parts centrals del pati ocupant una gran proporció d'espai. Les activitats motrius de baixa intensitat o el joc simbòlic són interrompudes amb freqüència i acaben desenvolupant-se en les àrees residuals que han deixat lliures les activitats dominants. Una qüestió a treballar és com es delimiten els diferents espais o activitats i quines característiques han de tenir aquests límits.

La **representativitat** dels nens i les nenes i els valors associats a la feminitat i la masculinitat és quelcom que té un gran impacte en les formes de joc i en les situacions de desigualtat que es viuen al pati. Els valors tradicionalment «masculins» com la força, la velocitat o la competitivitat són els més valorats entre l'alumnat. Aquests valors beneficien a les persones que compleixen el model de masculinitat hegemònica i exclouen a la resta. Existeix, per tant, una relació directa entre el model de masculinitat hegemònica i la dominació social i territorial del grup. Per a l'alumnat, ser «el millor» en el joc justifica la imposició de la pròpia voluntat sobre la dels altres i la dominació en la presa de decisions col·lectives. L'acceptació d'aquests valors influeix en les actituds que prenen els nens i les nenes: els nens accepten la seva posició de lideratge i les nenes assumeixen la posició de víctima en els conflictes.

Algunes de les activitats realitzades ens han demostrat que l'esbarjo és un espai educatiu i que, precisament per ser l'espai on els nens i les nenes gaudeixen d'una major llibertat, és on aprenen a organitzar-se i a conviure. Per això és tan important una bona **gestió** de l'esbarjo, que no sigui autoritària i que fomenti l'autoconsciència i la presa de decisions de l'alumnat, tot incloent estratègies per aconseguir una participació igualitària de totes les persones.

7.5 Impacte de les accions de difusió i sensibilització

Les activitats de difusió i sensibilització han estat un punt important d'aquesta recerca-acció, ja que es consideren fonamentals per al canvi social. En primer lloc, s'ha intentat utilitzar el **bloc de l'escola** com a plataforma de difusió del treball, ja que aquesta s'utilitza de manera quotidiana per difondre les activitats que es realitzen a l'escola i ens semblava una manera fàcil de fer arribar la informació a les professores, professors i criatures que no ha participat a les activitats de la recerca i també a les famílies. La difusió al bloc no ha estat tan activa com ens hagués agradat però, sens dubte, ha servit per donar a conèixer el

projecte a l'entorn més proper.

Pel que fa a accions concretes, la representació de l'**obra de teatre** «El pati de l'escola en igualtat» realitzada per la classe de tercer de primària va servir per estendre algunes de les conclusions i les primeres propostes de canvi a la resta d'alumnes, professores i professors i als familiars que van assistir a l'esdeveniment. Per la classe de tercer, el fet de representar en públic escenes sobre les conclusions i les propostes de canvi que elles i ells mateixos havien desenvolupat, ha sumat valor al treball que s'està realitzant.

Al llarg del projecte s'han fet diverses **reunions transversals** amb les diferents entitats implicades en la recerca: l'Ajuntament, especialment les Àrees d'Educació i Igualtat, l'escola i les persones investigadores. Les reunions transversals han servit per garantir la transparència del procés de recerca, discutir els passos a seguir i definir els objectius a assolir. Però, sobretot, aquestes trobades han servit per entendre que aquest treball forma part d'un procés social i polític que transcendeix els objectius concrets i els límits temporals d'aquesta recerca. S'ha lliurat un informe final sobre el procés que inclou els resultats finals, les conclusions i les propostes de millora, tant a l'Ajuntament com a l'escola. El 30 de juny es va realitzar l'última trobada per tal de rebre les aportacions i resoldre els possibles dubtes del professorat un cop llegit l'informe. El professorat està satisfet amb la feina realitzada i pensen que ha estat una experiència molt positiva per l'escola. Troben especialment útils les conclusions i propostes de canvi que, segons diuen, els i les han fet reflexionar sobre les seves pràctiques educatives. Des de l'Ajuntament també han trobat útils les aportacions d'aquest estudi i creuen que seria interessant aplicar-lo en altres centres educatius del municipi, especialment als centres de secundària, que és on detecten més sexisme.

Per últim, la **difusió en jornades i congressos** ha posat de manifest que falta establir un vincle entre les disciplines que estudien l'espai, en aquest cas l'arquitectura i la geografia i la pedagogia i les ciències relacionades amb l'educació. L'espai és un factor bàsic en el desenvolupament de les persones i en les relacions que s'estableixen entre elles. Al seu torn, la forma en que els espais estan assignats i són utilitzats és quelcom cultural que s'integra i es reprodueix a través de l'educació. Tant unes com les altres i, especialment, la seva relació, són imprescindibles per analitzar(nos) des d'una la perspectiva de gènere i actuar en conseqüència.

8. CONCLUSIONS

En aquest apartat, a mode de conclusions, s'intenta donar resposta a les preguntes de recerca formulades inicialment a partir dels resultats obtinguts durant el procés de recerca.

La diversitat d'espais i elements afavoreix un repartiment i un ús més igualitari del pati.

A les observacions s'ha pogut comprovar que les nenes realitzen una major diversitat d'activitats que els nens durant el temps d'esbarjo. Les activitats que realitzen varien més entre elles, des del joc simbòlic o xerrar fins a l'activitat motriu intensa. També es desplacen més entre els diferents espais del pati i no mantenen el domini dels espais tant com els nens. La manca d'elements i espais diversos dóna prioritat a unes poques activitats i usos dominants que ocupen la major part de l'espai del pati. Les activitats dominants són els jocs considerats típicament «masculins», que impliquen joc en equip i activitat motriu intensa. Aquestes activitats ocupen la major part de l'espai del pati. En canvi, l'espai destinat al joc simbòlic o tranquil és mínim o inexistent. El professorat confirma aquestes idees i manté la creença que una major diversitat d'espais i elements permetria jugar a més jocs diferents i que això beneficiaria a les persones que no juguen als jocs dominants que solen ocupar els espais centrals del pati. Pel que fa a l'alumnat, en totes les activitats apareix el desig de tenir al pati més varietat d'espais i elements. A les activitats realitzades amb l'alumnat es confirmen les idees extretes de les observacions: les nenes manifesten una tendència major a la diversitat en tots els aspectes; juguen a una major varietat de jocs que els nens i en grups més heterogenis. També ocupen espais més diversos al pati i varien més d'activitat al llarg del temps d'esbarjo. A partir de l'anàlisi realitzat podem concloure que una major diversitat d'espais i d'elements beneficia a les persones que no ocupen els espais principals on es desenvolupen les activitats dominants, potencia la realització d'activitats simultànies i variades, impedeix la monopolització de l'espai per un o uns pocs usos dominants i que permet un repartiment més equitatiu de l'espai.

La flexibilitat dels elements i els espais permet el desenvolupament d'unes activitats menys estereotipades i menys segregades per gènere.

A les observacions del pati s'ha pogut veure que els elements fixes i amb un ús definit restringeixen el tipus de joc i potencien la realització de jocs més estereotipats en funció del gènere. A més, els elements fixes s'utilitzen per delimitar àrees i faciliten l'associació d'un espai amb un joc específic, restringint el desenvolupament d'altres activitats. S'ha observat que els jocs típicament «masculins», com les carreres o altres jocs motrius en equip, tenen un lloc clar i delimitat, mentre que els jocs considerats «femenins», com saltar a la corda, no tenen un lloc propi i es desenvolupen en els espais residuals, és a dir, els que han deixat lliures les activitats motrius d'alta intensitat. A partir de les activitats amb el professorat arribem a conclusions similars: una major flexibilitat dels espais i els elements ajuda a evitar la dominació territorial. Els espais amb usos fixes i delimitats, com la pista de futbol o les porteries, faciliten l'apropiació per determinats grups. Si, a més, aquests elements s'associen socialment amb la identitat femenina o masculina, tindrà lloc un ús encara més segregat i estereotipat. Una de les desigualtats que genera major malestar en l'alumnat és el domini d'algunes persones en la presa de decisions en el joc. Les estratègies que proposen per evitar-ho es basen en espais i elements flexibles que permetin variar les activitats en funció de les necessitats o els desitjos de cada moment.

Una relació adequada entre els diferents espais o elements fomenta un ús més igualitari dels mateixos.

La relació entre les diferents parts del pati, les seves proporcions en relació amb la totalitat de l'espai i el tipus de delimitació entre espais amb usos o activitats diferents pot influir en la jerarquia d'usos i en una major o menor invasió d'unes activitats sobre les altres. La invasió de l'espai sol donar-se per part de les persones que juguen a jocs d'alta intensitat motriu, que es porten a terme en les parts centrals del pati o d'un sector del pati i que ocupen una gran proporció d'espai en comparació amb altres activitats. Les activitats motrius de baixa intensitat o el joc simbòlic són interrompudes amb freqüència i acaben desenvolupant-se en les àrees residuals que han quedat lliures. Les distàncies entre les diferents parts del pati i entre aquestes i l'entrada a l'edifici de l'escola o els lavabos també són factors a tenir en compte.

El confort és una qualitat de l'espai que s'ha de tenir en compte per incorporar la perspectiva de gènere.

El confort és una qualitat que poques vegades es té en compte a l'hora de dissenyar els espais escolars, especialment els patis. El confort està relacionat amb el benestar de les persones i té a veure amb la cura i el manteniment de la vida, rol que culturalment s'ha associat a les dones. En cap activitat amb el professorat s'ha fet referència als paràmetres de confort del pati, probablement perquè actualment es considera un tema secundari. Però tampoc sembla ser un paràmetre important per a la majoria dels nens. No obstant, com hem pogut comprovar al llarg de les activitats amb l'alumnat, el confort és un element important per les nenes, que apareix en relació al benestar físic i psicològic de les persones: fonts per beure aigua, adaptació dels espais al clima, vegetació i flors per embellir els espais, etc.

Una representativitat real i simbòlica igualitària de les dones i els homes fomenta valors i conductes no sexistes que es reflecteixen en l'ús dels espais.

La representativitat dels nens i les nenes i els valors associats a la feminitat i la masculinitat és quelcom que té un gran impacte en les formes de joc i en les situacions de desigualtat que es viuen al pati. Els valors tradicionalment «masculins» com la força, la velocitat o la competitivitat són els més valorats entre l'alumnat. Aquests valors beneficien a les persones que compleixen el model de masculinitat hegemònica i exclouen a la resta. Aquesta escala de valors estableix una relació directa entre el model de masculinitat hegemònica i la dominació social i territorial del grup. Entre l'alumnat, es desvaloritzen els jocs tradicionalment considerats «femenins» alhora que es menysvaloren les capacitats de les nenes per jugar a jocs tradicionalment «masculins». Tot i que la major part del professorat considera necessària una educació igualitària per a nens i nenes, existeixen en els seus discursos estereotips i valors socials sexistes i eurocentristes, que formen part de la cultura

occidental en la que ens hem socialitzat. Apareix de manera reiterada la idea de que les cultures no europees són més sexistes i es justifiquen les actituds sexistes d'alguns alumnes pel fet de provenir de famílies d'origen no occidental. Aquest prejudici cultural impedeix detectar el sexisme en la pròpia cultura i no reconeix que el patriarcat és un sistema que oprimeix a les dones i que està present en la majoria de les societats, siguin aquestes occidentals o no.

Una gestió activa i no sexista del professorat és imprescindible per a un ús igualitari de l'espai d'esbarjo.

Generalment, el pati es considera un espai on el professorat ha d'intervenir menys que a l'aula, deixant a l'alumnat una major llibertat. Aquesta idea fa que només s'intervingui en les situacions en que es considera estrictament necessari i aquestes solen ser les que impliquen violència física. Aquesta es dóna majoritàriament en els conflictes entre nens, per tant, es prioritza solucionar els conflictes masculins i s'invisibilitzen altres tipus de situacions de desigualtat que no impliquen la violència física i que afecten en major mesura a les nenes o totes aquelles situacions de desigualtat que no generen conflictes visibles degut a que són socialment acceptades o assumides. Algunes de les activitats realitzades ens han demostrat que l'esbarjo és un espai educatiu i que, precisament per ser l'espai on els nens i les nenes gaudeixen d'una major llibertat, és on aprenen a organitzar-se i a conviure. Per això és tan important una gestió activa per part del professorat que, sense ser autoritària, estigui destinada a introduir uns valors més inclusius i a aconseguir una igualtat efectiva en l'ús de l'espai del pati.

9. RECOMANACIONS I PROPOSTES DE MILLORA

Aquest bloc consta de dos apartats. El primer són unes recomanacions de caràcter general, fetes a partir de l'estudi de cas, però que podrien aplicar-se a qualsevol altre pati escolar i, algunes d'elles, inclús a altres àrees urbanes de jocs infantils. El segon apartat inclou propostes concretes per al cas particular de l'escola Joan Solans. Les recomanacions i propostes de millora s'han fet pensant en intervencions que no suposin una gran inversió econòmica i proposant solucions que generen canvis efectius en el pati modificant el mínim possible les condicions físiques del mateix. Per a l'elaboració de les recomanacions s'han tingut en compte altres treballs sobre gestió igualitària de patis escolars i sobre aplicació de la perspectiva de gènere als espais públics (Parra, 2007; Roset et al., 2008; Muxí, 2009; Col·lectiu Punt 6, 2014).

9.1 Recomanacions generals

Espai: Aquest bloc tracta els temes en relació a la configuració de l'espai del pati, amb recomanacions per dissenyar uns espais no jeràrquics ni androcèntrics.

- Organitzar el pati en diferents sectors que permetin desenvolupar activitats en equip, motrius de diferents intensitats, joc simbòlic i altres tipus d'activitats tranquil·les.
- Destinar una proporció d'espai equitativa als diferents sectors, evitant deixar racons o espais residuals.
- Ubicar les àrees destinades a joc en equip o motriu d'alta intensitat a les zones considerades perifèriques sense interrompre el pas a altres zones del pati, a l'edifici de l'escola o al carrer.
- No situar sectors amb activitats molt diferents un al costat de l'altre. És recomanable que hi hagi una gradació d'intensitats en les activitats dels diferents sectors.
- Evitar espais que s'identifiquin simbòlicament amb el rol masculí o femení eliminant línies o geometries associades a un joc o esport concret.

• Tenir diferents textures, paviments i colors potencia una major diversitat de jocs, adequant-se millor a les diferents activitats.

• Per ubicar els diferents sectors del pati, tenir en compte l'assolellament i les zones d'ombra en funció de la intensitat de les activitats que es realitzen.

• Al costat d'un sector amb activitats d'alta intensitat situar espais de transició per protegir i evitar la invasió dels espais adjacents.

• No generar barreres entre els diferents sectors amb elements lineals, com una tanca. En lloc d'això, potenciar que aquests "límits" puguin ser utilitzats com, per exemple, una zona d'arbrat o un desnivell amb grades.

• Tenir en compte els recorreguts per arribar als elements que ens permeten satisfer les necessitats bàsiques: fonts, lavabos, etc. evitant situar-hi elements o activitats que puguin obstaculitzar-los.

• Deixar una zona de suficients dimensions entre el pati i l'accés a l'edifici de l'escola per facilitar l'entrada i sortida a l'edifici amb comoditat.

• El perímetre entre el pati i el carrer ha de facilitar la integració de l'escola en el barri, per exemple, amb paraments que permetin la visibilitat.

• A l'accés des del carrer proveir una zona amb bancs i ombra, de dimensions suficients per permetre el joc dels infants i l'espera de les persones cuidadores.

• És recomanable situar un espai públic de relació (plaça, parc o àrea per a vianants) adjacent o de fàcil accés des de l'escola.

• Les activitats motrius d'alta o mitja intensitat requeriran espais lliures d'obstacles, amb paviment dur i sense desnivells. És recomanable no associar l'espai amb un joc determinat (per exemple, pista d'esports).

• Per les activitats motrius d'alta intensitat, com que necessiten molt d'espai concentrat, es destinarà només una o poques zones, depenent de les dimensions totals del pati. Per les activitats motrius de mitja intensitat, l'espai pot distribuir-se més uniformement per tot el pati.

• El joc simbòlic i les activitats motrius de baixa intensitat requeriran espais preferiblement amb paviments tous i amb textura com graveta, sorra o herba. S'ha de configurar l'espai amb desnivells, diferents alçades, textures i colors i crear àrees recollides.

Elements: En aquest apartat es fa referència al tipus d'elements que es poden introduir al pati, amb l'objectiu d'aconseguir una major diversitat de jocs i que aquests no siguin estereotipats en funció del gènere.

• Introduir temporalment al pati elements multifuncionals neutres, per exemple, cèrcols, cordes, rodes o guixos. Introduir cada tipus d'element en diferents dies de la setmana. La quantitat d'elements que es proporcionen ha de ser suficient per permetre que tothom pugui jugar i hi hagi més diversitat de jocs.

• Si s'introdueixen temporalment elements d'ús específic, com porteries mòbils, xarxa de volei o «bibliopati», tenir en compte que puguin desplaçar-se amb facilitat per posar i treure en funció de les necessitats o desitjos. A l'hora de decidir quins elements d'ús específic introduir, tenir en compte que aquests satisfacin tant els desitjos de nens com els de nenes i que potenciïn diferents tipus d'activitat: motrius de diferents intensitats i joc simbòlic.

• Evitar que els elements fixes que es troben permanentment al pati s'identifiquin amb un ús específic. Per aconseguir-ho, els elements han de tenir diferents geometries, alçades i mides. Com a exemple, en comptes de tenir bancs tradicionals per seure es poden dissenyar elements graonats que permetin sumar altres usos. Incorporar al pati elements que potenciïn el joc simbòlic i els jocs motrius de baixa intensitat com zones d'estar, elements per a l'equilibri o la motricitat fina.

• Introduir vegetació pot servir tant per generar confort climàtic com per embellir els espais o utilitzar-se com a element educatiu. Per exemple, pot servir per conèixer els cicles de les estacions de l'any, la vegetació autòctona o les herbes aromàtiques i les seves propietats.

Gestió: Entenem per gestió les eines que permeten fer funcionar l'esbarjo com un espai educatiu, on s'aprenen valors d'igualtat, llibertat i cooperació.

• Decidir els jocs col·lectivament i equitativament a través de dinàmiques participatives. Les activitats han de ser diverses i fomentar la participació per igual de tot l'alumnat en el joc. És important que tothom conegui les regles dels jocs que s'han escollit.

• Organitzar activitats on tota l'escola participa. Per exemple, que

l'alumnat de cicle mitjà i superior organitzen jocs per als nens i nenes d'educació infantil i cicle inicial. Aquests tipus d'activitats fomenten la interacció de nens i nenes de diferents edats i desenvolupen les capacitats de cura i atenció dels més grans.

• Decidir normes específiques per les zones del pati per evitar que les activitats més intensives envaeixin les àrees de jocs més tranquils. Aquestes es decidiran amb l'alumnat a través de diferents dinàmiques participatives.

• Ampliar el coneixement de l'alumnat sobre jocs diversos que es poden realitzar al pati. Les famílies o l'AMPA poden explicar els seus jocs de la infància o l'alumnat se'n pot inventar de nous.

• Integrar l'escola al barri obrint el pati a altres activitats en horaris no lectius, com als caps de setmana, o utilitzar espais públics propers per a l'esbarjo o altres activitats escolars.

• Proposar nous jocs o nous esports considerats neutres o no practicats entre l'alumnat (corfbol, voleibol, joc del «pitxi», hoquei…). Es pot incorporar a l'assignatura d'educació física com a treball de recerca o poden participar les famílies explicant els jocs tradicionals de la seva infància.

• Potenciar les capacitats de les nenes per a jugar a jocs considerats masculins, organitzant campionats mixtes o donant a conèixer referents femenins en el món de l'esport.

• Posar en valor les activitats tradiconalment femenines, com el joc simbòlic, les activitats motrius de baixa intensitat o de cura. Per exemple, organitzant campionats mixtes de gomes, xarranca o corda, o introduir un hort de cura compartida entre tota l'escola.

• Incorporar usos acadèmics a l'espai del pati per a fomentar que totes les persones utilitzin tots els espais, augmentant el sentiment de pertinença, desjerarquitzant i evitant la identificació d'espais amb determinats grups o persones.

• Dotar d'eines de gestió amb perspectiva de gènere al professorat.

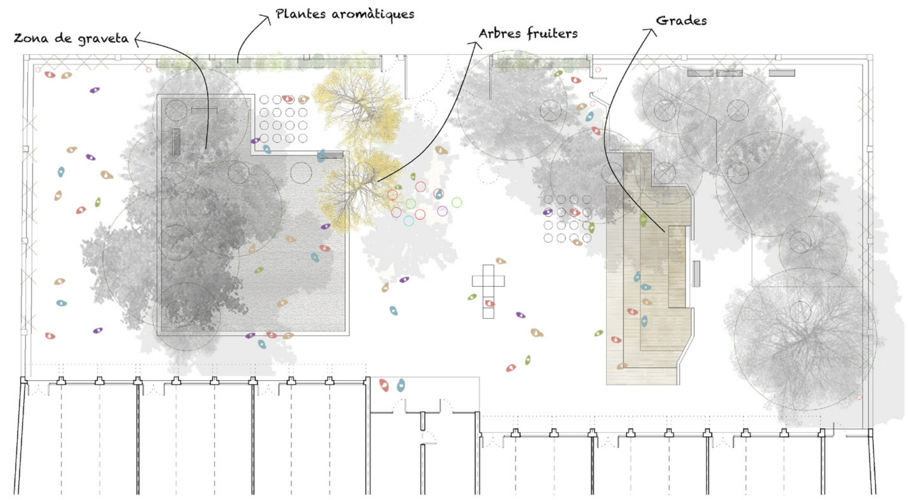
• Organitzar xerrades informatives a les famílies sobre el sexisme en els jocs i les joguines, per a què coneguin diversitat d'aquests i altres referents.

9.2 Propostes de millora a l'escola Joan Solans

Figura 18. Proposta per al pati de l'escola Joan Solans.

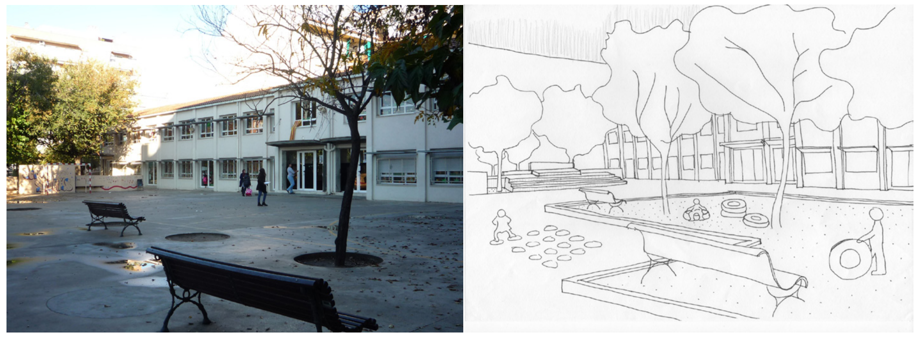

Font: Elaboració pròpia

Limitar la zona destinada a l'activitat motriu intensa i oferir zones que potenciïn el joc simbòlic i motriu de baixa intensitat.
Es proposa destinar l'espai que actualment ocupa la pista de bàsquet per a activitat motriu intensa i jocs en equip. Aquest espai està situat en un extrem del pati i les activitats que es realitzin allà no obstaculitzen els recorreguts d'altres persones als serveis bàsics, a l'entrada de l'edifici de l'escola o a l'accés des del carrer. Aquest espai ja compta amb paviment dur, per tant, l'únic canvi que es proposa seria treure les cistelles de bàsquet, actualment fixes, i les línies de la pista de joc, per tal de no identificar aquest espai amb un únic esport. A més, aquesta zona és la que té més ombra de tot el pati, pel que és la més adequada per activitats motrius intenses. Es proposa aprofitar la zona d'arbres i bancs que separa l'actual pista de bàsquet de la de futbol per crear una àrea de joc simbòlic i motriu de baixa intensitat [Figura 18]. Es proposa definir un límit amb un petit desnivell (d'uns 20 o 30 cm. d'alçada) i emplenar la zona amb graveta [Figura 19]. Si es planten més arbres, aquests hauran de ser de fulla caduca, per fer ombra a l'estiu i deixar passar el Sol a l'hivern. Per últim, es proposa situar una zona de grades al mur de divisió entre els patis de primària i d'infantil. Les grades serveixen tant per seure com

per altres activitats i poden utilitzar-se si es fan esdeveniments a l'escola, com obres de teatre [Figura 20]. L'espai restant entre les grades i l'àrea de graveta resta amb paviment dur i conserva una xarranca i dos twisters, tot i que es treuen les porteries de futbol, servint com a espai multifuncional o per activitats motrius d'intensitat mitja (xarranca, corda, etc.) [Figura 21]. També es proposa situar una zona de plantes aromàtiques vertical en algunes parts de la tanca del perímetre del pati. Alguna part del mur de separació entre ambdós patis, vora les grades, es pot pintar amb pintura negra de pissarra.

Figura 19. Àrea de joc simbòlic i motriu de baixa intensitat (esquerra: estat actual; dreta: proposta).

Font: Elaboració pròpia

Introduir elements diferents cada dia de la setmana per afavorir la diversitat de jocs, evitant els elements fixes associats amb una activitat concreta.

Com ja s'ha comentat anteriorment, es proposa eliminar els elements fixes associats a un joc específic, com les porteries de futbol i les cistelles de bàsquet. Es proposa comptar amb elements que puguin posar-se i treure, com una xarxa de volei i porteries mòbils (poden utilitzar-se cons per delimitar l'àrea de les porteries) que poden situar-se temporalment a l'espai destinat per a activitat motriu intensa i jocs en equip. A l'àrea amb graveta, es poden col·locar elements per equilibris o motricitat fina. Es proposa introduir nous elements al pati, com rodes, cordes, cèrcols o guixos, un diferent cada dia de la setmana. Els guixos poden servir tant per dibuixar a les zones pintades de pissarra al mur com per dibuixar elements de joc al terra. Tenir en compte que el nombre d'elements introduïts sigui suficient perquè tothom pugui jugar.

Figura 20. Zona de grades (esquerra: estat actual; dreta: proposta).

Font: Elaboració pròpia

Eradicar valors i estereotips sexistes i potenciar la participació de l'alumnat i les famílies.

Es proposa ampliar el ventall de jocs coneguts pels nens i les nenes, mitjançant la participació de l'alumnat i les famílies. Es proposa ampliar a tota l'escola una estratègia que ja està portant a terme la classe de tercer de primària: escollir col·lectivament un joc diferent per a cada dia de la setmana, perquè tothom pugui jugar almenys un dia al seu joc preferit. És important tenir en compte que la participació al debat sigui equitativa entre totes les persones de la classe i que els jocs escollits siguin variats. Una altra activitat que es pot realitzar és que cada alumne o alumna pregunti a la seva família a quins jocs jugaven de petits per explicar-los a tota la classe i posar-los en pràctica al pati. Aquesta activitat pot ser especialment interessant a l'escola Joan Solans, ja que l'alumnat té famílies de diferents orígens culturals.

Un altre punt que es considera important és incloure a les nenes en els jocs motrius d'alta intensitat, especialment als esports en equip, en igualtat de condicions. Per això es proposa fer un treball de recerca, per exemple a l'assignatura d'Educació Física, sobre diferents esports no practicats entre l'alumnat i després realitzar un campionat mixte d'un esport escollit entre tota l'escola. Una altra cosa que es pot fer és realitzar treballs sobre dones que siguin referents en el món de l'esport.

A l'hora d'evitar conflictes al pati, és important acordar unes normes d'ús adequades per a cadascun dels espais definits anteriorment. És important decidir-les i consensuar-les col·lectivament i, un cop fet això, establir una conseqüència per les accions que les incompleixen. Aquestes normes no tenen una voluntat autoritària, només que tot el món es trobi bé al pati i no existeixin actituds d'abús o dominació, per això, si

no funcionen bé, s'han de poder modificar a través del debat col·lectiu. La proposta de fer una plantació vertical de plantes aromàtiques, va destinada a treballar les responsabilitats de cura i compartir-les entre tot l'alumnat de l'escola. Les plantes aromàtiques són adequades per al clima local i no requereixen grans quantitats d'aigua ni gaire temps de dedicació i, a més, poden servir com a eina educativa. Als escocells que actualment existeixen buits al pati es poden plantar arbres fruiters, especialment als que estan situats a prop de les àrees proposades per a les plantes aromàtiques.

Figura 21. Espai multifuncional per activitats motrius d'intensitat mitja (esquerra: estat actual; dreta: proposta).

Font: Elaboració pròpia

10. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Balcázar, Fabricio E. (2003). «Investigación acción participativa (IAP): Aspectos conceptuales y dificultades de implementación». Revista Fundamentos en humanidades, Año IV - NºI/II (7/8), 59-77.

Baylina, Mireia; Ortiz, Anna i Prats, María (2006). Geografías de la infancia: espacios de juego en ciudades medias de Cataluña. Geographicalia, 50, 5-26.

Baylina, Mireia; Ortiz, Anna i Prats, María (2011). «Children living in the city. Gendered experiences and desires in Spain and Mexico». A: Holt, Louise (ed.). Geographies of Children, Youth and Families. An international perspective. Oxford: Routledge, 153-166.

Beauvoir, Simone (1949b). El segundo sexo. La experiencia vivida. Buenos Aires: Siglo Veinte, 1989.

Bofill, Anna (2008). Guia per al planejament urbanístic i l'ordenació urbanística amb la incorporació de criteris de gènere. Barcelona: Institut Català de les Dones.

Bonal, Xavier (2000). Cambiar la escuela: la coeducación en el patio de juegos. Barcelona: Institut de Ciències de l'Educació, Universitat Autònoma de Barcelona.

Camina Tamshi, 2014. Seminari la ciutat de les dones. Informe final. Taller metodològic participatiu. Barri de Sant Miquel, Granollers. Recuperat el 10 de juny de 2015, de http://www.caminatamshi.org/wp-content/uploads/2014/11/Informe-taller-La-ciutat-de-les-dones.-Granollers.pdf

Carreras, Anna (2011). La construcció dels gèneres des del bressol: recerca sobre la construcció de les identitats de gènere a la primera infància. Ajuts a la Recerca Francesca Bonnemaison 2011. Disponible en: http://www.diba.cat/c/document_library/get_file?uuid=18d053ff-8ca4-

47ba-b52c-078124d56e42&groupId=232140.

Carreras, Anna; Subirats, Marina i Tomé, Amparo (2012). «La construcción de los géneros en la etapa 0-3: primeras exploraciones». A: García, Jorge i Gómez, Maria Begoña (coord.) Diálogos en la cultura de la paridad: reflexiones sobre feminismo, socialización y poder. Universidad de Santiago de Compostela, 35-56.

Cevedio, Mónica (2004). Arquitectura y género. Barcelona: Icaria.

Ciocoletto, Adriana i Col·lectiu Punt 6 (2014). Espacios para la vida cotidiana. Auditoría de calidad urbana con perspectiva de género. Barcelona: Comanegra.

Colomina, Beatriz (1992). Sexualitat i espai. El disseny de la intimitat. Barcelona: Edicions UPC, 2005.

Col·lectiu Punt 6 (2011). Construyendo entornos seguros desde la perspectiva de género. Informe nº 5, Programa Ciutats i Persones, Institut de Ciències Polítiques i Socials, Universitat Autònoma de Barcelona.

Col·lectiu Punt 6 (2014). Dones treballant. Guia de reconeixement urbà amb perspectiva de gènere. Barcelona: Comanegra.

Dyment, Janet i O'Connell, Timothy S. (2013). «The impact of playground design on play choices and behaviors of pre-school children», Children's Geographies, 11:3, 263-280.

Fuller, Kay (2010). «Talking about gendered headship: how do women and men working in schools conceive and articulate notions of gender?», Journal of Educational Administration and History, 42:4, 363-382.

Gasull, Roser; Güell, Núria; Mallol, Albert; Núñez; Virginia; Tió, Albert i Ubach, Georgina (2003). La participació de la població immigrada a la vida social de Granollers. Universitat Autònoma de Barcelona. Disponible a: http://www16.gencat.net/idigol/cat/documents/Granollers_2002-2003_%20La%20participaci%C3%B3%20de%20la%20poblaci%C3%B3%20immigrada%20a%20la%20vida%20social%20de%20Granollers..pdf

Granollers Acció Municipal (2012). Document marc 2012-2015. Servei de Salut Pública i consum. Disponible a: http://sobredrogues.net/wp-content/uploads/2011/03/ardiagnostic.pdf

Graña, François (2006). «Una revisión de estudios recientes. Igualdad formal y sexismo real en la escuela mixta», Revista de Ciencias Sociales, XIX: 23, 63-75.

Haraway, Donna (1991), Ciencia, cyborgs y mujeres: la reinvención de la naturaleza. Madrid: Cátedra, 1995.

Harding, Sandra (1987). Is There a Feminist Method?, Feminism and Methodology. Bloomington/ Indianapolis: Indiana University Press.

McDowell, Linda (2000). Género, identidad y lugar. Un estudio de las geografías feministas. Madrid: Cátedra.

McKenzie, T. L. (2005). Systematic Observation: SOPLAY/SOPARC Introduction, Practice and Assessment (27 Minute DVD). San Diego: San Diego State University.

Moore, Gary T. (1994). Early Childhood Physical Environment Observation Schedules and Rating Scales: Preliminary Scales for the Measurement of the Physical Environment of Child Care Centers and Related Environments. Center for Architecture and Urban Planning Research, University of Wisconsin-Milwaukee. Disponible en http://dc.uwm.edu/caupr_mono/41.

Muxí, Zaida (2009). Recomanacions per un habitatge no jeràrquic ni androcèntric. Barcelona: Institut Català de les Dones.

Novas, María (2004). Arquitectura y Género. Una reflexión teórica. Disponible en: http://www.dexeneroconstrucion.com/mnovas_arquitecturaygenero.pdf.

Öhrn, Elisabet (2009) «Challenging Sexism? Gender and Ethnicity in the Secondary School», Scandinavian Journal of Educational Research, 53:6, 579-590.

Oliveira, Valeria i Waldenez, María (2010). «Trayectorias de investigación acción: concepciones, objetivos y planteamientos». Revista Iberoamericana de Educación 53,5. ISSN: 1681-5653.

Ortiz, Anna (2007). «Geografías de la infancia: descubriendo "nuevas formas" de ver y de entender el mundo». Documents d'Anàlisi Geogràfica, 49, 197-216.

Ortiz, Anna; Prats, Maria i Baylina, Mireia (2012). «Métodos visuales y geografías de la infancia: dibujando el entorno cotidiano". Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales, vol. XVI, nº 400. [En línia]. Disponible a: http://www.ub.es/geocrit/sn/sn-400.htm>. [ISSN: 1138-9788].

Parra, Juan (2007). Educación en valores y no sexista. Instituto de la Mujer. Castilla la Mancha. ISBN-13:978-84-692-5467-7.

Phillips, Richard (2001). «Geographies of childhood: introduction». Area, 33 (2), 117-118.

Reh, Sabine; Rabenstein, Kerstin i Fritsche, Bettina (2011). «Learning spaces without boundaries? Territories, power and how schools regulate learning». Social & Cultural Geography, 12, 83-98.

Rendell, Jane; Penner, Barbara i Border, Iain (eds.) (1999). Gender, Space, Architecture: an Interdisciplinary Introduction. Oxford: Routledge.

Rönnlund, Maria (2015). «Schoolyard stories: Processes of gender identity in a "children's place"». Childhood, 22 (1), 85-100.

Roset, Montserrat; Pagès, Eugènia; Lojo, Mirta i Cortada, Esther (2008). Guia de coeducació per als centres educatius: pautes de reflexió i recursos per a l'elaboració d'un projecte de centre. Barcelona: Institut Català de les Dones.

Rubin, Gayle (1986). «El tráfico de mujeres. Notas sobre la "economía política" del sexo». Nueva Antropología, vol. VIII, 30, 95-145, 1975.

Santos, Miguel A. (2010). Currículum oculto y construcción del género en la escuela. Universidad de Málaga.

Spain, Daphne (1992). Gendered Spaces. The University of North California Press.

Subirats, Marina (1994). «Conquistar la igualdad: la coeducación hoy». Revista Iberoamericana de educación, 6, 49-78.

Tomé, Amparo (2008). Guía de buenas prácticas «Diagnóstico del centro en materia de igualdad entre hombres y mujeres». Vitoria-Gasteiz: Emakunde.

Tranter, Paul J. i Malone, Karen (2004). «Geographies of environmental learning: an exploration of children's use of school grounds». Children's Geographies, 2:1, 131-155.

Valentine, Gill (2003). «Boundary crossings: transitions from childhood to adulthood». Children's Geographies, 1 (1), 37-52.

Weisman, Leslie (1994). Discrimination by Design. A Feminist Critique of the Man-Made Environment. Illini Books edition from the University of Illinois, 1992.

11. ANNEXOS

ANNEX 1. Taula d'objectius i activitats.

ANNEX 2. Llistat de preguntes per a realitzar l'observació general.

ANNEX 3. Instruccions i fitxa d'observació per grups.

ANNEX 4. Instruccions i fitxa d'observació per sectors.

ANNEX 5. Instruccions i fitxa per al mapeig de recorreguts.

ANNEX 6. Taula d'anàlisi de resultats observació per grups.

ANNEX 7. Taula d'anàlisi de resultats observació per sectors.

ANNEX 8. Pautes d'anàlisi dels mapes de recorreguts.

ANNEX 9. Transcripció de l'entrevista grupal amb el professorat.

ANNEX 10. Transcripció de les entrevistes individuals amb les tutores.

ANNEX 11. Taules d'anàlisi de resultats del qüestionari amb l'alumnat.

ANNEX 12. Pautes d'anàlisi de dibuixos de l'alumnat.

ANNEX 13. Transcripció de l'entrevista grupal amb l'alumnat.

ANNEX 14. Guió de l'obra de teatre «El pati de l'escola en igualtat».

ANNEX 1. Taula d'objectius, resultats i activitats.

Objectiu general: Conèixer com les qualitats de l'espai influeixen en la perpetuació del sexisme i els rols de gènere als espais d'esbarjo, sistematitzar el procés de diagnosi i potenciar un canvi.			
Contextualització prèvia	**Objectiu específic 1:** Conèixer l'escola i el seu entorn a nivell social i educacional.	**Resultat 1.1:** Tenir informació sobre el context socio-cultural del barri.	**Activitat 1.1.1:** Recorreguts pel barri.
			Activitat 1.1.2: Trobades amb el veïnat. Tallers amb dones en el marc del Seminari "La ciutat de les dones".
			Activitat 1.1.3: Reunions amb els representants públics (persones responsables de l'àrea d'educació de l'Ajuntament de Granollers).
		Resultat 1.2: Tenir informació sobre la metodologia educativa del centre i la seva experiència en coeducació.	**Activitat 1.2.1:** Trobades amb càrrecs directius del centre (Directora, Cap d'estudis, tutora classe de 3r de primària)
	Objectiu específic 2: Obtenir informació gràfica sobre el pati de l'escola, els seus espais i elements.	**Resultat 2.1:** Informació gràfica, en forma de plànols i fotografies de l'espai a analitzar.	**Activitat 2.1.1:** Realització de fotografies i amidaments de l'espai d'esbarjo.
			Activitat 2.1.2: Elaboració de plànols.
Recollida de dades	**Objectiu específic 3:** Conèixer els tipus d'activitats i formes de joc, distribució i ús de l'espai i relacions entre nens i nenes a l'hora de l'esbarjo de l'alumnat d'una classe de 3r curs de primària.	**Resultat 3.1:** Tenir el material per poder realitzar les activitats.	**Activitat 3.1.1:** Elaboració de material necessari per a registrar les observacions.
		Resultat 3.2: El professorat està preparat per realitzar les observacions.	**Activitat 3.2.1:** Formació metodològica del professorat que participarà en les activitats.
		Resultat 3.3: Generació de dades i informació per a l'anàlisi.	**Activitat 3.3.1:** Observació general de l'espai d'esbarjo.
			Activitat 3.3.2: Observació per sectors.
			Activitat 3.3.2: Mapeig de recorreguts.
		Resultat 3.4: Conclusions sobre les dades i la informació obtinguda.	**Activitat 3.4.1:** Anàlisi i interpretació de les dades i informació recollida.
	Objectiu específic 4: Conèixer les percepcions de l'alumnat i el professorat d'una classe de tercer curs en relació a les seves vivències a l'espai d'esbarjo.	**Resultat 4.1:** Percepcions i desitjos de l'alumnat sobre l'espai d'esbarjo.	**Activitat 4.1.1:** Realitzar dibuixos: com m'agradaria que fos el pati.
		Resultat 4.2: Actituds i conflictes a l'espai. Vivències de l'alumnat.	**Activitat 4.2.1:** Qüestionari alumnat.
		Resultat 4.3: Percepció del professorat sobre els conflictes i les vivències de l'alumnat a l'espai d'esbarjo.	**Activitat 4.3.1:** Entrevistes semi-estructurades. 2 professores.
		Resultat 4.4: Conclusions sobre la informació obtinguda.	**Activitat 4.4.1:** Anàlisi i interpretació de la informació recollida.
Presa de consciència	**Objectiu específic 5:** Potenciar una presa de consciència sobre la problemàtica de gènere al pati de l'escola de l'alumnat i el professorat d'una classe de tercer curs.	**Resultat 5.1:** L'alumnat pren consciència sobre els conflictes de gènere a l'espai i debat sobre les causes.	**Activitat 5.1.1:** Entrevista grupal mixte.
			Activitat 5.1.2: Entrevista grupal nenes.
			Activitat 5.1.3: Entrevista grupal nens.
			Activitat 5.1.4: Taller de teatre. Escenificació de conflictes de gènere.
		Resultat 5.2: El professorat pren consciència sobre els conflictes de gènere a l'espai i debat sobre les causes.	**Activitat 5.2.1:** Entrevista grupal amb el professorat.
		Resultat 5.3: Conclusions sobre la informació obtinguda.	**Activitat 5.3.1:** Anàlisi i interpretació de la informació recollida.
	Objectiu específic 6: Sensibilitzar el professorat i les famílies dels infants sobre com condicionen els rols de gènere en l'ús de l'espai d'esbarjo.	**Resultat 6.1:** Les famílies i la resta de professorat i persones que utilitzen o treballen al centre coneixen el procés a través del bloc.	**Activitat 6.1.1:** Difusió del procés a través del bloc de l'escola.
	Objectiu específic 7: Donar visibilitat al procés i potenciar la participació.	**Resultat 7.1:** Les persones que treballen o utilitzen el centre coneixen el procés a través d'una acció puntual de gran impacte al centre.	**Activitat 7.1.1:** Realització d'una acció simbòlica relacionada amb el contingut del projecte.
	Objectiu específic 8: Informar i discutir els resultats obtinguts amb totes les persones implicades en el procés.	**Resultat 8.1:** les persones implicades en el procés obtenen una devolució.	**Activitat 8.1.1:** Trobada amb el professorat per discutir els resultats obtinguts.
			Activitat 8.1.2: Escenificació dels conflictes de gènere més rellevants per part de l'alumnat.
			Activitat 8.1.3: Reunions transversals amb els responsables de les àrees d'educació i d'igualtat de l'Ajuntament de Granollers i amb representants del professorat.
Accions per al canvi	**Objectiu específic 9:** Sistematitzar un procés de diagnosi de gènere basat en les qualitats espacials del pati d'esbarjo.	**Resultat 9.1:** Sistema de diagnosi de gènere dels espais d'esbarjo	**Activitat 9.1.1:** Elaboració d'un sistema de diagnosi de gènere dels espais d'esbarjo.
	Objectiu específic 10: Generar criteris de gestió i disseny espacial per la transformació efectiva de l'espai d'esbarjo i el seu ús en condicions d'igualtat de gènere.	**Resultat 10.1:** Propostes de canvi físic i de gestió de l'espai d'esbarjo.	**Activitat 10.1.1:** Elaboració de recomanacions i propostes de canvi en general i en particular per a l'escola Joan Solans, a partir de les activitats realitzades amb el professorat i l'alumnat.

Font: Elaboració pròpia

ANNEX 2. Llistat de preguntes per a realitzar l'observació general.

1. FLEXIBILITAT

Existeixen espais i/o elements que permeten

- *un ús polivalent?*
- *el joc simultani de nenes i nens de diferents edats i/o diferents capacitats físiques?*
- *el desenvolupament simultani de diferents activitats?*
- *ser desplaçats i/o ocupar diferents posicions al pati?*
- *ser desplaçats i/o modificats pels nens i nenes?*
- *reunir un grup gran de gent (per exemple, per fer celebracions)?*

2. DIVERSITAT

Existeixen espais i/o elements

- *que delimiten zones diferenciades?*
- *de joc en equip?*
- *de descans o espera?*
- *de joc imaginatiu o cognitiu?*
- *de joc individual?*
- *amb diferents paviments, textures i colors?*
- *adaptats a les diferents edats dels nens i les nenes de l'escola?*
- *que permeten el joc de persones de nens i nenes amb diverses capacitats físiques?*

3. RELACIÓ

3.1. Proximitat:

Quin és el temps de recorregut

- *des del pati fins a la classe més llunyana?*
- *fins als serveis d'ús bàsic - papereres, aigua i WC.?*
- *des del lloc més allunyat del pati fins l'entrada de l'edifici de l'escola?*

3.2. Accessibilitat:

Existeixen elements que impedeixen que de totes les persones puguin desplaçar-se amb facilitat

- *de l'exterior al recinte de l'escola?*
- *del pati a l'edifici de l'escola?*
- *a totes les aules?*
- *entre les diferents àrees del pati?*

3.3. Visibilitat:

Es pot establir una connexió visual

- *entre les diferents àrees del pati?*
- *entre el pati i l'exterior de l'escola?*
- *entre el pati i l'interior de l'edifici de l'escola?*

4. CONFORT

4.1. Adaptació al clima

Existeixen

- *espais exteriors coberts per protegir del sol o de la pluja?*
- *vegetació que doni ombra a l'estiu i permeti l'assolellament a l'hivern?*

4.2. Percepció de seguretat

Existeix

- *il·luminació suficient?*
- *protecció de les àrees de joc amb pilota?*
- *espais o elements que generen sensació d'inseguretat (racons, murs alts)?*
- *alternativitat de recorreguts entre unes zones i altres del pati?*
- *manteniment i neteja adequat?*

4.3. Senyalització i informació

S'identifica amb facilitat

- *l'accés al recinte des de l'exterior i del pati a les aules?*
- *la situació dels punts d'aigua i dels lavabos més propers?*

4.4. Adequació a les activitats

- *existeixen espais silenciosos on poder parlar, llegir o realitzar activitats tranquil·les?*
- *espais d'espera per a les famílies que faciliten la socialització?*

5. REPRESENTATIVITAT

És igualitària

- *la distribució d'elements en tot el pati?*
- *la importància de les diferents zones i espais del pati?*
- *la presència de mestres homes i dones al pati?*
- *la presència d'homes i dones en els murals i/o elements de reconeixement?*
- *la forma en que homes i dones són representats en aquestos?*
- *la participació dels nens i les nenes en la cura i l'embelliment dels espais?*
- *la participació dels i les mestres en la cura i l'embelliment dels espais?*

Font: Elaboració pròpia

ANNEX 3. Instruccions i fitxa d'observació per grups.

INSTRUCCIONS PER A L'OBSERVACIÓ PER GRUPS		
Objectiu		Recollir informació sobre les relacions que s'estableixen entre nenes i nens a partir de les formes de joc i el tipus d'activitat i la seva distribució a l'espai. Es tracta d'observar els paràmetres de conducta d'una persona en relació amb el grup amb el que interactua i en referència al lloc on s'ubica en el pati.
Procediment		En primer lloc, abans de realitzar l'observació emplenarem les dades referents a la persona observadora i a les condicions de l'espai a observar. A la part superior de la fitxa trobem un apartat per emplenar amb les dades de la persona observadora (Dades de l'observador/a), un apartat per emplenar amb dades sobre les persones que hi ha al pati (Escenari). A continuació emplenarem les dades de la persona observada, referents al gènere i l'edat. En cap cas s'explicitarà la identitat de la persona observada. Un cop emplenades totes les dades començarem l'observació, durant un interval de 15 minuts. Aquí trobem dos tipus de paràmetres: de conducta i d'ubicació a l'espai. Els paràmetres de conducta ens donen informació sobre el tipus d'interacció social de la persona amb el grup i sobre el tipus d'activitat que es realitza i amb quantes persones la realitza.
Paràme-tres	**Interacció social**	Joc solitari (persona que juga o fa alguna activitat sense interaccionar amb les altres, per exemple llegir, jugar amb fulles, etc.)
		Joc associat (persona que juga o fa alguna activitat amb altres sense un objectiu específic, per exemple pujar als arbres o jugar amb una estructura)
		Joc cooperatiu (persona que juga o fa alguna activitat amb altres amb un objectiu concret, per exemple un joc en equip o una representació teatral)
	Tipus d'activitat	Interacció verbal (parlar, discutir)
		Activitat simbòlica (llegir, jugar als escacs, jugar amb fulles o sorra)
		Activitat motriu en estructura fixa (la xarranca)
		Activitat motriu en joc en equip (jugar a enxampar, jugar a handbol)
		Activitat motriu amb objecte (jugar a la corda)
	Ubicació a l'espai	Aquests paràmetres recullen informació sobre la situació de la persona al pati (central o perifèrica) i sobre l'ús d'elements fixes o temporals. A l'apartat "Especificacions" podem afegir informació addicional que considerem rellevant de l'observació que hem realitzat.

Font: Elaboració pròpia

FITXA D'OBSERVACIÓ PER GRUPS					
Dades de l'observador/a:					
Nom:	Càrrec:		Edat:	Data:	Clima:
Escenari	**Nº dones**	**Nº homes**	**% sobre total**	**Dades de la persona observada**	
Professorat al pati				Gènere:	Edat:
Nº Alumnes al pati				H. inici:	H. final:
Nº Alumnes a l'aula (hora d'esbarjo)				Observacions:	
Franja d'edat de l'alumnat					
ACTIVITAT: (Nom de l'activitat. Afegir tantes activitats com sigui necessari)					
Paràmetres de conducta			**Paràmetres d'ubicació a l'espai**		
Interacció Social	**Activa**	**Inactiva**	**Situació**	**Sí**	**Sí**
Joc Solitari			Central		
Joc Associat			Perifèrica		
Joc Cooperatiu			**Ús d'elements**	**Sí**	**Sí**
Tipus d'activitat	**Nº nenes**	**Nº nens**	Fixes		
Interacció verbal			Temporals		
Activitat simbòlica			**Especificacions**		
Activitat motriu en estructura fixa					
Activitat motriu en joc en equip					
Activitat motriu amb objecte					

Font: Elaboració pròpia

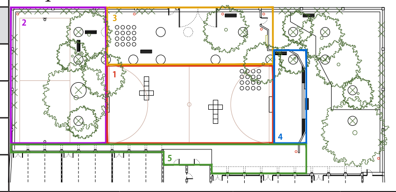

ANNEX 4. Instruccions i fitxa d'observació per sectors.

INSTRUCCIONS PER A L'OBSERVACIÓ PER SECTORS	
Objectiu	Recollir informació sobre la masculinització o feminització dels diferents sectors del pati i de les activitats que es desenvolupen en cadascun d'aquests. Por poder realitzar aquesta observació prèviament s'hauran d'haver delimitat diverses zones del pati, en funció de les característiques de cadascuna i del tipus de joc i activitats que puguem intuir que es porta a terme a partir d'observacions més informals. Podem definir tants sectors com creguem necessaris. Aquesta fitxa permetrà visibilitzar si existeixen espais de dominància masculina o femenina al pati i si això es relaciona amb el tipus d'activitats que es realitzen i amb la posició d'aquests en relació a la totalitat del pati.
Procediment	En primer lloc, abans de realitzar l'observació emplenarem les dades referents a la persona observadora i a les condicions de l'espai a observar. A la part superior de la fitxa trobem un apartat per emplenar amb les dades de la persona observadora (Dades de l'observador/a), un apartat per emplenar amb dades sobre les persones que hi ha al pati (Escenari). A continuació trobarem l'espai per emplenar les dades relatives a cada sector. Un cop emplenades totes les dades començarem l'observació, durant un interval de 15 minuts. A l'inici, observarem el nombre de persones i les activitats que es realitzen a cada sector i si hi ha una dominància de nens o nenes en algun d'ells. Aquesta informació l'escriurem a l'apartat "Inici de l'observació" de la graella, repetint l'operació a les graelles dels diferents sectors. Al cap de 15 minuts tornarem a observar el mateix en cada sector i emplenarem els apartats "Final de l'observació" relatius a cadascun dels sectors.

Font: Elaboració pròpia

FITXA D'OBSERVACIÓ PER SECTORS								
Dades de l'observador/a:								
Nom:	Càrrec:		Edat:		Clima:		Observacions:	
Data:	Hora inici:		Hora final:		Esquema de sectors:			
Escenari	**Nº dones**	**Nº homes**	**% sobre total**					
Professorat al pati								
Nº Alumnes al pati								
Nº Alumnes a l'aula								
Franja d'edat de l'alumnat								
Sector 1	**Nº persones**			**Dominància**			**Tipus de joc**	
	menys 15	**15-30**	**més de 30**	**Nenes**	**Nens**	**Mixte**	**Motriu**	**Simbòlic**
Inici de l'observació								
Final de l'observació								
Sector 2	**Nº persones**			**Dominància**			**Tipus de joc**	
	menys 15	**15-30**	**més de 30**	**Nenes**	**Nens**	**Mixte**	**Motriu**	**Simbòlic**
Inici de l'observació								
Final de l'observació								
Sector N	**Nº persones**			**Dominància**			**Tipus de joc**	
	menys 15	**15-30**	**més de 30**	**Nenes**	**Nens**	**Mixte**	**Motriu**	**Simbòlic**
Inici de l'observació								
Final de l'observació								

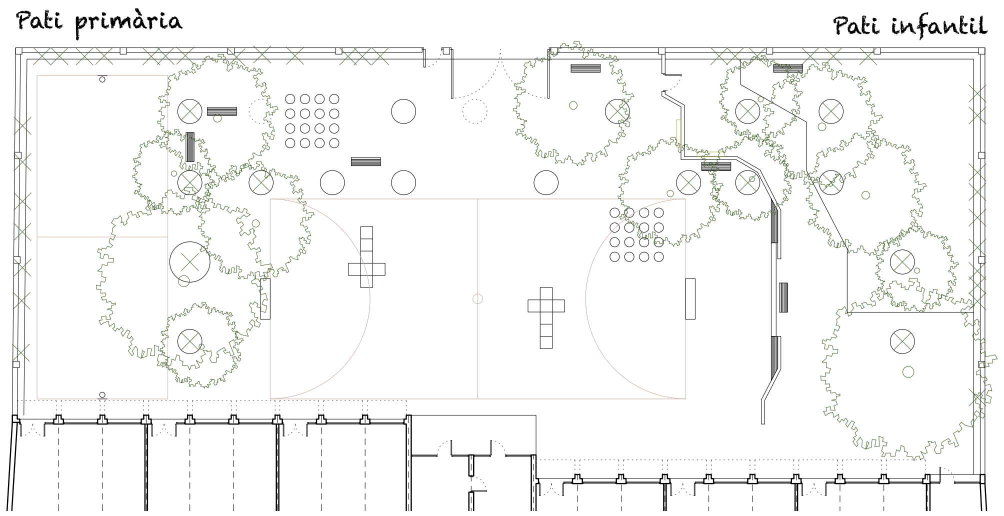
Font: Elaboració pròpia

ANNEX 5. Instruccions i fitxa per al mapeig de recorreguts.

INSTRUCCIONS PER AL MAPEIG DE RECORREGUTS	
Objectiu	Grafiar els recorreguts que realitzen els diferents infants per posteriorment analitzar si tenen alguna relació amb el gènere i amb les característiques espacials. Un sistema de codis ens permetrà registrar les parades que realitzen els infants en el seu recorregut, quin és el motiu de la parada i si té relació amb algun element o característica de l'espai. L'objectiu final és obtenir un document amb la superposició de tots els recorreguts, per poder identificar les àrees de moviment dels infants en funció del gènere i reconèixer les activitats que es desenvolupen en relació als diferents espais.
Procediment	En primer lloc, abans de realitzar l'observació emplenarem les dades referents a la persona observadora i a les condicions de l'espai a observar. A la part superior de la fitxa trobem un apartat per emplenar amb les dades de la persona observadora (Dades de l'observador/a) i un apartat per emplenar amb dades sobre les persones que hi ha al pati (Escenari). A continuació emplenarem les dades de la persona observada, referents al gènere i l'edat. En cap cas s'explicitarà la identitat de la persona observada. Un cop emplenades totes les dades començarem l'observació, durant un interval de 15 minuts. La major part de la fitxa l'ocupa un espai destinat a l'esquema o plànol de l'espai d'esbarjo, amb tots els elements que l'integren. En aquest espai traçarem el recorregut de l'infant per l'espai d'esbarjo, marcant les parades i l'activitat que realitza segons els codis següents: X- Parada V- Interacció verbal S- Activitat simbòlica M- Activitat motriu en estructura fixa E- Activitat motriu en joc en equip O- Activitat motriu amb objecte (També es poden escriure notes sobre les activitats i posteriorment classificar-les)

Font: Elaboració pròpia

FITXA MAPEIG DE RECORREGUTS				
Dades de l'observador/a:				
Nom:	Càrrec:		Edat:	Data:
Escenari	**Nº dones**	**Nº homes**	**% sobre total**	**Dades de la persona observada**
Professorat al pati				Gènere: Edat:
Nº Alumnes al pati				H. inici: H. final:
Nº Alumnes a l'aula (hora d'esbarjo)				Clima:
Franja d'edat de l'alumnat				Observacions:

Font: Elaboració pròpia

ANNEX 6. Taula d'anàlisi de resultats observació per grups.

	Gènere	**Paràmetres de conducta**			**Persones**			**Paràmetres espacials**	
		Interacció	**Actitud**	**Tipus de joc**	**Nº nenes**	**Nº nens**	**Total**	**Posició**	**Ús d'elements**
Ob. 1									
Ob. 2									
Ob. N									

Font: Elaboració pròpia.

Podem trobar informació sobre els diferents paràmetres a l'Annex 3.

ANNEX 7. Taula d'anàlisi de resultats observació per sectors.

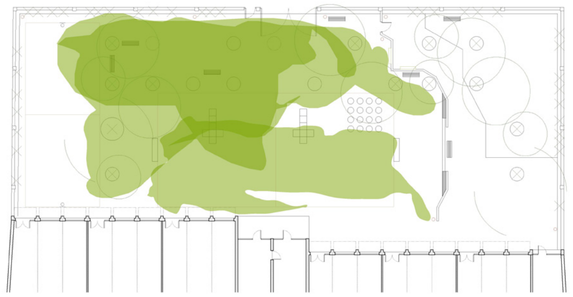
OBSERVACIÓ A L'INICI DE L'ESBARJO												
Sector	**Nº Persones**				**Dominació (femenina/masculina)**				**Tipus de joc (motriu/simbòlic)**			
	Ob. 1	**Ob. 2**	**Ob. 3**	**Ob. N**	**Ob. 1**	**Ob. 2**	**Ob. 3**	**Ob. N**	**Ob. 1**	**Ob. 2**	**Ob. 3**	**Ob. N**
S1												
S2												
S3												
S4												
SN												

OBSERVACIÓ AL FINAL DE L'ESBARJO												
Sector	**Nº Persones**				**Dominació (femenina/masculina)**				**Tipus de joc (motriu/simbòlic)**			
	Ob. 1	**Ob. 2**	**Ob. 3**	**Ob. N**	**Ob. 1**	**Ob. 2**	**Ob. 3**	**Ob. N**	**Ob. 1**	**Ob. 2**	**Ob. 3**	**Ob. N**
S1												
S2												
S3												
S4												
SN												

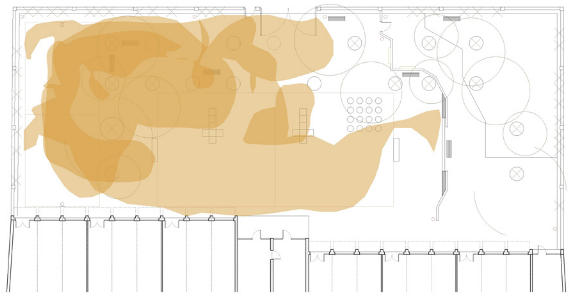
Font: Elaboració pròpia.

ANNEX 8. Pautes d'anàlisi dels mapes de recorreguts.

Per a analitzar l'ocupació de l'espai del pati hem separat en primer lloc, les àrees totals ocupades en funció del gènere a partir de la superposició dels recorreguts de tots els mapejos.

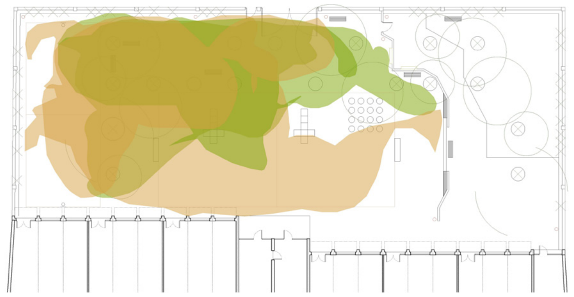
Àrea total ocupada per nens.

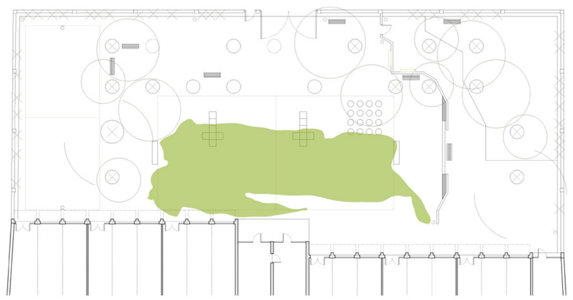
Àrea total ocupada per nenes.

Font: Elaboració pròpia

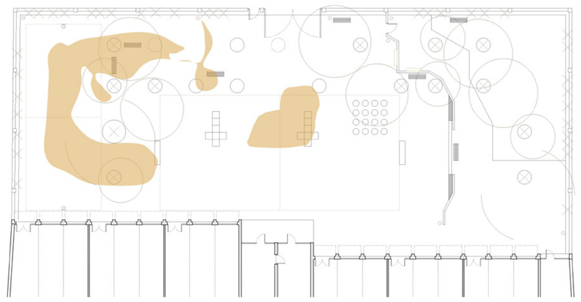
També podem veure l'ocupació de l'espai de les diferents activitats realitzades, observant si aquestes són realitzades per nenes o per nens. En aquest cas, les persones observades realitzaren les activitats de polis i cacos, carreres i saltar a la corda.

Àrea ocupada per l'activitat de polis i cacos, realitzada per nens i nenes.

Àrea de l'activitat carreres, realitzada exclusivament per nens.

Àrea ocupada per l'activitat saltar a la corda, realitzada per nenes.

Font: Elaboració pròpia

ANNEX 9. Transcripció de l'entrevista grupal amb el professorat.

Entrevista realitzada el 13 de gener de 2015. Duració: 45 minuts

Participants: Joan Antoni, Sònia, Maria Dolors, Maria, Martí, Laura, Víctor, Xavier i Montserrat.

Joan Antoni, sóc el mestre de cinquè.

Jo sóc la Sònia i sóc la tutora de sisè i coordinadora de primària.

Jo sóc la Maria Dolors, especialista en educació física.

Sóc la Maria, sóc la cap d'estudis de l'escola i coordino aquest projecte amb la Laura.

Hola, sóc el Martí, sóc interí, sóc mestre substitut i estic fent reforços a infantil i a cicle inicial.

Jo sóc la Laura, sóc la tutora de tercer i la coordinadora del projecte.

Jo sóc el Víctor i sóc el professor de castellà.

[E1] Ara farem el debat, només hi ha tres preguntes i doncs una mica anem parlant. La primera pregunta és: Què enteneu per desigualtat de gènere en l'ús de l'espai d'esbarjo? És més teòrica.

[E2] És difícil, eh? és per començar a reflexionar.

[Diverses persones] Pots tornar...?

[E1] Què enteneu per desigualtat de gènere en l'ús de l'espai d'esbarjo? Com l'ús de l'espai d'esbarjo pot influir en la desigualtat de gènere?

[Víctor] Els nens juguen a futbol i no deixen jugar a les nenes. Això és una desigualtat de gènere. Quan elles també podrien jugar a futbol o podrien jugar al que els donés la gana. No tenen perquè jugar a futbol sempre…

[Maria] I dominar la pilota ells, i en canvi elles no ho fan.

[Víctor] A vegades juguen millor elles que ells però la qüestió és com que vosaltres no sabeu jugar no podeu jugar a futbol i…

[E2] Aquí parlem de dominació, no?

[E1] Dominació de l'espai i el joc.

[Laura] La tendència és que sempre pensen que els millors en jugar a futbol són els nens i a vegades poden haver sorpreses. A part que jo penso que se les ha de dir que van a jugar, doncs,

independentment del resultat que vagin a obtenir, van a passar-s'ho bé i ja està. I ja aniran aprenent.

[Martí] I això d'alguna manera també determina que l'espai majoritari que és un camp de futbol sigui molt més, o sigui, abasti molta més superfície que no pas la part que teòricament en termes de gènere està adjudicada a les nenes.

[Laura] Nosaltres abans sí que l'utilitzàvem aquest espai, el de futbol, però arrel de que suposaven conflictes de moment s'ha aturat, no sé si tornarem a utilitzar-lo, ja heu vist que no s'hi juga i mira què s'ho passaven bé però sempre era un niu de conflictes, niu de conflictes. I ara hem de pensar quina solució podem fer, perquè jo també, jo personalment penso que anar prohibint-ho tot penso que no és la solució, però clar, quan veus que cada dia, cada dia, són conflictes al final ho treus per veure si es consciencien una mica i poden tornar a jugar més endavant.

[E1] I a part del futbol que és com l'exemple més visible i com més típic, a nivell d'espai creieu que poden generar-se altres desigualtats?

[Sònia] Home, en general els nens tenen una manera de jugar molt més moguda i agressiva que no pas les nenes. Les nenes juguen molt més en petit grup o grup reduït, en canvi els nens abasten tot i corren amunt i avall.

[Víctor] La majoria.

[Maria] Sí, jo estic d'acord.

[Laura] No tots, però la majoria.

[E2] Sí, perquè hi ha alguns nens que juguen a cromos...no? hi ha un grupet també que està…

[Maria] Sí, també utilitzen un espai reduït.

[Laura] Les cordes també van molt bé.

[Maria] Les cordes ens van molt bé. I, algún nen que no ha estat escolaritzat en la nostra escola quan ve nou aquí no vol jugar a saltar corda, perquè el nen se sent mascle i creu que és un joc de nenes. En canvi els nens que han sigut educats aquí aquest problema no el tenen.

[Laura] Això és veritat. No ho veuen com una cosa femenina. I amb el futbol ho hem de conseguir al revés també.

[Sònia] Quan veuen que no hi ha les cordes al pati les demanen perquè no només juguen a saltar sinó que juguen a fer salts d'alçada, campionats, diferents activitats que se'ls hi acuden. Sempre i quan controlant, perquè a vegades hi ha algú que vol jugar a cavall o a lligar-la a un arbre i llavors no es deixa, però en general sí sí, es fa servir per això.

[Laura] I per això també es van dibuixar les xarranques i, com es diu l'altre joc?

[E2] El twister.

[Laura] twister!

[E2] Clar, jo al twister, l'altre dia… el divendres vam fer una observació i vaig veure un exemple de desigualtat però molt subtil, no? estaven 3 nenes jugant al twister i de sobte va aparèixer un nen, les nenes es van apartar del twister i van començar a ser elles qui donaven les directrius al nen i el nen era el protagonista. Això al final és una desigualtat, molt petita, no es veu, no es molt perceptible però existeix.

[Martí] Té a veure amb la maternitat…

[E2] Sí, era el nen protagonista i les nenes observaven al nen. També el dirigien, eh? L'organitzaven.

[Martí] Per això…

[Laura] Hi havia una mica de cada.

[E2] Una mica de cada.

[Maria] Les nenes són molt mandones. En general són mandones…

[Martí] Jo veig que és una actitud paternal, no? per part d'elles…

[Laura] Però també que s'apartin per deixar-lo passar, mmmm, no és maternal això. Sembla que vulgui dir...

[E1] Dominació de l'espai.

[Laura] Jo sóc més que vosaltres.

[Martí] Clar, en termes d'espai…

[Víctor] també hem de tenir en compte d'on i de quina casa venen aquests nanos.

[Laura] Clar, hi ha una qüestió cultural també, no? Vols dir això?

[Víctor] Però si a casa seva veuen que la mare sempre és la que ha de callar i fer el que el pare diu, llavors ells també fan el mateix.

[Maria] Ho viuen molt, eh? Ho tenen molt clar.

[E1] Per exemple, la dominació de l'espai és un factor, és molt típic masculí, perquè normalment els homes sempre, excepte a l'espai privat que és la cuina i… entre altres coses...

[E2] Tradicionalment, eh?

[E1] L'espai públic està dominat per l'home llavors és el que rebem al final tots, vull dir, homes i dones. Llavors no sé, és molt típic al sofà, per exemple, que l'home domini més el

sofà que la dona. Encara que potser ho cedeixis tu o no. Llavors en el pati passa una mica a vegades això també. És com que sempre els nens poden arribar a dominar més l'espai sense que se'n adonin o sense que nosaltres ens n'adonem que és quelcom que pot generar desigualtat, que serien aquestes petites actituds que a vegades tenim tan interioritzades i normalitzades que no veiem. Llavors aquí passaríem a la segona pregunta…

[E2] Se us acudeixen més exemples de desigualtats? No? Tots vosaltres vigileu el pati algun dia?

[Sònia] Sí.

[Martí] Per exemple, a l'hora de confecció, de fer les files, per exemple, qui intenta ocupar els primers espais o els espais teòricament privilegiats són els nens. Hi ha la majoria de disputes…

[Laura] Qui corre més ràpid i arriba primer, eh? A vegades…

[Maria Dolors] És qüestió d'ordre, eh? Tothom vol ser primer…

[Laura] Quan senten el timbre hi ha les corregudes, vull dir…

[Martí] Però en general són nens, no?

[Laura] (fa que no amb el cap) Qui està més a prop...

[Maria] Jo crec que qui té ganes de ser primer.

[Maria Dolors] Sí, penso que té més importància qui vol ser primer.

[Laura] És el qui vol ser primer, independentment de si és nen… I a vegades també hi ha baralles entre nens i nenes, eh?

[Martí] Sí, a vegades sí, però en general són nens.

[Sònia] Jo és que sempre tinc al mateix el primer… Els altres van variant però el primer sempre és el mateix. I és un nen.

[Manuel] Però no precisament perquè es baralli amb els altres, sinó precisament perquè és molt complidor i ja sap que toca el timbre i es posa a la fila. I ja està, mentre que els altrescontinúenn jugant i passant de tot.

[E1] O per exemple, situacions verbals. Que una nena jugui a futbol i que li diguin "macho" per jugar a futbol.

[Maria Dolors] Jo sóc d'educació física. A l'àrea d'educació física a vegades m'ho trobo. Bueno, fan futbol moments molt concrets, eh? Jo no ho tinc dins la programació. Però en ocasions molt concretes fan activitats relacionades amb el futbol. Però, com que l'escala de valors la treballem a tots els esports, a totes les activitats i sempre, doncs ja sabem que no passa. Que no cola, no? o nens o nenes, o bons i dolents…no... no. Al pati el problema és el futbol, més...

[Maria] Jo crec que si entre ells s'insulten o es menyspreen o fan aquests atacs verbals ho fan quan el mestre no ho sent perquè saben que nosaltres els hi dirien alguna cosa i crec que són prou llestos per mirar i després si no hi ha ningú al voltant atacar l'altre. Perquè de vegades et venen i et diuen: "m'ha dit" i bueno, a vegades com que vigiles, mira, dius "és l'hora del pati…" o, intervens i vas allà "li heu dit? vols dir?" I els encares i ho aclareixes però n'hi ha que no diuen res. Però jo crec que si s'ho diuen ho fan quan el mestre no ho sent.

[Maria Dolors] Sí, perquè ho tenen molt clar això, eh?

[Laura] Nosaltres ho hem estat treballant contínuament, però és difícil, eh?

[E1] Per exemple, ahir ens vam fixar quan estaven jugant a polis i a cacos. Eren tot nens i hi havia una nena. La nena sempre estava com en posició, o sigui, estava jugant i intervenint en el joc però era com diferent… la tractaven… no eren tan agressius amb ella per exemple, no? la tractaven com que era una "nena". Hi havia com aquestes situacions de… potser ells s'agafaven més fort i a ella no l'estiraven tan fort, o…

[Maria] Era més imperceptible, eh? Quan t'hi fixes, llavors t'adones de la diferència.

[Sònia] Jo a la meva classe noto, jo és que a la meva classe són dinou nens i cinc nenes, hi ha un desequilibri brutal.

[E2] I a sisè ja…

[Sònia] A sisè. Jo veig que a vegades juguen a uns jocs així una mica moguts i les nenes reben igual que els nens. No hi ha discriminació, això t'ho puc ben dir… perquè juguen ara…

[E2] A collejas, no?

[Sònia] I tothom dona.

[Martí] Bueno, el cas aquest, d'afrontar una intensitat major o menor, depenent de… jo no crec que sigui de gènere això. Vull dir, que a l'hora d'enfrontar-te tu per exemple o jo per exemple... jugar amb una nena, no? Hi ha una qüestió muscular i física de més fragilitat, vull dir, és evident… Vull dir que no és de gènere en aquest sentit, penso jo…

[Sònia] No, però ella es refereix al fet que jo si sóc un nen i vaig contra un nen a ell li donaré més fort que no a ella que és una nena.

[Martí] Hi ha que veure com és aquesta nena… perquè potser és una nena… era una nena fortota?

[Maria Dolors] Ariadna devia ser, potser, no?

[E1] No. Estava jugant a polis i a cacos.

[Laura] És que també faltava una que juga molt…

[Maria Dolors] De quart?

[Laura] De tercer. La Erica que també està malalta. I avui qui hi havia?

[Manuel] Avui només hi havia tres nens.

Laura: Sí, no hi havia cap nena.

[E1] Hi havia una nena allà a la porta jugant.

[Manuel] Sí però estava en un altre grup no en el que jo tenia. El grup que jo hi era eren només cinc nens. Quatre o cinc nens però un es va afegir després.

[Laura] És que avui faltaven.

[E2] Home, jo crec que sí que té a veure una mica amb els rols tradicionals i amb el gènere perquè al final a la dona sempre se li ha associat la fragilitat i la que ha de ser cuidada.

[Martí] Sí, sí. Està claríssim, però crec que s'hauria de veure a partir d'ara que actua… és que just aquesta setmana hem parlat d'això, sobretot a nivell físic de fins on pot arribar una dona, parlàvem de les curses i on pot arribar un home i és un 30% més i això va a missa, és físic.

[E2] Clar, que si…

[Martí] Llavors aquí s'hauria de veure que és de gènere, que és construït i que no. Vull dir, quan enfrontes una persona que aparentment és fràgil perquè és fràgil.

[E1] És en relació a actitud i gènere. Perquè l'actitud sí que es construeix socialment, llavors tot el que, per exemple, quan associes més a una nena els temes de la cura. Típic de les nenes si estan els germans petits pel pati que vagin més a jugar amb ells perquè tenen més aquest sentiment de cura perquè se'ls hi associa més en canvi potser, no vol dir que els nens no ho facin, però potser hi ha més nenes que ho farien.

[Martí] Això està clar.

[E1] Que no és que sigui algo dolent, però també com els nens agafen aquests valors de cura i com les nenes també agafen els valors de… de… més de competitivitat.

[E2] Competitivitat. Perquè una pregunta que també us volíem fer… Els conflictes, normalment, que són, intervenen nenes i nens per igual, de classes diferents…?

[Sònia] En el meu nivell tot són nens, pràcticament, de nenes no, clar també en tinc molt poquetes.

[Martí] Clar, proporcionalment també és més lògic, no?

[Sònia] Sí, sí, però ja et dic, de cinc nenes no m'han generat cap conflicte mai. I una vegada va ser però perquè una altra li estava tocant els nassos i la nena va estar allà i va dir fins aquí arribo. Però normalment són els nens els provocadors. I ara, per exemple, amb els meus i els seus (de Joan Antoni) són els nens els que tenen el conflicte, les nenes no hi ha cap problema.

[Maria Dolors] És que són molt poc tolerants. Són molt intolerants i de seguida estan impulsius, agressius… i mira que utilitzem el diàleg, que fem reflexions... Jo us parlo per educació física, sobretot, que ara no ve al cas, però també pel pati, no? Val la pena? aquest és el mitjà que has d'utilitzar? què et portarà això? I clar… Però has de fer-ho avui, has de fer-ho ahir, has de fer-ho demà… és un constant.

[E2] Clar, però l'agressivitat és una mica per ser mascle, no? Socialment has de ser agressiu… És el que es ven als dibuixos animats, per tot, a les famílies… Juguen a baralla.

[Laura] I et diuen "si jo estic jugant", però ja veureu com acabarà. I no, no, "jo estic jugant…"

[Maria Dolors] I es peguen i al cap de mitja hora ja són amics, eh?

[E2] Sí, es que juguen a això.

[Maria Dolors] Es peguen fort, eh? No es que es facin carícies, no no no, es peguen fort. Llavors els separes, et sap greu, els hi fas reflexions i ells normalment, sempre hi han excepcions, al cap de poca estona ja són amics.

[Laura] I moltes vegades els mateixos companys són els que ajuden, abans de que tu arribis, ajuden a… i després et venen a avisar. Això també passa, ajuden als seus propis companys a fer-los veure que no estan actuant bé. Però els hi surt, tenen un pronto… no compten fins a deu, no… hi ha molta violència, eh?

[Sònia] A mi a vegades em diuen " jo pego si em peguen", "però és que no cal que tu tornis a pegar", dic, "s'atura en el moment que tu deixes de…"

[Maria Dolors] I alguns diuen, a mi em diuen, que si em peguen…

[Maria] Sí, "el pare em diu que pegui quan em peguen". Això molts nens ho diuen.

[Martí] En temes potser d'espai i gènere, quan ho visibilitzen, no sé si esteu d'acord, potser generalitzant, potser el nen el veus més, quan hi ha conflicte el pilles més ràpid, no? o s'evidencia més en termes d'espai però perquè és més extravertit i és una qüestió de gènere això i la nena el rotllo aquest de "va per sota". I és veritat això en general, no? que el conflicte femení no està tan visibilitzat.

[Sònia] En els temes lingüístics, hi ha molts estudis científics que ho diuen, nosaltres utilitzem les dues parts del cervell a l'hora de parlar i llavors per això nosaltres en lloc d'anar a pegar a algú li anem a fer mal però dient-li una paraulota, o…

[Laura] Més recargolat…

[Sònia] Més de paraula. En canvi els nens tenen més l'instint primitiu de pegar.

[E2] I potser els nens les baralles les tenen més a la zona central del pati, no? Els hi és igual

on la tenen? I potser és com més visible. O no té res a veure amb l'espai del pati?

[Maria] Depèn…

[E2] Demano, eh?

[Sònia] Jo això no m'hi he fixat.

[E2] A tot arreu, quan sorgeix, sorgeix.

[Joan Antoni] No busquen espais…

[Martí] Però en general aquesta reproducció social adulta de que les noies van entre bambolines i els nois són més aaaaa!!! això és el món adult el que es reprodueix… és gènere tot això.

[E1] I així tipus situacions… ja hem parlat una mica de violència, hem parlat també de domini sobre l'espai, que tampoc n'hem parlat gaire, però abans quan hi havia el futbol potser sí que era més clar. Ara que no hi ha el futbol…

[Laura] Bueno, el futbol quedava delimitat per un espai que els altres no hi podien entrar. És que com tenien un espai tan petit, ells havien d'estar allà, si jugaves a futbol havies d'estar allà. I si no… (fa un gest cap a l'altra banda)

[E2] Els nens estaven a la part central abans i ara, al haver eliminat la pilota sembla que nenes i nens ocupen tota…

[Maria] Tenen més espai.

[E2] I penseu que l'ocupen igual?

[General] Sí.

[Laura] Quan jugaven a futbol sempre havíem de vigilar que no travessesisin.

[Maria] Jo crec que a l'escola tenim el problema de que tenim uns metres quadrats determinats de pati i un número d'alumnes, llavors hauria de ser el doble de gran aquest pati o el triple per aquest número d'alumnes. I llavors tindríem molt més solucionats els conflictes. El cas és que el dia que un grup surt d'excursió, el pati es nota, no és tan conflictiu ni la meitat.

[Laura] I les vegades que hem sortit tota l'escola a fora no hi ha hagut problema.

[Maria] Cap. Perquè tenen molt més espai

[Laura] A vegades ho hem comentat en el pati tenim problemes, que a vegades l'espai petit.

[Maria Dolors] No afavoreix. Jo m'ho havia plantejat, fer racons. Però a última hora jo sempre he arribat a la mateixa conclusió de que falta espai

[Martí] I encara que el pati fos un espai educatiu, que hauria de ser així, que sempre s'ha dit, no? que el pati ha de ser un espai ben educatiu, que els mestres s'han de bolcar…

[Laura] Jo això no… no hi estic totalment d'acord. Jo penso que al pati, ja prou dirigits que els tenim a l'aula jo penso que han d'estar donant-los eines per jugar…

[Martí] Això és un espai educatiu, eh? educatiu no vol dir dirigir

[Laura] Vale.

[E1] Jo entenc com abans era res, una pista, un paviment com qui diu. Ara heu fet una xarranca, cordes…

[Laura] Els has de donar eines perquè no saben.

[Martí] Que es jugui a futbol o no és una decisió educativa.

[Laura] Abans no tenien res…

[Maria] Però el pati era de terra i amb la terra també juguen molt i aquí no n'hi ha de terra. I ho van treure perquè com que relliscaven i es feien molt mal ho van enrajolar, ai, bueno, ho van cimentar.

[Martí] Abans tot era terra?

[Laura] Ara ja la utilitzen la dels forats dels arbres.

[Maria] Aquests forats que hi ha això ho fan servir per jugar i no voldriem pas que ho tapin ni que ho treguin perquè això ajuda, clar, és un joc més, una variant.

[E1] Quan més elements tens, encara que no siguin concrets, també ajuden a que hi hagin altres tipus de jocs.

[Maria] Clar, i el que falta és varietat. Hi haurien d'haver uns tubos perquè es puguin enfilar i fer equilibris o coses d'aquestes per poder saltar a un cantó i l'altre o variar

[Maria Dolors] Ja jugarien amb aquests jocs i materials, però falta espai.

[Víctor] I calers, i calers.

[Maria] Però sí que aniria bé tenir varietat de jocs.

[Martí] I casetes, d'aquestes amb alçades, podries fer mil coses.

[Maria] I plantes baixes, per poder-se amagar darrere…

[Martí] Es fan cursos del pati com a espai educatiu. El departament en fa molts. Si, si, el que passa que és això, aquí és petitíssim.

[Laura] Aquí falta espai. I quan s'ajunten i quan ha plogut el dia abans damunt a més a més s'ajunten els de parvulari que no poden anar al pati bueno després ja…

[Sònia] És un jaleo. Perquè els grans no vigilen i passen els petits per allà i els petits es volen enfilar als arbres i els has d'anar perseguint.

[E2] Aleshores, partint de la base que l'espai és el que és i el pati no es pot fer més gran, com resoldríeu aquestes desigualtats que hem estat parlant?

[E1] Per exemple totes aquestes activitats o...

[E2] L'espai és el que és.

[E1] Elements del pati per dir, fem un pati més educatiu. Clar, per fer-ho amb igualtat de gènere hauríem de mirar quins elements afavoreixen més al es nenes i quins afavoririen més als nens perquè es senten més identificats amb aquest tipus d'element. Per exemple corda, ara ja no passa tant, però va ser com una aposta forta, dir va posem cordes com a element principal que potser al principi només jugaven nenes i ara ja s'han anat acostumant com algo de nens i nenes.

[Maria] Sí, perquè hi ha un treball a tutoria i hi ha un treball a educació física i perquè tothom, els tutors i tots els mestres estan d'acord, aquesta educació al llarg dels anys ha donat fruits, ja us dic, la prova és que quan ve un nen, una incorporació nova que no ha estat escolaritzat o que ha estat en un altre lloc i no té els nostres hàbits culturals no volen jugar a corda els nens perquè és un joc de nenes i ho verbalitzen, ho diuen.

[E1] O sigui, més o menys, els jocs que aneu introduint, o els elements els aneu treballant.

[Xavier] Jo per exemple eliminaria qualsevol espai que signifiqués haver de mantenir un rol masculí o un rol femení. Per exemple, perquè això implica possessió de terreny, d'espai. Per exemple, les porteries de futbol sala o de handbol, el que t'està dient és que aquest espai està limitat per als qui juguen a aquest tipus de jocs. Això que vol dir? Normalment hi juguen els nens, llavors els nens diuen que aquest espai és seu i juguen ells. I qualsevol que molesta el llencen perquè destorba i l'empenten i el fan fora. Llavors jo per començar no tindria uns espais fixes. Per exemple les porteries a mi no m'agraden en un pati d'escola. La meva opinió. Tenir-les fixes. Perquè això implica domini de territori. I aquest espai està exclusivament pensat pels qui juguen a futbol. Perquè després la "baralla" sempre ve pel mateix: es que s'estan posant al mig a jugar a no sé que, es que estan jugant a la xarranca, i al final s'apropien de la majoria de pati els que juguen a futbol perquè la resta ni juga a handbol ni juga a res més que futbol.

[Maria Dolors] Però no juguen amb les porteries.

[Joan Antoni] No juguen a futbol.

[Xavier] Però s'ho fan seu. Encara que no juguin amb les porteries s'ho fan seu. Aquest terreny (delimita amb les mans) o sigui, tot aquest terreny està pensat únicament pels qui juguen amb les porteries. Ningú més pot jugar entremig, perquè els que estan jugant de porteria a porteria es vindran a queixar perquè s'estan ficant pel mig. Això que implica, doncs que hi ha menys espai per la resta de nens.

[Laura] Jo mai m'havia fixat que juguessin de porteria a porteria.

[Joan Antoni] L'espai per jugar a futbol no és aquest, l'espai de jugar a futbol és de cantonada.

[Xavier] Però els que juguen a futbol.

[Joan Antoni] No juguen mai a futbol.

[Xavier] Però els que juguen de porteria a porteria fan igual.

[Joan Antoni] Mai no s'ha jugat.

[Xavier] Si no juguen a futbol juguen a polis i cacos o com es digui i fan de porteria a porteria i tot el que passa pel mig se'l enduen per davant. Si no us heu fixat…

[Laura] Polis i cacos, jo parlo pels de tercer, juguen a la porta principal.

[Xavier] Sí, però hi ha molts nens, els petits juguen a futbol amb les pilotes d'alumini perquè els molesten els grans.

[Maria] Se les fabriquen. Això estava prohibit.

[E2] Sí, jo avui ho he vist.

[Xavier] Com que no hi ha un espai que digui que es per jugar a futbol però com l'espai del camp, de pista de futbol hi ha menys terreny per la resta de gent.

[E1] Bueno encara queda com molt identificat la porteria com a element...

[E2] Territorial masculí.

[Xavier] La porteria i el seu voltant, el que està delimitat per línies.

[Víctor] Jo crec que el que tu estàs dient, que els petits, precisament per això, els grans ja no ho fan perquè no els hem deixat mai jugar.

[Joan Antoni] Mai els hem deixat.

[Xavier] Quan no juguen a pilota i juguen a polis i cacos i juguen de porteria a porteria fixeu-se bé que tot el que passa entremig siguin mestres, siguin nens, a tothom se l'enduen per davant.

[Maria Dolors] Per manca d'espai.

[Laura] És per manca d'espai no crec que ho facin conscientment.

[Xavier] Perquè aquest joc, ells fan servir molt espai, per fer aquest joc.

[E1] Però la majoria d'actituds de desigualtat no són conscients. Vull dir, al dia a dia, tots fem actituds de desigualtat de gènere.

[Xavier] Ho fan però, per què ho fan? perquè tot l'espai de porteria a porteria el consideren

zona de joc. si les porteries per exemple estigueren a lo millor més a prop, l'espai que està entre porteria i porteria seria la zona de joc. Com que la porteria està aquí i l'altra està aquí la zona de joc és tot. I tot és seu, ho consideren seu.

[Maria] Jo no m'hi he fixat mai.

[Xavier] Quan juguen a polis i cacos juguen tots a córrer però que… s'enduen tot el que no juga a polis i cacos. Que ho hem parlat més d'un cop.

[Laura] Bueno això és perquè van directes al joc de polis i cacos i no se'n donen compte del que hi ha. Però no perquè no vulguin que en aquell espai no hi juguin sinó que si jugue…

[Xavier] que jo no estic dient això. Jo estic dient que ells fan servir tot aquell espai perquè el consideren part de l'espai de joc. Si la porteria que tenim aquí estigués fins al pati d'infantil farien exactament igual.

[Maria] Sí, ja t'entenc, ja.

[Xavier] Perquè és de porteria a porteria, o sigui, ells fan servir tot l'espai… per tant la resta de nens poden interferir poc en aquell espai. O sigui, no està ben repartit.

[Montserrat] Jo els he vist jugar als meus, amb això de la pilota de plata… és que jo vigilo poc, només 1 cop.

[Maria] Només fan servir 1 porteria.

[Montserrat] Una porteria.

[Maria] Ara sí que estic d'acord, ara sí.

[Xavier] Però a més a més has de sumar: els que fan servir una porteria, hi has de sumar a més a més els que juguen a polis i cacos que són la tira i mitja.

[Montserrat] Però els de polis i cacos juguen a la porta de l'entrada.

[Xavier] De porteria a porteria.

[Montserrat] No.

[E2] Avui n'hi havia a la porteria. N'hi havia a l'entrada i a la porteria.

[Xavier] O sigui molts cops hem dit ostres com corren aquests nens que és que ni miren.

[Maria Dolors] La part competitiva. De competitiva per ells té, vaja… molt.

[E2] I són majoria nens que juguen a polis i cacos?

[Xavier] Normalment la competició la tenen els nens.

[Maria Dolors] Les nenes? Potser no tant. Però en general…

[Xavier] Qui són altament competitius són els nens.

[Maria Dolors] A tots els nivells.

[Montserrat] Jo tinc un curs la mitat nens i la midat nenes i això també és un avantatge. Jo em dono compte que les nenes, almenys aquestes que tinc, són molt més tranquil·les, en general, sí o no? vosaltres que penseu? I aleshores les nenes al ser més tranquil·les dominen també la situació a nivell de classe. Jo a nivell de pati no puc parlar massa perquè estic un dia sols amb ells, que és el dia que anem a educació física, i l'altre dia que hi sóc tampoc no he observat… bueno, agressivitat sí que n'hi ha, jo n'hi veig i més en els nens. Als nois jo els hi veig que tenen pronto, és el que dèieu de que el noi o el nen.

[Martí] Explícit.

[Montserrat] És més impulsiu.

[Maria] Primari.

[Montserrat] I salta de seguida. La nena no s'atreveix, clar és que jo.

[Maria Dolors] Doncs jo penso que no perquè sigui nen i més impulsiu ha de recórrer a l'agressivitat o la violència. Encara que sigui més impulsiu se'ls ha d'acostumar…

[Maria] És clar…

[Maria Dolors] Però és perquè volen ser els primers i jo ho veig a educació física, ells fan trampa per ser els primers i t'ho discutiran per guanyar… vull dir, fem molta feina en aquest sentit

[Víctor] En aquesta agressivitat dels nens entren dues coses: d'una banda la violència de gènere però d'altra també la diferència cultural.

[Montserrat] La cultural és brutal, eh? perquè per exemple a l'hora, això parlo de la classe, eh?, a l'hora de l'ordre i neteja és brutal. Les nenes, les negritas i les magrebís sobretot són molt currantes, m'entens?

[Maria Dolors] Les veus com si fossin a casa. A casa deuen fer això.

[Sònia] Jo m'he trobat nens que també col.loquen i els que sempre estan disposats i més que les nenes.

[General] Si?

[Sònia] Jo els meus sí, tinc uns quants que sempre volen ser encarregats de tot. Que volen ser encarregats de tot, que a l'hora de recollir un va a buscar l'escombra, l'altre no sé que…

[Xavier] Jo crec que el Víctor està parlant de conflictes que s'acaben resolent de diferents maneres, en funció de la cultura. A l'hora de resoldre conflictes i problemes es resolen de diferent manera.

[Laura] És el que veuen a casa, també influeix.

[Víctor] La cultura el que és molt més pactista, va més de pactar coses, de jo tinc unes normes… mentre que les altres cultures fora d'Europa això no ho tenen, això és fins aquí perquè ho dic jo i punto.

[Xavier] I a partir d'aquí la llei del més fort.

[Sònia] Jo avui he sentit uns de la teva classe (la del Xavier) no, a una dona no la peguis que a les dones no se les pot pegar. No sé qui era però ho ha dit així. I m'he quedat…

[Víctor] Algo és algo… per algun punt has de començar… si comences per aquí mira, està bé.

[E1] Bé, no sé si voleu comentar alguna cosa més.

[Laura] I la vostra opinió?

[E2] Jo he estat ja 2 dies fent observació amb les fitxes i un dia de manera més informal. No sé, jo he vist molta diferència entre divendres passat i avui, moltíssima. A nivell de conflictes, avui n'hi havia moltíssims conflictes. Suposo que és perquè ja tenen energia, no venen… divendres em deies que era just després de nadal.

[General] Divendres falta un curs, no hi eren els de quart.

[E2] Avui era majoria de jocs, clar els nens la majoria jugant a baralla, a collejas o xerrant, alguna nena també, nenes molt per grupets petits, passejant-se, xerrant, jugant a dansa, l'altre dia nenes jugaven a pares i mares, però sí que he vist bastant separat. Sí que hi ha grups mixtes però sempre hi ha una dominància masculina o femenina. Polis i cacos, no, potser?

[Víctor] Les nenes, sobretot les més grans, es dediquen més a xerrar. El que passa que aquest anys com que els de sisè tenim molt poques…

[Maria] No es veu això, no es veu tant…

[Montserrat] Però això és a totes les escoles, eh? les nenes quan arriben a sisè ja és típic.

[Sònia] Al pati nosaltres les noies ens anàvem a xerrar o a parlar d'aquest noi o d'aquest altres que ens agradava i els nois continuaven jugant a futbol com bojos. I nosaltres ja pensàvem en altres coses.

[E2] El que passa que nosaltres no som educadores, eh? són observacions des del punt de vista…

[Laura] Volíem veure vosaltres que havíeu observat, que n'opinàveu.

[E2] I d'aquí dels dibuixos, que vam fer una activitat de dibuix amb els de tercer, sovint sortia… l'activitat era: com m'agradaria que fos el meu pati d'esbarjo? I a molts dibuixos sortia alguna caseta dibuixada, un espai recollit i on poder fer activitats més de jugar a cartes, escacs...

[Martí] Psicomotricitat fina, no?

[Laura] Un iglú.

[E2] Un lloc recollit.

[Montserrat] Protegit de l'agressivitat que veuen al voltant.

[Xavier] És que no hi ha una zona de tranquil·litat.

[E2] No, és tot obert.

[E1] El mur seria la zona més…

[Laura] Molts gronxadors sortien…

[E2] Perquè això ho veuen als parcs.

[Laura] Però també voldrien tenir-ho al pati.

[Martí] Jo algun dia això, igual és una tonteria, però vaig estar fent de profe un temps i això que fas una ullada ràpida i sents com 4 frases i els codis segons quin dia de molta agressivitat són els mateixos. És brutal, pots comparar amb nens més grans, cinquè i sisè, que ja són com més gallitos i així és un codi totalment violent, o sigui, una hostilitat… brutal. I, per exemple, amb nens del servei de ¿? quan juguem tots al pati, això que parlàvem que falten espais de reclusió, clar al estar tots tan concentrats és un ambient… hostil. Molt tens. Llavors hi ha un nen amb un principi d'autisme que no vol sortir al pati. Té por de sortir al pati. És un nen de P3, eh? Se t'enganxa aquí al costat quan mai ho fa i és curiós…

[Laura] Et fan patir, eh?

[Montserrat] clar i quan es barallen posar-te allà al mig per separar-los…

[Maria] Jo he rebut, sort que hi ha els homes forts…

[Sònia] Jo m'hi tiro de cap. Aquesta setmana em van donar una patada, qui va ser que vaig anar a separar? i em va pegar una patada i dic: m'has pegat! i es va quedar així…

[Maria] Perquè la intenció no és aquesta però és clar, fan mal.

[E2] Als dibuixos també sortien verd: plantes, arbres i fruites. Això em va sobtar.

[Montserrat] Clar, perquè és una mica, devia ser el pati "ideal", no?

[E2] Sí, hi havia un iglú i tot…

[Martí] Un iglú de neu?

[Laura] Tenen una imaginació… les cabanes....

[Sònia] Jo havia anat a una escola que hi havien cabanes i tot.

[Laura] Bueno, el primer que van dir una piscina. Clar, després els hi vam dir es que no és gaire factible, però tots deien una piscina, la piscina va ser el primer que van dir.

[E2] Clar, però al final, clar també és mirar els elements però que volen dir per ells els elements, no? recollit… bueno.

[Laura] Sí, després ja vam parlar amb ells i ens ho van explicar.

[E1] Bueno, jo en general una mica, del que he vist al debat, que… si fem una mica, parlant del gènere, doncs que al final la majoria del temps que hem estat parlant al debat era sobre els nens com eren, els conflictes que tenien. En canvi una mica el que és socialment les noies com són més tranquil·les es deixen com més de banda i no es té tant compte quines necessitats tenen quins tipus de joc jugarien o voldrien, no? en canvi, els conflictes doncs que és un tema molt important i que sempre també és molt visible doncs clar sempre s'acaben com afrontant en primer terme i acaben sent molts cops els temes principals. De vegades també serveix, quan parlem de gènere, tenir en compte quin temps destinem a parlar sobre les nenes, sobre els nens, encara que no vol dir no donar importància, vull dir el tema dels conflictes és molt important.

[Martí] Clar, nosaltres som els primers en visibilitzar o en ser partícips de la invisibilització.

[E1] Al ser un problema greu se t'acaba menjant… com les nenes en principi són més tranquil·les o sembla que a priori no tinguin tants conflictes visibles d'agressions però potser si tenen uns conflictes després més verbals que potser no, vull dir jo no sóc, jo no ho sé perquè no sóc educadora i llavors tampoc sé, ho sabeu més vosaltres… però al pati passa a vegades una mica això, els jocs també a vegades els més visibles, doncs abans era el futbol, ara amb la corda ja no tant. A vegades quan fas llistes per exemple de jocs a incorporar al pati, doncs tenir en compte quins agradarien més als nens o quins agradarien més a les nenes. Els dibuixos s'han d'analitzar a veure que proposen més els nens o que proposen més les nenes. Perquè els de hort i tot això que eren més nens o nenes o per igual?

[Laura] Van dibuixar un pomer, ple de pomes. I va ser un nen, vull dir que no…

[Xavier] Autoservei. Com a idea no està malament tenir arbres fruiters.

[E2] Sí, o horts.

[Maria] Jo he anat a escoles que hi havia i és molt agradable veure els fruiters perquè veus l'evolució de la flor i quan fan el fruit.

[Xavier] Després l'agafes i te la menges.

[Víctor] O fan el fruit i d'aquí no passa perquè no el deixen madurar.

[Xavier] Venen els coloms i els ocells...

[Laura i Víctor] I els nens també.

[E2] Doncs, és la una i mitja. Era l'hora que havíem acordat.

[Montserrat] Això ja s'ha acabat. I algun altre dia s'ha de tornar? Perquè si un cas jo m'hi fixaré, eh?

ANNEX 10. Transcripció de les entrevistes individuals amb les tutores.

ENTREVISTA I

Entrevista realitzada el 15 de gener de 2015. Entrevistada: Maria [M], cap d'estudis del CEIP Joan Solans. Va ser tutora de la classe que participa a l'estudi el curs anterior.

[E] Veus diferències en el joc entre nenes i nens?

[M] Sí que hi ha diferències, i sí que juguen junts. Hi ha de tot, perquè depèn. Les diferències són que els jocs dels nens són més violents i més agressius i més de moviment i les nenes doncs estan més quietes i no hi ha tanta agressivitat, és diferent, juguen més a mames i papes en canvi els nens juguen més a polis i a cacos.

[E] I quan juguen junts?

[M] Quan són més grans juguen més junts. Per exemple a parvulari fan un tipus de joc molt diferent que el de primària en canvi ja juguen més junts i a partir de 3r ja s'han d'organitzar, tenen les seves normes, s'han de posar d'acord, i llavors poden jugar més en equip.

[E] A l'hora del pati, ocupen llocs diferents? Si fan jocs diferents, ocupen llocs diferents del pati els nens i les nenes?

[M] Sí és clar, quan juguen a pilla-pilla es posen, per exemple els pillats sempre estan al mateix lloc i els altres ocupen tot el pati. Després si juguen a corda també ocupen un tros. Però si són nens o nenes i ocupen un lloc o un altre això no ho he observat mai, no ho sé.

[E] Depèn dels jocs que realitzen. Depèn del joc que facin ocupen una posició o una altra.

[M] No sé, això no ho sé.

[E] I després, si creus que els elements que hi ha al pati com els bancs, les pistes, els arbres, si hi ha pilotes o cordes o les xarranques que ara heu pintat. Si tu creus que això té una influència en un ús diferenciat de nens i nenes?

[M] Mira, ara ha vingut un nen nou i aquest nen mostra aquesta actitud. Quan veu jocs que a ell li semblen que són de nenes com és el joc de la xarranca o saltar corda ell ni s'acosta allà. Però els altres nens participen, els nens que han estat educats amb nosaltres participen dels jocs indistintament, no fan diferència.

[E] Per què, això que surt ara tu dius que heu treballat el joc inclusiu al pati i la convivència. Com ho heu fet? Heu seguit alguns criteris específics? Quins resultats i canvis has observat?

[M] Clar és que s'ha parlat molt. Des de parvulari que insistim que tothom pot jugar als camions, que tothom pot jugar amb les bicicletes, que tothom pot jugar amb la corda i els hi fem fer.

[E] I com treballeu això? Seguiu una estratègia?

[M] És que quan a parvulari juguen dins a l'aula sí que la mestra s'hi posa els hi explica que poden jugar a la cuineta i que poden jugar a papes i mames i poden jugar a puzles tots els nens i nenes indistintament.

[E] Però si és alguna cosa que està programada des de l'escola o com.

[M] És clar, perquè nosaltres ja volem que l'educació sigui per tots igual. Això ja n'hem parlat clar, però fa anys.

[E] I des de que heu començat a fer, quan heu començat a treballar aquest tema? I quins canvis creus que hi han hagut?

[M] Sí, sí. Nosaltres fa molts anys, parlo de fa vint anys enrere que ja ens hem preocupat d'aquest tema i en mica en mica ha anat canviant. I el que nosaltres observem és que els nens que no són de la nostra cultura, catalana i castellana i que no han estat escolaritzat amb nosaltres al llarg dels anys, quan venen tenen aquestes diferències, i les mostren amb diferents actituds que tenen. De rebutjar el joc de nenes si és un nen o no volen jugar si és una nena amb els jocs de nens. I si no han estat educats amb nosaltres fan això. En canvi si han estat educats amb nosaltres ara ja són capaços de jugar tot junts i no hi ha cap problema. Això si que ho constatem.

[E] Quants anys fa que treballes aquí?

[M] Aquí fa 22 anys o 21, si en aquesta escola.

[E] Temps destinat a la cura i embelliment dels espais. Està programat un temps per a això? Qui ho pensa i si s'involucra també a l'alumnat o com?

[M] Mira, fa uns quinze anys o així o més es va fer una enquesta a les famílies, als alumnes i als mestres per arribar a proposar les diferents intervencions que es podien fer per a millorar el pati. I d'aquí en va sortir el pati que hi ha ara. Que ens el van construir una mica diferent del que nosaltres havíem dit, però bueno, és el que hi ha. Llavors, potser d'aquí uns anys s'hauria de fer el mateix, una altra vegada fer un sondeig perquè és clar, la població ha anat canviant i també han anat evolucionant les coses i es podria també fer unes propostes de millora per posar altres coses al pati que els nens puguin jugar de manera diferent, ja estaria bé també. Però no ens ho hem plantejat aquest any això.

[E] I quan es proposen activitats de decorar els espais, potser no ha de ser el pati, però també els corredors o la classe.

[M] Això cada any volem decorar-ho i ho canviem. Es decora i després es canvia dues o tres vegades al llarg del curs.

[E] I creus que és independentment del gènere? Potser també els professors, tu creus que hi ha

diferències entre els professors i les professores a l'hora d'involucrar-se en això, que els espais estiguin bonics, estiguin cuidats.

[M] No crec que depengui de l'home o la dona, depèn de la persona. Totalment depèn de la persona.

[E] Quin tipus de conflictes es donen al pati amb més freqüència?

[M] Conflictes de violència i d'agressivitat, d'alumnes contra alumnes o mitjançant el joc, que perdre o guanyar és el motiu de la causa o que fan trampes o que un corre i sense voler toca a un altre llavors l'altre s'ha pensat que ha anat contra ell i això genera una discussió. Però sempre és violenta i conflictiva, és clar. N'estem fins aquí a d'alt d'aquests problemes. Perquè són molt intolerants, hi ha nens molt intolerants, hi ha nens molt agressius. I tenim un problema.

[E] Tu creus que tenen a veure amb el gènere també. Estàs parlant de nens o també et refereixes a nenes?

[M] La majoria de nens són els conflictius. Però el que passa que el problema el tenim també concentrat en els grans perquè hi ha un grup que són molts nens i poques nenes i com que molts d'aquests nens són conflictius sembla ser que hi ha molts nens que són els conflictius. Però és perquè s'ha donat aquesta circumstància. L'any que ve això canviarà perquè la classe que ara fa cinquè quan faci sisè és més equilibrada llavors no es nota tant. Però on hi ha més conflictes on hi ha nens, això si.

[E] Llavors si que n'hi ha unes actituds diferenciades en funció de si són nens o nenes.

[M] I tant.

[E] I tu creus que a l'hora d'ocupar més espai o de dominar el joc també pot tenir influència el gènere?

[M] És que hi ha nenes molt mandones. I manen i manen i dominen i controlen tant i més que un altre nen. Depèn de la persona. Si és mandona doncs dominis aquell sector de grup de nens. I n'hi ha, tant són nens com nenes.

[E] I per què creus que hi ha aquesta major agressivitats en funció de si ets nen.

[M] Jo penso que ve de casa, de l'educació familiar. Perquè alguns nens responen quan tu dius "home perquè has pegat", "és que el meu pare em diu que si em peguen jo pegui".

[E] En canvi les nenes potser no els hi diuen.

[M] Una nena això no m'ho ha dit mai, en canvi els nens ho diuen moltes vegades, el meu pare m'ha dit que pegui o la meva mare m'ha dit que pegui, sí sí. I això és educacional, és cultural.

[E] I els conflictes entre nenes, quins poden ser.

[M] També hi són d'agressivitat i verbal d'insults. Però no són tan violents.

[E] Són més d'insults potser.

[M] I també es peguen però es peguen a un altre nivell, no tant agressiu. En canvi...

[E] Poden ser més psicològics també?

[M] També. Hi ha nenes molt recargolades. Sí, sí que és veritat.

[E] De marginar més o...

[M] O de dir també, no li facis cas perquè sinó no seràs la meva amiga. Doncs goita, quin control, ella no la vull però tu tampoc la tindràs. Sí, sí, hi ha nenes perverses. I això ho fan més les nenes que els nens.

[E] Però a l'hora de la veritat es treballa per igual el conflicte més físic i el conflicte més verbal? A l'escola, per exemple?

[M] No ho sé a dins les aules com ho gestionen.

[E] Potser el tema físic com és més visual sembla com que...

[M] Aquest a les tutories se'n parla molt i fem moltes accions i moltes activitats per baixar l'agressivitat i la violència. En canvi no sé si se'n fa per l'altre. Perquè fem activitats de gestionar les emocions perquè vagin aprenent a conèixer-se millor en canvi ens sembla que sí és clar, si et coneixes millor no faràs cap mal. Però...

[E] I tu a la teva classe per exemple?

[M] És que no tinc grup jo.

[E] O l'any passat?

[M] L'any passat si. L'any passat fèiem moltes activitats d'aquestes emocionals que en diem d'elecció tutorial per baixar la violència i l'agressivitat entre ells. Perquè si un nen perd és capaç d'aixecar-se i fer mal. Si si, només perquè ha perdut. I això és cada setmana. Perquè cada setmana juguem i fem activitats. Llavors cada setmana conflicte, això s'ha de tractar. I si que es treballa. Però el resultat es veu al llarg de la vida, no és immediat. Això costa.

[E] En canvi els altres potser, els conflictes entre nenes.

[M] No es treballa tant, si si.

[E] No és que sigui el de nenes. Sinó que és el psicològic que al final no és tant visible.

[M] Aquest és el que se'n diu assetjament, que és molt subtil. I aquest domini del grup molts nens ho fan quan el mestre no mira, quan el mestre no ho veu. Ho fan molt als passadissos fora, quan el mestre està girat. I és clar, això moltes vegades és imperceptible i fa molt mal. I llavors això costa molt de treballar a les aules. I has de fer activitats d'autoestima, de gestió de

les emocions. Perquè es vagin coneixent més i vegin el mal que fan quan fan això.

[E] I també els nens que poden ser que reben més, també que s'apoderin fent autoestima positiva.

[M] Perquè es puguin defensar. Perquè el que controla poden fer molt mal. I ens ha passat, hem tingut grups anys enrere que hi ha hagut molt mal. I han passat moltes coses. Hi hagut molt dolor per part de nens que han patit molt. I intervenir tant com puguis per a ajudar als dèbils a millorar. Però és clar, això costa molt. I amb un curs no fas res. Tu plantes llavors però d'aquí 10 o uns quants anys. L'educació és molt difícil.

[E] Els resultats no són immediats.

[M] Exacte, els resultats els veuràs molt endavant. Però bueno, ja ho sabem.

ENTREVISTA II

Entrevista realitzada el 15 de gener de 2015. Entrevistada: Laura [L], tutora actual de la classe que participa a l'estudi.

[E] Veus diferències en el joc entre nenes i nens?

[L] En el tipus de joc?

[E] Sí.

[L] Per exemple a les nenes, precisament avui ho he vist molt clarament juguen en jocs més tranquils, després potser canvien de joc més sovint, i després els nens, sobretot amb els que m'he fixat jo, juguen amb joc més mogut que fan servir tot el pati. I després també el tipus de joc en els nens de vegades és una miqueta més agressiu encara que a ells els hi sembla que no ho és perquè estan jugant, i estan reproduïnt moltes vegades coses que veuen a la televisió. Tu els hi dius que no, que es poden fer mal i et diuen que no, jo estic jugant. Això és una feina que contínuament l'hem d'estar treballant. I les nenes també avui, aquest tipus de joc que podríem dir agressiu entre cometes el fan servir més de tipus verbal. Que també hi és però sobretot amb els més grans. I això és una qüestió que a nivell de claustre contínuament ens hem d'assentar i anar buscant estratègies per millorar-ho.

[E] Juguen junts entre nens i nenes?

[L] Jo per exemple potser el joc aquest típic de polis i cacos potser juguen més els nens. Després 5è i 6è juguen bastant junts però a vegades no és un joc molt definit.

[E] En general si juguen junts és més a polis i a cacos i per exemple a 6è juguen més a cordes.

[L] Després també hi ha el grupet aquest. La corda sí que és un joc que jo el veig que tant hi juguen nens com nenes.

[E] Quan són jocs així juguen més per classes, no?

[L] A vegades sí. A vegades juguen per classes, potser perquè se senten millor així, però si hi ha un nen d'una altra classe que vol jugar es posa a la cua i juga. A vegades els mestres aprofitem, jo a vegades aprofito per donar corda perquè tens més vista, perquè sobretot amb els petits que els hi estem ensenyant i tens més vista de rodar perquè faci bé el salt. I allà si que… Generalment s'ajunten per cicles, això si que és veritat.

[E] A l'hora del pati, si hi ha un grup amb més nens o nenes ocupen llocs diferents?

[L] Si vols dir que hi ha un lloc de nenes i un lloc junt? Així clar no ho veig, no. A vegades hi ha un grupet, generalment els de cicle superior, que ara acostumen, ha sigut ara, a vegades passen temporades que agafen el costat de P3, aquell raconet, avui precisament estaven allà. Que hi hem hagut d'intervenir a vigilar-los perquè a vegades el tipus de joc no era l'adequat. Però a vegades si que agafen un raconet i se'l fan una mica seu.

[E] Però creus que és una qüestió de gènere o d'edat?

[L] No, no perquè… per edat. Perquè ells si troben bé en allà i si tinguéssim el que deien l'altre dia que sortia en els dibuixos les casetes aquelles potser en allà aniria un tipus de nen. Això depèn. Després hi ha els que juguen a corda i van allà on hi ha les cordes. O hi van on el primer que ha agafat la corda i s'ha instal·lat, també.

[E] Creus que els elements del pati (bancs, pistes, arbres, pilotes, xarranques…) influeixen en un ús diferenciat de nens i nenes?

[L] Jo les cordes no, i a la xarranca no té perquè diferenciar. I lo de polis i cacos generalment els hi agrada més en els nens. Però alguna nena s'hi cola també.

[E] Creus que generalment no influeix el gènere?

[L] Home i si influeixen hem d'intentar d'evitar-ho, però jo no ho sé. Pel que he vist, potser aquest tipus més del futbol quan n'hi havia futbol sí, i aquest de polis i cacos si mires juguen nens i nenes però juguen més nens que nenes, a les cordes i a la xarranca em sembla que no hi ha tanta diferència, encara que potser les cordes i la xarranca poder juguen més nenes que nens.

[E] I tipus banc i arbres?

[L] Els arbres, avui m'hi he fixat i el grup que m'ha tocat avui hi havia més nenes i algun nen. En els arbres estan els que jugaven a la sorra aquella, a dins del forat de l'arbre. I en els bancs a vegades hi van els més grans i s'assenten i xerren, però depèn independentment si són nens o nenes. Penso jo.

[E] Expliqueu que heu treballat el joc inclusiu al pati i la convivència. Com ho heu fet? Heu seguit alguns criteris específics? Quins resultats i canvis has observat?

[L] Amb el tipus d'alumnat que tenim no és una cosa de dir ho treballo a tutoria, no. És un treball constant, constant, constant. I jo l'altre dia, per exemple avui, la tutoria ens toca els divendres, per exemple avui, a primera hora de la classe l'hem aturat una miqueta i, precisament perquè ha sortit la problemàtica d'un nen que jugant a polis i a cacos, doncs corrent, va tirar l'esmorzar a una companya de la classe. Doncs és clar, ha vingut, la nena de la classe i li he dit: "Jo estava en el pati, les coses s'han de solucionar en el moment del pati i es veu que ha passat. M'ho has dit doncs". Llavors he parat la classe i he mirat que havia passat, han verbalitzat el que havia passat. El nen s'ha donat compte que ell va ràpid i potser no s'adonen de la gent que tenen davant i ha tirat el bocata a terra, però el que no va fer, va continuar jugant. Hem escenificat el que hauria d'haver passat, han demanat perdó. I llavors diuen "és que jo em vaig quedar sense esmorzar", "doncs si a mi m'ho haguessis dit quan passa això, doncs intentem compartir l'esmorzar que hi ha". Després ha sortir un altre que diu "No és veritat perquè al final va haver una nena que et va donar galetes". És veritat que ells a vegades expliquen també la veritat a la seva manera, per això va bé parlar entre tots, escoltar les dues versions, diu " no, no, és veritat, al final no vaig quedar amb gana". I, això ha anat bé per dir, si voleu jugar a polis i a cacos compteu que hi ha la xarranca, compteu que hi ha el twister, compteu que hi ha les cordes… O vigileu o sinó no podem jugar. No, no i tots hi han estat d'acord. I avui m'hi he fixat i no he trobat cap queixa que em vinguessin a dir, m'han tirat. Això quan passen les coses jo penso que és quan ho has d'anar resolent i independentment si toca o no toca. Perquè jo penso que les tutories són constants. Tot i que a l'hora de tutoria pots treballar temes més individuals. I sobretot penso que, la paraula ha de ser seva, els problemes els han de veure ells i buscar solucions ells. I generalment ells busquen solucions adequades. I a vegades són més rígids que nosaltres mateixos.

[E] Al llarg de la vostra trajectòria com a mestres, heu notat canvis al llarg dels anys en els comportaments de nenes i nens al pati (tipus de joc, posició que ocupen a l'espai, apropiació d'elements fixes o temporals…)?

[L] Si que es noten. Si ells et veuen que tu estàs al tanto i quan et demanen una cosa tu intentes solucionar-ho, ells també responen. El que s'ha de fer, jo sempre els hi tinc dit, jo no vull resoldre els problemes del pati quan pugem del pati. I s'han de resoldre, perquè hi ha persones que estan vigilant el pati. I perquè una altra cosa la nena aquesta ja volia, la seva mare volia, venir a parlar amb mi, i volia venir a parlar amb la mare del nen. I li dic "No, som gent adulta. Els problemes de l'escola els hem de solucionar nosaltres. Primer vosaltres, ja us he ensenyat com s'havien de solucionar, parlant. Si parlant no se soluciona hi ha persones en el pati, i nosaltres ho solucionem". I després d'escenificar-ho i parlar "S'ha quedat solucionat?" "Sí" "Necessites la teva mare que parli amb el seu pare?" i diu "No". "Una altra cosa és que hagués passat fora de l'escola, amb això jo no m'hi poso. Però les coses de l'escola les podem solucionar nosaltres. I hem parlat moltes vegades i hem buscat estratègies". I després tenim això, el paro, penso i decideixo. I això ho tenen molt clar, i ha sortit aquí. Què hem de fer, paro, penso i decideixo, doncs ja està. Parar vol dir, a veure, comptar fins a deu i després pensar, i després depèn del que tu decideixis tindràs una conseqüència o una altra. Si tu decideixes parlar i arreglar les coses per les bones molt bé. Si després escolleixes una altra cosa, tenim els gomets vermells. I això ho treballem per tema de deures i per tema d'actitud. I cada setmana se'n porten un gomet a casa. I tenen…- Ensenya cares - I es per treballar el comportament tant del pati com el de l'aula. Hi ha tres cares i això a la reunió de pares ja ho saben. Si ho tenen tot blanc vol dir que han fet tots els deures i que s'han portat bé. Doncs cada setmana s'emporten una cara d'un color. I a l'agenda tenen, en aquí, cada divendres fem autoevaluació. Ells mateixos van verbalitzant com s'han portat. I els que tenen vermell van pensant perquè els hi hem posat vermell. Ho verbalitzen el divendres. Després ells es pinten del color que els hi ha tocat i a casa ho han d'explicar, i a casa firmen. És una manera, ells volen, i inclús han arribat a plorar. "Ja m'agrada que ploris, no passa res, però has de fer el propòsit de, ara has tret taronja, doncs a la propera verda", veus. Quan fan el canvi, de taronja a verd, els felicitem entre tots, els apludim. Vull dir, sempre intentant dir: "Jo no et puc posar… a mi no m'agrada donar-te la taronja però no et puc donar la verda perquè no t'ho mereixes, doncs almenys, això et servirà com a estímul perquè la setmana que ve aconsegueixis la verda". I va bé perquè la setmana que tu pots fer el canvi, que jo li donc el verd, bueno els altres… No, i intento que els altres s'alegrin que els companys. Estàs intentant buscar estratègies i en el pati igual. Si s'han portat malament en el pati aquí vas posant. Vas buscant idees.

[E] Jo tinc una pregunta d'això: tu quants anys fa que treballes aquí a l'escola?

[L] Doncs fa des del 87.

[E] I tu amb tot aquest temps has vist si hi han hagut canvis d'actitud?

[L] Molts canvis d'alumnat també.

[E] Però en qüestió de gènere, tu creus que l'evolució social i així ha fet que potser sigui més igual?

[L] Tenim un professor en allà que també la situació cultural també influeix. Doncs és clar, ells estan influenciats per la situació cultural de casa. Ells veuen el paper de la dona i de l'home a casa. I aquí coses que els hi intentes fer veure d'una altra manera, doncs és clar, a casa també tenen la influència cultural també existeix. Vull dir, estàs intentant fer-lis-hi veure… Jo aquí, a l'hora de recollir, aquí recull tothom. I no no, a la classe no he tingut cap problema que em diguessin res, potser quan són més grans ho podem verbalitzar, aquí no.

[E] Potser és el pati on passen més aquestes coses.

[L] Això sí, a classe no tenen tanta oportunitat.

[E] Temps destinat a la cura i embelliment dels espais. Qui ho pensa? Qui ho fa?

[L] És clar, el manteniment depèn de l'Ajuntament, clar, l'Ajuntament ho ha de pressupostar i ja sabem com estan els Ajuntaments, els quals quan poden ho fan.

[E] El que es gestiona des del centre, de cuidar l'espai, potser que estigui recollit, estigui net, ordenat, si s'ha de decorar...

[L] Per a les decoracions hi ha la comissió de festes que són… bueno hi ha comissions que donen directrius una miqueta de com… i després en els passadissos si que va a nivell de cada tutor o de cada grup de professors que estan en el cicle. I després al pati l'AMPA ens ajuda. Mira, a principi de curs van ser els que van fer tot això. I pintar el mur aquest, bueno dir mur no m'agrada, la separació està pintat per… van participar mestres, van participar alumnes, van participar pares.

[E] I tu notes com una diferenciació de gènere en la predisposició a cuidar o curar els espais?

[L] Bueno, a l'AMPA hi ha més… El President de l'AMPA és un home però després hi ha més dones que homes. Però també no saps si és per la disposició que tenen, això també ho hem de mirar. Els que venen aquí han de ser que no tinguin feina, i si la majoria de les que no tenen feina són dones. Però aquí a l'AMPA per exemple hi ha més dones que homes.

[E] I al pati, l'AMPA li dona un valor important.

[L] Si, si de seguida, només estan, a la que nosaltres diem necessitem... tenim una AMPA molt col·laborada. Per Nadal, per exemple, van fer el pessebre, ens ajuda molt. El pa amb xocolata que fem, també ho fan ells… vull dir, participen, participen, sort que en tenim.

[E] Quins tipus de conflictes es donen al pati amb més freqüència?

[L] Segons el tipus de relacions, relacions doncs que per ells a vegades semblen normals però molt violentes, però molt violentes, tant físiques com verbals, sobretot amb els més grans. I això, és un tema que portem temps lluitant, lluitant, lluitant, has d'estar a l'aguait sempre.

[E] Aquests alumnes que et refereixes són més de sisè?

[L] No també pot ser entre... A vegades són entre nens i nens però alguna vegada les nenes hi poden posar alguna cullarada verbal.

[E] I conflictes més de gènere que puguis destacar?

[L] Potser no, tant de gènere de gènere, no ho he detectat. No.

[E] A vegades és que també, els conflictes es resolen amb violència física i a vegades verbal, com segons heu dit tu i la Maria també, com que aquests els nens són els que resolen els conflictes d'aquesta forma, llavors, si el conflicte involucra nenes i les nenes no ho resolen d'aquesta manera, doncs què passa? Potser es queden sense la raó. Com que si hi ha un conflicte, i la manera que es veu més de solucionar un conflicte és a través de la violència física, però això és algo que fan els nens majoritàriament, llavors que passa, que les nenes no tenen conflictes o que abans d'estar en el conflicte prefereixen cedir, o no s'enfronten així…?

[L] El que passa és que a vegades entre les nenes és, ah, m'ha dit això, m'ha dit allò. Més que… psicològic.

[E] I entre un nen i una nena?

[L] No, potser no n'hi ha tant, i més que tot comencen com un joc, aquests conflictes així i acaben, o, aquell m'ha dit això i l'altre enlloc de dir home no m'ho diguis…

[E] Si vols afegir alguna cosa.

[L] No, bueno, que m'agrada que vingueu a fer aquest projecte perquè tinc ganes de tenir una altra visió vostra, que sempre va bé, i que, recollim suggerències, recollim estratègies, perquè ens fan falta. A vegades se t'acaben les idees, què fer per evitar això. I a vegades algú et dona aquella que fa que el nens reaccionin i no es comporti d'aquesta manera. Doncs ara amb tota la informació que tenim com veieu que pot canviar. Per exemple si posem un element, com hem vist amb la corda, que hem vist que canvia tot, potser hi ha altres elements que podem anar incorporant i que canvien el pati. Perquè aquests mateixos nens en un espai més gran, no passa això, no vull disculpar-los ni molt menys. Però l'espai influeix molt, potser poder aquests nens que s'estan comportant tan violentament, potser és que no han trobat el joc que necessitarien, potser els podem donar alguna nova idea… amb aquest provem aquest joc. Un joc que pugui reduir… M'agrada compartir i agafar idees per poder-les aplicar

ANNEX 11. Taula d'anàlisi de resultats del qüestionari amb l'alumnat.

P1. Què fas quan surts al pati?					
	Activitat motriu intensa	Activitat motriu suau	Joc simbòlic o conversa	No s'especifica	-
Nº de nenes					
Nº de nens					
P2. Amb qui jugues?					
	Amb 1 persona	Fins a 5 persones	Més de 5 persones	Grups del mateix sexe	Grups mixtes
Nº de nenes					
Nº de nens					
P3. Quins són els teus jocs preferits?					
	Joc únic	Diversos jocs	Activitat motriu intensa	Activitat motriu suau	Joc simbòlic o conversa
Nº de nenes					
Nº de nens					
P4. A quins jocs jugaries amb les teves amigues?					
	Joc únic	Diversos jocs	Activitat motriu intensa	Activitat motriu suau	Joc simbòlic o conversa
Nº de nenes					
Nº de nens					
P5. A quins jocs jugaries amb els teus amics?					
	Joc únic	Diversos jocs	Activitat motriu intensa	Activitat motriu suau	Joc simbòlic o conversa
Nº de nenes					
Nº de nens					
P6. A quina part del pati jugues?					
	Centre	Perifèria	Tot	-	-
Nº de nenes					
Nº de nens					
P7. Quin lloc t'agrada més del pati? Per què?					
	Centre	Perifèria	Motius a veure amb qualitats de l'espai	Motius NO a veure amb qualitats de l'espai	-
Nº de nenes					
Nº de nens					
P8. Quin lloc t'agrada menys del pati? Per què?					
	Centre	Perifèria	Motius a veure amb qualitats de l'espai	Motius NO a veure amb qualitats de l'espai	-
Nº de nenes					
Nº de nens					

Font: Elaboració pròpia

ANNEX 12. Pautes d'anàlisi de dibuixos de l'alumnat.

Per analitzar els dibuixos contestarem les següents preguntes, tenint en compte el gènere de la persona que ha realitzat el dibuix.

1. FLEXIBILITAT

• Es representen activitats i usos diferents realitzant-se de manera simultània?

• Els elements i espais que es representen tenen un ús definit i/o únic o poden acollir diverses activitats?

2. DIVERSITAT

• Quines activitats es representen al dibuix? Quantes activitats es representen en total?

• Són majoritàriament activitats motrius intenses, activitats tranquil·les o joc simbòlic?

• Quins elements apareixen al dibuix? Quants elements es representen en total?

• Quins són els elements protagonistes al dibuix?

• Apareixen espais recollits i/o de descans?

• Quins tipus de paviments i textures apareixen al dibuix? I colors diferents?

3. RELACIÓ

• Quins elements s'utilitzen per delimitar els espais (tanques, edificis, murs, etc.)?

• Quins elements permeten accedir d'un espai a un altre (escales, rampes, portes, etc.)

• Apareixen elements propers al pati però que no formen part d'aquest (edifici de l'escola, carrer, altres edificis, etc.)?

4. CONFORT

• Es representen elements relacionats amb el clima: Sol, pluja…?

• Es representen elements relacionats amb les necessitats bàsiques: font, lavabos...?

• Apareixen elements on poder seure i/o descansar?

• Apareixen elements d'ombra o vegetació?

5. REPRESENTATIVITAT

• De quin gènere són les persones que es representen al dibuix? Com es representen els gèneres? Quin espai ocupen les persones representades en funció del gènere?

• Apareixen altres representacions com animals o personatges fantàstics?

6. GESTIÓ

• Apareixen figures d'autoritat al dibuix? Com es representen? De quin gènere són representades?

Font: Elaboració pròpia

ANNEX 13. Transcripció de l'entrevista grupal amb l'alumnat.

Entrevista realitzada el 22 de febrer de 2015. Duració aproximada: 40 minuts

L'entrevista grupal té lloc a la sala d'usos múltiples del CEIP Joan Solans. Participen 3 nenes i 3 nens. Els noms utilitzats en la transcripció són pseudònims que han escollit els nens i les nenes.

[E] Ara us farem unes preguntes però per respondre us escolteu i us deixeu parlar. La primera pregunta: quan jugueu al pati, quina és la part on us agrada més estar?

[Marta] A mi la part que m'agrada és la part on fa sol.

[E] On fa sol perquè ara fa molt fred. I a l'estiu també?

[Marta] Sí.

[E] A l'estiu no tens molta calor?

[Marta] Sí, però m'agrada.

[E] A veure, ara tu.

[Erica] A la porta gran.

[E] La porta gran quina és, la de sortida?

[Erica] Sí.

[E] Perquè allà es on jugueu a polis i cacos.

[Marco] Allí és la presó.

[Reins] A mi m'agrada tot.

[E] Tot? per totes parts?

[Albert] Sí, i a mi també.

[Reins] Es que correm.

[E] es que us agrada molt córrer a vosaltres...

[Reins] Sí, perquè juguem a polis i cacos.

[Marta] I al pilla-pilla.

[E] I a tu, també t'agrada tot?

[Cristina] Sí.

[E] I per exemple, us agrada enfilar-vos als llocs?

[Marco] Sí!!

[Cristina] A ell (al Marco) als arbres.

[Marta] Ell (Marco) és igual que un mono.

[Marco] Es que nosotros antes éramos monos.

[E] Però, ja podeu enfilar-vos als arbres?

[Cristina] No ens deixen perquè es pot trencar una branca i et pots caure.

[Marco] Però si no et veuen pots pujar… i també pujo en aquell arbre de fora.

[E] I als bancs per exemple, us deixen enfilar-vos?

[Tots i totes] no!!

[E] I us agradaria? o no?

[Marco] Jo…

[Marta] El Marco s'estira.

[Reins] Si això és el banc, jo salto així.

[Marta] Jo, si això és el banc, doncs jo em sento així.

[Cristina] A la part de dalt.

[Marta] A dalt.

[E] Perquè al banc no us deixen perquè diuen que la gent s'asseu, no? Per això no podeu pujar...

[Cristina] Amb els peus bruts.

[E] Albert, a tu també t'agrada enfilar-te?

[Reins] A mi no.

[Marta] A mi m'agrada molt enfilar-me!

[Marco] A mi sí.

[Marta] A les teulades del parc.

[Marc] A mi també!

[E] Però aquí no us podeu enfilar a gaires llocs.

[Marco]: Sí, a molts llocs. A la tanca.

[Marta] Jo no.

[E] A la tanca? us enfileu allà?

[Marco] Sí.

[Erica] A vegades.

[Cristina] Ell sí (Marco) però nosaltres no.

[Marta] Ell vol sortir, ell vol sortir (marc).

[Cristina] et pots fer mal al cap perquè el terra és molt dur.

[E] I sobre el terra què? Us agrada tot el terra? O us agradarien coses més tovetes?

[Cristina]: Com al palau d'esports.

[Marta] Per saltar com una colxoneta.

[Reins] Que ningú es faci mal.

[Marco] Con yerba.

[Reins]: Si, con yerba.

[Marco]: Porque no hay ni un pelo de yerba.

[E] Però hi ha uns llocs, els cercles on hi havia arbres. Allà hi ha terra, no?

[Erica] Ja però…

[E] Però hi ha poca.

[Tots/es] Sí.

[Marta] Al pati dels petits hi ha molta terra.

[E] I què més? Voleu dir més coses?

[Marta] Sí, a mi m'agrada que el terra sigui tou com un castell unflable per saltar al terra quan sortim corrents i saltem alt.

[Cristina] A mi m'agradaria que posessin una piscina.

[E] Una piscina? Però ara a l'hivern fa molt fred.

[Albert] A l'estiu.

[Marta] Estarà congelat i podrem esquiar.

[Reins] Si, es verdad!

(Pausa)

[Reins] I podrien posar un terra especial perquè ningú es faci mal

[Erica] A mi m'agradaria que el terra sigui tou, com de plàstic.

[E] A veure, una altra pregunta que tinc: hi ha zones del pati que no aneu perquè no us

agraden tant?

[Marta] Jo sí, al pati dels petits no podem anar. Però volem jugar a la sorra.

[Marco] Pues yo si que voy.

[Marta] Volem entrar al pati dels petits però no podem entrar al pati dels petits.

[Marco] no nos dejan.

[Marta] Un lloc que no m'agrada molt és on fa la foscor, allà, que no hi ha sol… allà al fons...

[E] La pista de bàsquet?

[Marta] Sí. Fa molt fred allà.

[Reins] a mi si me gusta jugar a bàsquet.

[Marco] Yo me congelo.

[Reins] A mi me gusta jugar a "polis y cacos".

[Albert] A mi a gusta jugar a "toca y paro".

[Cristina] A mi m'agrada el fred.

[Marta] I a l'estiu que vas a la platja, no t'agrada l'estiu?

[Cristina] Si que me gusta pero me gusta más la playa porque está fría.

(Pausa)

[Marta] A vegades quan juguem a polis i cacos no volem que juguin nens perquè sinó serem molts i acumularem i no sabrem repartir.

[E] M'ho pots explicar això?

[Cristina] Per exemple, si som 11 no podem repartir. Li hauríem de dir a un altre nen que vingui així seriem 12. 6 cacos i 6 polis.

[Marta] A vegades som 9 i tenim que posar 1 nen més però hi ha gent que no vol jugar i juguen a altres coses.

[E] I com ho decidiu qui juga i qui no juga? Per exemple, si sou 12 i jo vull venir a jugar o algú altre de la classe, li dieu que ja no pot?

[Cristina] sí que pot però hauríem de buscar a algú més.

[Reins] Els que siguin més que siguin polis perquè son més i els que siguin menys que siguin cacos.

[Marta] Però algunes vegades ens barallem: jo no puc anar aquí, jo vull anar allà...

[E] I vosaltres, jugueu sempre tots junts?

[Tots] Sí.

[Marco] No.

[Erica] A vegades no perquè fan trampes.

[Cristina] El Marc no vol jugar. El marc a vegades agafa nens petits quan plou i el pati dels petits està mullat i juga amb els petits al tren xuxu.

(riuen totes)

[E] I per què us fa risa el tren xuxu?

[Marta] Perquè està amb els petits amb una fila així…

[E] I una altra pregunta: què és el que més us agrada dels parcs, quan aneu als parcs?

[Marta] A mi els gronxadors i el tobogan.

[Cristina] Jo també el tobogan.

[Marco] Yo quiero que monten una atracción tope grande.

[Reins] un tobogan tope mega.

[Albert] Yo una atracción.

[Cristina] El tren de la bruixa.

[Marta] A mi m'agrada el tunel del terror.

[Cristina] A mi també.

[Marco] Jo una caca… una caca saltarina!

[E] Però d'això no hi ha als parcs…

[Marta i Cristina] Sí, al parc firal sí.

[E] I quan sortiu de l'escola aneu al parc del davant a jugar?

[Reins] Jo no, jo me'n vaig a casa. Jo vaig a casa a jugar a la tablet.

[Marco] I jo!

[Marta] Jo em quedo al parc fins les 14h.

[E] Albert, tu et quedes al parc?

[Albert] No.

[Marco] A mi m'agradaria una caca saltarina.

[Marta] el que vol dir és una caca falsa per saltar.

[Marco] Una caca saltarina que salta i es tira un pet.

[Marta] Però Marco ets molt infantil amb els bebés xuxuxuxux…. Li diem: Marco vols jugar a coses més grans? i diu: no, vull jugar con los pequeños.

[E] Perquè... sempre jugueu amb els de la vostra classe? Amb els de les altres classes no jugueu?

[Erica] A vegades amb els de 4t.

[Reins] 5e, 6e.

[E] Que són els grans. Però, amb els petits no?

[Erica] 6e contra 3r.

[E] Sisé contra tercer? I qui guanya?

[Marco] Nosaltres!

[Reins] Què dius?! 6e perquè corren més que nosaltres. Una vegada el Brian i tot 6e contra nosaltres...que mal!

[Erica] Jo vaig pillar a una nena que corre molt.

[E] I a vegades us baralleu?

[Mbamoussa] Sí, moltes vegades.

[Reins] el Brian manda.

[Marco] Ese manda siempre.

[Marta] El Brian diu "yo mando en polis y cacos".

[Cristina] que diu "que jo he creat aquest joc".

[E] Però si jo jugava jo de petita.

[Cristina] Eres molt bona?

[E] Ja no me'n recordo.

[Marc] Era dolenta.

[E] I quan el algú vol manar, que feu?

[Marta] Doncs no juguem.

[Reins] Jo sí.

[Marta] Creu que és el seu millor amic però en verdad no és el seu millor amic però el Brian miente mucho, miente mucho.

[Cristina] Quan ens triem, agafa els que corren més.

[Reins] Perquè a vosaltres no us agafa! Sí, jo sóc molt bo.

[E] I qui corre més?

[Marco] Jo!

[Reins] Jo!

[Albert] El Marco!

[Erica] El que corre més és el Marco.

[Marco] És el Brian.

[Marta] El Brian diu "jo sóc el amo, jo sóc el que corre més perquè jo sóc més fort".

[Marco] Sí, pero ahora se ha hecho karateca.

[E] Però quan us enfadeu, després us reconcilieu?

[Marco] No.

[Marta] Fins demà no.

[E] Però us enfadeu sempre amb el Brian o també amb els altres?

[Marta] Amb els altres.

[E] I per què us enfadeu?

[Marta] Perquè el Brian fa trampes

[Marco] Perquè és un "mandon".

[Marta] Un dia l'Erica el va pillar i ell va dir que no, però l'Erica l'havia pillat.

[Reins] I el Roman fa trampes.

[Erica] Quan algú fa trampes i algú li diu a la mestra el Brian diu "tu ja no jugues".

[Albert] tu dices, tu ya no juegas.

[Erica] A vegades un nen està pillat i diu "tiempo".

[Marta] Quan ja l'han pillat diu tiempo.

[E] I quan teniu una baralla aneu a la mestra a dir-li o ho solucioneu entre vosaltres?

[Marta] Ho solucionem nosaltres.

[E] I com ho solucioneu?

[Marta] Al final una persona ve. Al final la Erica, jo o els altres criden a la Laura.

[E] I qui crida a la Laura, normalment?

[Totes i tots] jo, jo, jo,...

[Marta] El Brian és l'únic que no la crida perquè com ell ha fet el problema no vol cridar-la o si no ell estaria castigat i es protegeix.

[Reins] Avui hem jugat a polis i cacos els nens contra les nenes.

[Albert] Jo, el Reins, el Brian i el Roman contra totes les nenes

[E] I per què us dividiu nens contra nenes?

[Marta] Alguns diuen "niños contra niñas". A vegades som menys nenes i més nens.

(El Marco marxa)

[Reins] Nosaltres tots estem mirant menys el Brian, y ellas son muchas pueden pillar al Brian y después lo salvan y ya está.

[Cristina] Però a mi al pati m'agrada més jugar a polis i cacos, a la xarranca i al twister.

[Marta] nosaltres abans jugàvem i no ens barallàvem ni res i érem tots amics però a tercer, ara juguem a polis i cacos.

[Reins] Des de segon!

[E] Però podríeu fer alguna cosa si no voleu jugar a polis i cacos.

[Cristina] La xarranca, al escondite…

[Marta] El Brian dice "¿quién quiere ir conmigo? a un lado los que quieren jugar al pilla pilla otro lado los que quieren jugar a polis y cacos" Entonces el Brian se va a polis y cacos y todos le siguen y queda muy poca gente para el pilla pilla y al final todos nos quedamos con polis y cacos y hay gente que no quiere.

[Erica] A mi me gusta polis y cacos.

[Marta] Hay gente que no le gusta però el Brian no quiere que vengan.

[Reins] A mi me gusta mucho, muchísimo.

[Marta] Tu cállate, tu sólo estás apoyando un montón al Brian porque crees que es tu mejor amigo.

(Pausa)

[Reins] M'agradaria que posaren una pilota per a jugar.

[E] Abans teníeu pilota?

[Tots] Sí.

[Cristina] Podíem jugar a futbol.

[E] I com era el pati abans quan hi havien pilotes?

[Cristina] Doncs jugàvem a futbol. Nosaltres jugàvem el divendres, l'últim dia de cole.

[E] I us agradava?

[Marta] Els mestres ens separaven. Nosaltres estàvem a segon uns allà i uns altres aquí.

[Albert] Jo m'agradaria que els nens i nenes no es barallaren.

[Cristina] No a la violència.

[Reins] Sí, zero violència.

[Cristina] abracadabra que desaparezca la violencia, ¡chas!

[E] Això ho heu de fer entre totes i tots.

[Marta] A mi m'agradaria que el pati fora molt molt gran perquè no tallessin per la midat, compartiren, hi haguera sorra, pilotes de bàsquet, i puguem jugar molt totes.

[Reins] M'agradaria que el pati fos més gran per jugar a cotxes, a cotxes grans.

[E] I a vosaltres us agradava jugar a futbol també?

[Albert, Cristina i Erica] Sí.

[Cristina] El dia que ens tocava a nosaltres jugar a futbol hi havien els arbrits que són dos de sisé i els altres de sisé també volien ser i han vingut i havien agafat la pilota i estaven jugant i no hem pogut fer res.

[Marta] El mestre ha vingut i els ha fet fora a tots i al final hem tingut poc temps i no hem jugat res.

[E] Teniu problemes amb els grans?

[Tots i totes] Sí.

[Marta] Els grans ens tracten com uns nens petits, com uns bitxets.

[Albert] Un nen que es diu Álvaro ha canviat de classe.

[Cristina] A futbol quan perdem el Brian s'enfada, perquè jo soc del seu equip, quan els altres guanyen i ell perd s'enfada.

[Albert] Després diu: "todo por tu culpa. Hemos perdido!"

[Marta] Eso da igual lo que es importante es sólo jugar.

[Erica] A mi m'agradaria que el pati sigui més gran perquè així quan juguem a polis i cacos podem tenir més espai.

[E] Però llavors quan els majors estan en algun lloc, vosaltres no passeu per ahí, no us deixen estar o us baralleu?

[Reins] Jo passo quan jugo a polis i cacos.

[Marta] Jo estic molt poques vegades jugant a polis i cacos, a vegades no mola jugar perquè fan trampes.

[E] Jo tinc una pregunta: a quins jocs de pilota a part de futbol us agrada jugar també?

[Reins] Bàsquet.

[Albert] Futbol.

[Marta] Boleibol.

[Cristina] Handbol.

[Erica] Jo el que ha dit la Cristina.

[E] I el vostre preferit de tots aquests?

[Cristina] Handbol.

[Marta] A mi m'agrada que puguem jugar a basquet, handbol amb les pilotes però des que han tret les pilotes només juguem a polis i cacos.

[Albert] I a pilla pilla.

[E] I les cordes que, us agrada que hi hagin cordes?

[Marta] No perquè el Brian dice "si quereis iros a jugar con las cuerdas iros porque mañana no vais a jugar con nosotros".

[Reins] Ya, nunca más.

[E] Però això és mentida. Vosaltres podeu jugar al que vulgueu i si segueix dient això es quedarà sol.

[Cristina] Quan nosaltres juguem a algo llavors ell vindrà i dirà podem jugar amb vosaltres? i direm no.

[Marta] No, és que tots es posen a la seva part.

[E] Poc a poc sereu més els que vulgueu fer altres coses.

[Marta] No, porque como todos dicen "Brian es el más fuerte, el que más corre…"

[E] Però, oi que tu no ho creus?

[Marta] No.

[E] Podeu fer altres jocs…

[Marta] Alguns dies el Brian està malalt i tots estem tranquils.

[Reins] No, el Roman manda.

[Albert] Ya, el Roman manda.

[E] Clar, és que podeu jugar a més coses i si al Brian no li agrada allà ell.

[Marta] És que tots es posen a la seva part.

[E] Però tots no, perquè vosaltres aquí ja no esteu a la seva part.

[Reins] Yo si…

[Marta] En veritat tota la classe està a la seva part.

[E] Heu de parlar amb ell entre totes.

[Cristina] És que si li diem "juguem a l'escondite"; dirà que no a polis i cacos.

[Marta] I tots diran "vale, a polis i cacos".

[Reins] Perquè diu que casi tots els jocs son de bebés.

[Albert] Quan un fa trampa l'altre s'enfada i es barallen.

[Reins] Els de 6e, si ells són petits i nosaltres som grans, a ells els agradaria que nosaltres robem la pilota i juguem? doncs no, doncs a nosaltres tampoc.

[Marta] Al final un dia el deixarem tot sol al Brian.

[Albert] Els de sisé ens feien així amb la pilota i nosaltres no voliem això.

[Cristina] Perquè és violència això.

[Erica] Mola més que estiguin els de sisé que el Brian.

[E] Heu de parlar amb ell, heu de solucionar això…

[Marta] És un sinvergüenza. Ahir havia deixat les coses al vestuari de les noies i després nosaltres, les noies...

[Cristina] Ens hem sentat i fins que no s'ha anat no ens hem canviat de roba.

[E] Per que us volia mirar?

[Marta] No, perquè deixa les coses allà per mirar-nos.

(Els nois riuen)

[E] Això et fa risa?

[Cristina] Això no fa risa. La Erica te vio a ti [Reins] en calzoncillos en tu casa.

[E] Però això no passa res, és com anar en banyador.

[Marta] I el millor del món, és creu allà el xulet, amb la seva barrigota allà afuera.

[E] És com un bikini.

(Pausa)

[Marta] És que nosaltres estàvem la Erica, la Cristina, jo, la Michelle, el Roman, la Kamila, el Reins estàvem des de P3 junts… el Reins no.

[E] Des que ets petita que vens a aquesta escola?

[Cristina] Jo i la Marta ens coneixem perquè anàvem a la mateixa guarderia.

[Erica] I jo i la Michelle.

[E] I viviu totes al barri i tots?

[Erica] Jo en Roger de Flor.

[Cristina] Jo també.

[Albert] Jo també, Roger de Flor.

[Reins] Jo a Navarra.

[Marta] Jo San Esteban. Al costat del Mercadona.

[Reins] Jo també al costat de Mercadona.

[E] I com veniu a l'escola, veniu caminant?

[Marta] Si, si está aquí cerca.

[E] Veniu sols i soles?

[Reins] No.

[Albert] Jo amb els meus germans.

[Marta] Jo a vegades vinc sola.

[Albert] Mentida.

[E] I amb qui veniu?

[Cristina] Jo amb el meu pare o la meva mare

[Marta] Quan anàvem tots a p3 (...) estàvem tots junts i érem tots amics i jugàvem tots junts a moltes coses i després en p4 des que ha vingut el pol totes les coses s'han fet a la seva manera.

[E] Anem a fer, cadascú pot dir l'última cosa que vulga dir. Una frase cadascú. I acabem, vale? Començarà la Erica i anem fent un a un.

[Erica] No ho sé, que fagi la Marta.

[E] Tu com vens a l'escola, amb el pare, la mare...?

[Erica] Sola, vaig sola.

[E] Vens sola?

[Erica] Sí.

[Marta] Que a p3 tots estàvem tranquils, des de P4 fins a tercer el Brian s'ha fet tot a la seva manera perquè ell volia i nosaltres teníem que fer-li cas. Ell ho volia fer tot a la seva manera pero hay gent que volia fer altres coses però no podíem.

[Erica] Teníem sort perquè no havia vingut a P3.

[E] Seguim, ara li toca a ell, Albert.

[Albert] mmm, no vull dir res. Reins.

[E]: No vols dir res?

[Reins] Vosaltres habeis tenido morro porque habéis hecho P3 y yo no yo he començat en P4 y sabéis más catalán que nosotras pero yo ahora sé mucho.

[E] Has anant aprenent molt, veritat?

[Reins] Sí, moltíssim.

[E] I t'agrada l'escola?

[Reins] Sí.

[E] Us agrada l'escola a tots?

[Cristina] Aquesta escola és molt avorrida, fa anys que l'han fet i és molt vella.

[Marta] Eso es interesante porque hay mucha gente que quiere tener una escuela con mucho tiempo.

[Cristina] A mi m'agradaria anar al Mas Tramuntana.

[Marta] En el Mas Tramuntana no hay sitios famosos porque aquí sí.

[E]: A tu t'agrada molt, no?

[Albert] A mi sí, a mi m'agrada.

[Marta] Han venido famosos de Formula 1 muchas veces aquí al hotel. I també gràcies a la biblioteca que la tenim al costat podem fer música i podem fer jocs a la biblioteca.

[Erica] A mi m'agrada molt aquesta escola.

[E] A tu no t'agrada… perquè és avorrida?

[Cristina] Perquè mira el sostre… és molt vell.

[E] tu penses que està una mica vella però tu pensa que té molts anys i que per aquí han passat molts nens i moltes nenes.

[Cristina] Els llibres de medi, català, castella, són molt vells.

[Marta] No passa res perquè són de l'any passat, la teva germana l'usava també, l'he vista.

[Cristina] No no no l'usava, que dius?

[E] Però està molt bé usar les coses molt de temps i que duren molt. Per això les hem de cuidar.

[Erica] Jo vull que hi hagin lavabos de nens i de nenes, perquè no vull que vinguin els nens al lavabo de nenes.

ANNEX 14. Guió de l'obra de teatre «El pati de l'escola en igualtat».

EL PATI DE L'ESCOLA EN IGUALTAT.

Classe de tercer de l'Escola Joan Solans.

Tutora: Laura Ribas.

Col·laboració: Associació Equal Saree.

Sketch 1 - INVASIÓ DE L'ESPAI DE JOC

Material optatiu: corda de saltar, cub i pala, cartolina amb la solució/moralitat.

Narradora: Violetta

2 alumnes jugant al rellotge: Sofia i Slenderman

2 alumnes jugant a carreres: Sandra i Adina

1 petit: Marco

*Entrada de la **Sofia** i el **Slenderman** fent veure que xerren fins arribar al seu lloc. Es posen en posició de jugar al rellotge i es queden immòbils com dues ESTÀTUES.*

*Entrada de la **Sandra** i l'**Adina** corrents, xoquen de mans i es preparen per començar la carrera, es queden immòbils com dues ESTÀTUES.*

*Entrada del **Marco**, nen petit, sembla perdut i decideix seure, es queda immòbil com una ESTÀTUA.*

Entrada de la Violetta, molt animada i amb un somriure molt gran.

Violetta (llegeix): Bon dia nenes i nens de l'escola Joan Solans. A continuació els alumnes de tercer farem l'obra de teatre El pati de l'escola en igualtat. Representarem diferents conflictes que tenim quan juguem al pati i com hem decidit solucionar-los. Esperem que siguin útils per a totes i tots vosaltres i que passeu una bona estona. El primer skecht es diu: Invasió de l'espai de joc. Aaaaaaaacció!

Sofia: Slenderman, vols jugar al rellotge amb mi?

Slenderman: I tant!

La Sofia i el Slenderman comencen a jugar al rellotge.

Sandra: Preparada Ana?

Adina: Si!

Sandra i Adina: Als nostres llocs, preparades, jaaaaaa!

La Sandra i l'Adina fan una carrera. Guanya l'Adina. Es feliciten i tornen al lloc inicial i es preparen per tornar a fer una carrera.

Violetta: Fins ara tot ha anat bé però ben aviat començarà el problema. Us el podeu imaginar?

El Marco entra en acció (fins ara havia estat assegut jugant amb la sorra).

Marco: Gugu...gu...gu...gagaga...ga.

Gateja molt a poc a poc cap al públic. Rep un cop de corda de la Sofia i el Slendreman. El Marco comença a plorar, ningú li fa cas.

La Sandra i l'Adina comencen a córrer. L'Adina s'ensopega amb el Marco i cau a terra. La Sandra es xoca amb la Sofia i el Slenderman i els tres cauen al terra. Tothom està al terra. La Sofia s'aixeca.

Sofia: Això no pot tornar a passar.

Slenderman: En 5 minuts hem acabat tots pel terra.

Sandra: A més a més hem fet mal al petit.

Adina: I com ho podem solucionar?

El Slenderman demana perdó al Marco, li eixuga les llàgrimes, el Marco somriu i es queda tranquil jugant amb la sorra.

La Sofia, el Slenderman, la Sandra i l'Adina es reuneixen en cercle, agafats. Fan veure que parlen, de tant en tant algú aixeca el braç, algú es separa i indica llocs del pati. Finalment es separen i es posen en línia mirant cap al públic.

Sofia: Ja tenim la solució per a que tothom pugui jugar al que vol sense prendre mal.

Sandra: Ens organitzarem i cadascú tindrà el seu espai.

Adina: I quan plogui i els petits estiguin amb nosaltres, els ajudarem.

Slenderman: Que us sembla si nosaltres juguem aquí i vosaltres allà.(senyalant)

Es separen i comencen a jugar. A poc a poc desapareixen de l'escenari. Apareix la Sohna per a ensenyar la moralitat.

Violetta: La solució és que organitzem el pati en espais de mides equitatives perquè tothom pugui escollir a que vol jugar i tingui espai per a jugar.

Sketch 2 - BARALLES AL PATI

Material: gogos, cartulina amb la solució/moralitat.

Narradora: Hannah

2 alumnes: Brian i Reins

1 mestra: Marta

*Entrada del **Brian** i el **Reins**, ensenyant-se els gogos. Es posen en posició central i es queden immòbils com dues ESTÀTUES.*

*Entrada de la **Marta**, amb les mans darrera l'esquena i fent veure que vigila, es queda immòbil com una ESTÀTUA.*

*Entrada de la **Hannah**. Camina mirant al **Brian** i al **Reins**.*

Hannah (llegeix): Ara veureu com dos nens comencen a barallar-se al pati i com es soluciona el conflicte.

Aquest segon skecht es diu: Baralles al pati. Aaaaaaaacció!

El Brian i el Reins comencen a jugar a gogos. El Reins guanya.

Reins: He guanyat! Dóna'm el gogo.

Brian: No vull.

Marta: (els mira de reüll des de la distància) Ui ui ui...el que passarà no pot ser bo! Deixaré que ho intentin solucionar ells sols.

Reins: Però he guanyat….

Brian: No te'l penso donar.

Reins: Que sí!

Brian: Que no!

El Brian empeny al Reins. El Reins es recupera i intenta solucionar-ho.

Reins: He guanyat i per tant m'he de quedar el gogo. Un altre dia guanyaràs tu Pol!

Brian: mrmrm. (diu enfadat)

Reins: Veig que no ho vols solucionar. Mestra Martaaaaaa!

El Reins s'apropa a la Marta nerviós. El Brian es queda enfadat en un racó.

Reins: Mestra...

Marta: Tranquil, respira Reins, explica'm que ha passat.

Reins: Estàvem jugant a gogos, he guanyat i no em vol donar el gogo. A sobre m'ha fet mal.

Marta: Digues-li que vingui a veure'm.

El Reins va a buscar al Brian, s'apropen els dos a la mestra.

Marta: Recordes la conseqüència que vam decidir a classe? Al primer avís, donaràs 2 voltes corrent al pati, al segon avís 5 voltes i al tercer ja ningú podrà portar gogos. Què decideixes Pol?

Pol: Li dono el gogo! I...em poso a córrer!

El Reins i el Brian somriuen i xoquen de mans. El Brian marxa corrents, el Reins surt tranquil·lament.

La Marta somriu al públic i surt caminant.

Hannah (llegeix): A la classe de tercer vam decidir quines conseqüències corresponien a cada conflicte. Quan tenim un problema intentem resoldre'l entre nosaltres... si no trobem cap solució, anem a veure a la professora o professor i apliquem la conseqüència establerta.

Sketch 3 – SEMPRE MANA LA MATEIXA PERSONA?

Material: cartulina amb la solució/moralitat.

Narradora: Rosi

Polis i cacos: Erica, Roman, Albert i Kamila.

Entrada de la ***Erica****, sola, espera la resta per jugar a polis i cacos immòbil com una ESTÀTUA.*

Entrada de la ***Kamila, Albert*** *i* ***Roman*** *agafats de les espatlles. Es paren una mica abans de l'****Erica*** *i es posen en cercle, posició de grup que parla, es queden immòbils com tres ESTÀTUES.*

Rosi (llegeix): Ara veureu com 4 nenes i nens juguen a polis i cacos. Molt ràpidament veureu com algú començarà a manar una mica més del compte…. El tercer skecht es diu: Sempre mana la mateixa persona?. Aaaaaaaacció!

S'activa el grup de 3 estàtues.

Kamila: Avui hem d'aconseguir que totes i tots puguem decidir.

Roman: Com ho farem?

Albert: Ni idea, però ja estic fart de que sempre mani la mateixa persona!

Erica: Veniu a jugar a polis i cacos! (crida des de l'altre punta).

S'apropen a l'Erica. Juguen a pares i sanes per decidir qui triarà els equips.

Kamila: Bé! he guanyat!

Erica: Aquesta no ha valgut. Jo escolliré els equips! Tu, tu i tu, veniu amb mi!

Roman: Això no és just!

Saiku: no, així no volem jugar amb tu.

Kamila: Marxem. Jugarem a una altra cosa!

Comencen a marxar deixant a l'Erica sola. L'Erica els crida perquè no marxin.

Erica: espereu! teniu raó. Cada dia escollirà els equips una persona diferent.

Roman: I cada dia jugarem a un joc diferent perquè tothom estigui content.

Kamila i Albert: Si!!

Comencen a jugar tots junts.

Rosi (llegeix): A la classe de tercer hem fet una llista de tots els jocs que es poden jugar al pati. Entre totes i tots hem escollit un joc per cada dia de la setmana perquè tothom pugui jugar al seu joc preferit.

i ensenya la Cartolina que han fet a classe.

Sketch 4 - SUMEM VALORS

Narrador: Ángel

Valor "Generositat": Randy

Valor "Col·laboració": Michelle

Valor "Ser legals": Cristina

Valor "Esportivitat": Toni

Entrada de ***Cristina, Toni, Randy i Michelle****, agafats de la mà. Es col·loquen en fila mirant fixament al públic, molt seriosos. Es queden immòbils com tres ESTÀTUES.*

*Entrada de l'****Ángel****, intenta despertar a les estàtues (toc d'humor), no ho aconsegueix i es separa per narrar.*

Ángel: Per acabar us presentarem 4 valors que a la classe de tercer pensem que són molt importants. La generositat, la col·laboració, el ser legals i l'esportivitat. L'últim skecht es diu: Sumem valors! Acció...

(fluixet) (l'Ángel mira a les estàtues...ningú es mou.) Acció (una mica més fort, ningú es mou).... Aaaaaaaaaaacccccciiiiiiiió!

Les estàtues s'espanten i s'activen.

Randy: uhum...Generositat...generositat és la capacitat de compartir. La generositat provoca alegria en les altres persones. Per exemple, compartir l'esmorzar és generositat.

Mentre el Randy diu la definició, la Cristina, la Michelle i el Toni mimen el valor generositat.

Els 3 personatges tornen a ser estàtues.

Cristina: uhum...Ser legals… ser legals vol dir jugar sense fer trampes. Per exemple, avui hem jugat al pati i no hem fet trampes, hem sigut legals!

Mentrestant la Cristina diu la definició, el Toni, el Randy i la Michelle mimen el valor Ser Legals.

Els 3 personatges tornen a ser estàtues.

Michelle: uhum...Col·laboració...col·laboració és treballar en comú, en equip. Si ens ajudem tot surt molt millor. Per exemple, per treure i recollir el material de joc, si ho fem tots i totes plegades anem molt més ràpid.

Mentre la Michelle diu la definició, el Toni, la Cristina i el Randy mimen el valor Col·laboració.

Els 3 personatges tornen a ser estàtues.

Toni: uhum...Esportivitat... Esportivitat vol dir respectar l'adversari i ajudar-lo. Per exemple, si fem una carrera i algú cau a terra l'ajudem a aixecar-se i tornem a començar.

Mentre el Toni diu la definició, la Michelle, la Cristina i el Randy mimen el valor Esportivitat.

Els 3 personatges tornen a ser estàtues.

Ángel: Donem per finalitzada l'obra de teatre de la classe de tercer. Esperem que us hagi agradat molt! Moltes gràcies!

Entren i saluden!

